

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 05672

DI HAYDUKN

Panait Istrati

*Permanent preservation of this book was made possible
by David Schlossberg
in honor of
Ms. Michelle Silverman on her college graduation*

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

בִּיבְלִיאָטֵק מֵאַרְקֵאָוּסְקִי

פּאַנאַיט אײַסטראַטי

די דערציילונגען פון אַדריאַן זאַגראַפֿי

דִּי הַיִּדִּי דִּרְקִי

אױטאָריזירטע אײַבערוּזשעוּנג

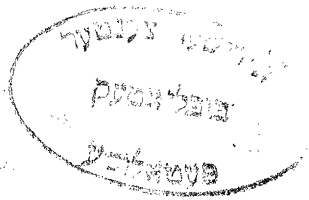
פֿון פּראַנצױזיש: מֵאַרְקֵאָוּסְקִי

1930

וואַרשע

PRINTED IN POLAND

Panait Istrati — „Di Hajdukn“
Drukarnia „Wyd. Wileńskie“ B. Kleckina, Wilno

א י נ ה א ל ט :

7	• • • דער פינסטערער טאָל
10	• די דערציילונג פון פלאָרעא קאָדריִלִאָר
59	• • • עליע דער חכם
60	• די דערציילונג פון עליע דעם חכם
90	• • • ספילקא דער מאָנאָך
92	די דערציילונג פון ספילקא דעם מאָנאָך
124	• • • מאָויליאַ דער וואַטאָף
126	די דערציילונג פון מאָויליאַ דעם וואַטאָף
143	• • • ירמיהו, דער זון פון וואַלד
145	• • • ירמיהוס דערציילונג
152	• • • • • צאָ היידוק
153	• • • דעם היידוקס תשובה

דער פינסטערער טאָל

„איצט לאָמיר זיך נעמען צו די היידוקן, אַדריאַן“ — האָט ירמיהו געזאָגט. צוערשט, פּלאָריטשיקאַ, אונדזער אָנפירער, וועלכע האָט אַוועקגעוואָרפן איר פאַרקלענער-נאַמען און זיך אַ נאַמען געגעבן, פּדי צו דערהייבן איר פּרויען-חשיבות:

פּלאָרעאַ קאָדרילאָר *

אַטאַמאַן פון די היידוקן

איר ווילט אַרויפלייגן אויף מיינע ווייבערשע אַקסלען די משא פון דער גרויסער פאַראַנטוואָרטלעכקייט און אויף מיינ קאָפּ די משא פון פאַרלוסט. איך נעם אָן דאָס ערשטע און דאָס צווייטע... צו דעם צוועק דאַרפן מיר זיך אָבער קענען: איר וועט מיר זאָגן, ווער איר זענט. און איך וועל אייך די ערשטע זאָגן, ווער איך בין...

אַ לאַנגע צייט האָט זי געשוויגן און מיט אַ פאַרזאָרגטן אויסזען שפּאַצירט אַהין און צוריק.

דאָס האָט פּאַסירט אין זעקס וואָכן אַרום נאָך קאָסמאַס טויט, אויפן צווייטן טאָג נאָך אונדזער אָנקום אין פינסטערן טאָל. אין דעמדאָזיקן פאַרנעפּלעטן אַקטאַבער-פּרימאָרגן, זענען די ווערטער פון אַטאַמאַן געפאַלן שווער, שווער, ווי דאָס פאַלן

הון קאָסמאָן אַליין, שווער, ווי דאָס אָפטיילן זיך פון זיין וואַלפער באַנדע מיטן וואַטאָף* בראש, - הויפטזעכלעך שווער, ווי אונדזער איינזאָמקייט צווישן די הויכע אומבאַקאָנטע, אָפּ-געזונדערטע בערג.

פערצן מענטשן, וועלכע האָבן אויסגעוויילט אַ ניי לעבן, זענען געלעגן איינגעהיילט אין זייערע פעלצן, צווישן כלי-זין און פאַרשידענע צעוואָרפענע זאַכן, בעת די פערד האָבן זיך פריי געפאַשעט, מיט אַ גליקלעכער חיהשער רויקייט. דער גענעראַל-שטאַב, צוזאַמענגעשטעלט פון ספילקען, דעם סודות-פולן מאָנאַך, פון מאָוילען, דעם נייעם וואַטאָף, פון עליען און מיך, האָט געדאַרפט אָנגעמען אַ באַשלוס בנוגע דאָסדאָזיקע „ניי לעבן“. אָבער די אומגעריכטע, אומדערוואַרטעטע פאַ-דערונג פון אונדזער אַטאָמאָן האָט אונדז צעחוישט. אַכטאונ-צוואַנציק פאַר איינן האָבן זיך אָנגעצילט אויף דער פרוי מיט אַ פּעסט האַרץ, רייד מיט איבערלעבונגען און פול מיט איני-ציאָטיוו.

אויפן קאָפּ אַ קאַשמירענער טורבאַן, אַ פּוקסענע שובע אַרויפגעוואָרפן אויף די אַקסלען און זייער באַוועגלעך אין אירע ברייטע הויזן, האָט זי פיבערהאַפט אַרומגעשפּרייזט אין דער בערן-מעה, וועלכע מיר האָבן געכטן באַהערשט - אונדזער ווינטער-ווינונג. דער וואַטאָף האָט זיך אויפגעהייבן און אַוועקגעשטעלט דעם טשעאַאָן, כדי צוצוגרייטן קאָווע אויף טערקיש - אַ לוקסוס, וואָס פּלאַרעאַ האָט איינגעפירט. זי האָט עס באַטראַכט ווי אַ נויטווענדיקייט אינם לעבן, אפילו אין אַ ווילד-לעבן.

כדי אויפצוזאַמלען אירע געדאַנקען, און אפשר כדי אונדז צו געבן די מעגלעכקייט אויפצוזאַמלען אונדזערע געדאַנקען, האָט זי געשוויגן, שפאַצירט און מיט אַן אימבאַשטימטן בליק באַטראַכט דאָ איר קליינע באַנדע און דאָ דעם טאָף, סאַרוני-קען אין נעפל. איר לענג פנים איז געווען עטוואָס בלאַס,

* אַ מין אינטענדאַנט

אירע אויגן אַרומגעזוימט, און אירע ליפן, ענלעך צו צוויי גלייכע יאָנדעס, זענען געווען צעפלאַצט. די מענער האָבן אויף איר די גאַנצע צייט געקוקט מיט אומרויקייט און גלייכצייטיק מיט דרך-ארץ. ס'האָט זיך זיי אויסגעדאַכט, אַז די דאָזיקע קאָס-מאַס ירושה איז פול מיט סוד און נאַכמער מיט איידלקייט. מען האָט געוואוסט, אַז זי האָט אַ סך אַרומגעוואַנדערט, האָט גוט געקענט איר לאַנד און אַז די הענקער פון דעמדאָזיקן לאַנד האָט זי געמאַלדן אַ גערעכטיקע מלחמה אויף לעבן און טויט! דאָס איז געפעלן געוואָרן די דרייטע חברה-לייט. אַבער זי איז דאָך אַ פרוי! אמת טאַקע, זי איז אַ פרוי אין הויזן, אַבער אַ פרוי! הוצדעם, איז זי זייער שיין. צוואַס טויג איר די שיינקייט צווישן די דאָזיקע בערן-בערג? אמת איז אויך דאָס, אַז נאָך קאָסמאַס טויט האָט קיינער בעסער נישט געקענט רייטן אויף זיין פערד, קיינער האָט בעסער נישט געקענט איבער-טראָגן אַפגעמאַטערטקייט, דחקות, און קיינער איז נישט געווען מער פון איר דרייטט אויף באַשלוסן. פאַרן טויטן קערפער פון איר איינציקן געליבטן האָט זי געמאַלדן:

„פון איצט אָן וועל איך זיין: פלאַרעאַ קאָדרילאָ, די געליבטע פון וואַלד, דער פריינט פונם פרייען מענטש, דער שופט איבער אומגערעכטיקייט, צוזאַמען מיט אייך.“

מאָויליאָ, דער וואַטאַף האָט איר דערלאַנגט אַ פּעל-י-דזשאַנקע מיט רויכערדיקן קאָוע און אַ קעסטל טאַבאַק. דערזענדיק דאָס, האָבן זיך אירע שוואַרצע אויגן אָנגעצונדן. מען האָט פאַר איר צונויפגעשטעלט עפעס אַ טאַבורעט. זי האָט געטרונקען און גערויכערט. זי האָט איבערגעחזרט איר לעצטע פּראָזע:

„איך וועל אייך די ערשטע זאָגן, ווער איך בין“

די דערציילונג פון פלארעא קאדרילאָר

„איך בין אַ כּיטרע פּרוי, וועלכע קען זיין אויפריכטיק בעת זי וויל און בעת איר פּאַרטנער האָט זיך עס פּאַרדינט. איך האָב נישט געהאַט קיין טאַטן, דאָס וואָס מען רופט אָן: אַרױסקומען פון בלומען*.) מיין מאַמע, פון קינדווייז אָן ביז צום טױט אַ פּאַסטושקע, האָט איר גאַנץ לעבן געהאַט צו טאָן מיט פּעלדער, מיט ווינטן, מיט איר פּלייט, מיט אירע הינט, מיט די שפּפּסן, וואָס זי האָט געהיט און מיט זייערע קרעץ, וואָס זי האָט פון זיי אויסגעראָטן. הונד די קרעץ, וואָס זי האָט אָפּט געדאַרפט אַרױסעסן פון אירע הענט, האָט איר אַלץ פּאַרשאַפּט פּאַרגעניגן. ליידער, איז דאָס לעבן נישט געמאַכט ספּעציעל פאַר פּאַרגעניגנס. דער אַרעמער פּרוי איז באַשערט געווען אָן אומגליק, איין אומגליק בלױז, אָבער דאָס האָט פּאַרחושכט איר גאַנץ לעבן: שפּילנדיק זיך, אַלס קליין מיידעלע, האָט זי זיך אויסגעשטאַכן אָן אויג. געוויינלעך פּאַרגעסן מיר אונדזערע קערפּערלעכע חסרונות, הױפּטזעכלעך די, וואָס שטאַמען פון קינדהייט. אָבער ס'איז נישט אַריבער קיין איין טאַג, מיין מאַמע זאָל נישט דערמאָנען וועגן דעמדאָזיקן צופּאַל. זי האָט נישט געוויינט, אָבער קיינמאָל האָט זי שוין מער נישט געלאָפּט פון גאַנצן האַרצן. יאָ, זי האָט פּאַרגעסן די

* אַ ממור

מענטשן, די מענטשן וואָס האָבן גאַרנישט געוויסט פון איר פּיין און נישט וועגן אירע חשבונות מיטן לעבן. זי האָט געזוכט און געפונען איר טרייסט אין די וועזנס און אין די זאַכן, וועגן וועלכע איך האָב שוין פריער גערעדט.

„זי האָט זיך אַזוי געלעבט רויק ביז דרייסיק יאָר. דאָך האָט זי געהאַט אומרויקע מינוטן, דאגות, אויפברויזונגען. כדי זיך אָפצופרישן איז פאַר מיין מאַמען געווען גענוג אַנצורייבן זיך ווינטער דעם קערפער מיט שניי. זומער האָט זי זיך גע-קוילערט, ווי אַ קלאַץ, פון אַ גרינעם פאַרג-אַראָפּ. אָבער די-דאָזיקע מיטלען האָבן נאָך מער אויפגערייצט איר בלוט. און אָט, איינמאָל, קייקלענדיק זיך, איז זי אַרויפגעפאַלן אויף אַ פאַסטן, און דאָס איז געווען איר רפואה.

„אַ רפואה, אָבער נישט קיין פאַרויקונג. ווייל דער טייל, דער פאַסטן, מיט אַ „קאַפּ פון אַן אַסטרעכאַנער באַראַן“, האָט געהאַט, פונקט ווי מיין מאַמע, זיין אומגליק. נישט ווייל ס'האַט אים געפּעלט אַן אויג אָדער אַ האַנט; אדרבא, ער איז געווען גאַנץ, צו גאַנץ. אָבער ער מיט זיינע פעיקייטן האָט געדאַרפט זיין אַ באַלעבאַס פון אַ האַרעם, בעת ער איז געווען אַ פשוטער פאַסטן. חוצדעם האָט ער געליטן דערפון, וואָס ער איז גע-ווען אַ שווערער מענטש, אַ בעל-גאוה און אַן אויסקלייבער. מיין מאַמע, וועלכע האָט זיך קיינמאָל אין קיינעם נישט גע-נייטיקט, האָט געלעבט אין חברישע באַציונגען מיט דעמדאָ-זיקן חברהמאַן ביז אַ געוויסן אַפּריל-טאָג, און דעמאָלט, צוליב דער שולד פונם אַנגרייפנדיקן פּרילינג, האָט ער זיך באַקלאָגט פאַר דער „איינאוויקער“ אויפן לעבן פון אַ נזיר, וועלכן ער מוז דאָ אָפקומען. די „איינאוויקע“ האָט, שטריקנדיק, אַ פרעג געטאָן, ווי אַ גוטע חברטע, וועלכע ווייסט אַלע ליבעס פון איר חבר.

— האָסט שוין מער נישט סולאַנען, דעם באַלענגאַלעס טאַכטער?

— יא, אָבער זי האָט בויך-ווייטיק...

— און מאַריע, וועלכע האָט דיך אַראָפּגעפירט פון זינען?

— זי קען מער נישט גיין...

— פרוו, אַלזאָ, מיט קאַטערינען, וועלכע עסט דיך מיט די אויגן.

— זי עסט מיך מיט די אויגן... אָבער זי לאַזט

זיך נישט עסן: זי האָט מורא...

— אָבער דו קענסט מסתם דעם פרעמדן געזאַנג, וואָס

זאָגט:

א פרוי איז אַ צויג, תמיד גרייט אויף ליבע,
און אַ מאַן איז אַ חיה, ווערט לייכט אויפגערעגט...

... דו דאַרפסט זיך אַלזאָ אויסזוכן אַזויפיל, וויפיל דיין האַרץ גלויבט.

„דער פאַסטויך איז אין פעס געוואָרן:

— פאַרוואָס בין איך אַ „חיה“? ווייל איך האָב ליב דאָס, וואָס קיינער האָט נישט פיינט? וואָס דאַרף מען, אַלזאָ, ליב האָבן? דעם פרעסער פון אַ העכט? דאָס פעל פון אַ נאָדלער? ווילסטו אפשר איך זאָל שפאַצירן אַ נאַקעטער צווישן קראַפיוועס, הויך ביז צו דער גאַמבע? זאָל איך זיך אפשר ווי דו רייבן מיט שניי? אָדער זאָל איך גאָר ריזיקירן דורכצושטעכן זיך מיט אַ שטעקן דעם בויך, קייקלענדיק זיך פאַרג-אַראָפּ ווי דו, וועלכע ריזיקירט מיט גאַרנישט?

„אַט אַזוי איז, ענדלעך, לויט מיין מאַמעס דערציילונג, פאַרבייגעגאַנגען די רירעוודיקע שעה, וועלכע איז אָנגעקומען נאָכן פעס פּונם פאַסטויך מיטן „קאַפּ פון אַן אַסטראַכאַנער באַראָן“; ווייל דאָס איז געווען די שעה, ווען דער „הימלי-שער גלאַק“ האָט אויסגעקלונגען דעם אָנפאַנג פון מיין לעבן: — איך בין — האָט מיין מאַמע דערציילט — דעמאָלט אַלט געווען דרייסיק יאָר ווייניקער צוויי וואָכן... איך בין גע-קומען אויף דער וועלט מיט צוויי וואָכן פאַרן טאָג פון הייליקן בעאַרג, און מיר זענען פונקט געווען אין דער ערשטער אַפּריל-

וואָך. באַרויקט זיך פון זיין כּעס, האָט אַקים לאַנג באַטראַכט
מיין פּוס און נאָכדעם געזאָגט :

— איך זע, ראַדאָ, אַז דו האָסט אַ פּוס פון אַ קאָזע,
וועלכע איז, כּלעפּן, זייער שיין. אפשר וואָלסטו געווען אַזוי
נוט, מיר באַוויון דיין קני? אויב דיין קני איז אַזוי שיין ווי
דיין פּוס-קנעכל, וועל איך מיט דיר חתונה האָבן, ראַדאָ!...

„ווען אַקים האָט עס צו מיר געזאָגט, בין איך געזעסן
אויף דער ערד און געשטריקט, בעת ער איז געשטאַנען אָנגע-
לענט אויף זיין שטעקן. איך האָב אים נישט געקוקט גלייך
אין פנים אַריין אפילו דריי מאָל אין די פינגער יאָר, נישט אים
און נישט אַנדערע נפשות, זינט איך בין בלינד אויף איין
אויג. אָבער, בעת איך האָב דערהערט, אַז ער וועט מיט מיר
חתונה האָבן, אויב מיין קני איז שיין, האָב איך דעמאָלט
אויסגעהייבן אויף אים מיין קאָפּ, ווייל איך האָב געמיינט, ער
איז משוגע געוואָרן. דעמאָלט האָב איך באַמערקט, אַז אַקים
האָט שיינע שוואַרצע וואָנסן און שיינע אויגן פון אַן אויפגע-
רעגטן אָגער. בלויז אַ רגע האָב איך אויף אים געקוקט. דע-
רויף קען מען לאַנג נישט קוקן. אָבער די רגע איז געווען
גענוג, איך זאָל זיך באַשליסן אים צו באַוויון מיין קני, טענה-
דיק צו זיך אַליין: „איצט, ראַדאָ, מיין טאַכטער, איז אַ סוף
צום שניי און צום קוילערן זיך; איצט וועט זיין עפעס אַנדערש“.
דאָך, פילנדיק זיך באַליידיקט פון מיין אומגליק, האָב איך גע-
געזאָגט, פּדי אַרויספירן אים פון געדולד :

— אַך, אַרעמער אַקים... ווען דו זאָלסט דאַרפן חתונה
האָבן מיט אַלע, וועלכע באַוויון דיר זייערע קני, וואָלסטו גע-
דאַרפט האָבן אַ גאַנצע קאָזאַרמע.

— ראַדאָ, איך שווער דיר, אַז איך וועל מיט דיר חתונה
האָבן!... זאָלן די וועלף פאַרצערן מיינע שעפּסן, אויב איך וועל
מיט דיר נישט חתונה האָבן!...

— דאַרפסט זיך נישט שווערן, אַקים: אַ מאַנסביל מוז
אַלץ צוזאָגן, ווייל די פרוי פאַדערט די לבנה, ווי נאָר זי באַ-

וויזט אים איר קני. אָבער איך בין נישט פון דידאָזיקע פרויען.
אָט איז מיין קני, אַקים.

„און איך האָב אים זי אויסגעדעקט, נישט קוקנדיק אַקימען
אין פנים אַריין, און נאָכדעם זיך ווידער גענומען צום שטריקן.
דעמאָלט האָט אַקים אַ כאַפּ געטאָן זיין היטל און אַ זעץ גע-
טאָן עס אין דער ערד מיט אַזאַ פּוח, אַז דאָס אומגליקלעכע
היטל, צעלעכערט פון ווינט, איז צעפּלויגן געוואָרן ווי אַ
השתנה-פענכער פון אַ חזיר. אין דערזעלבער רגע האָב איך
דערפּילט, ווי מען האָט מיך אויפגעהייבן, ווי אַ האַרטע הייל-
צערנע האַנט האָט אַרומגעכאַפּט מיין טאַליע. איך האָב זיך
געפּאָזט טראָגן, אָבער ווי נאָר ער האָט מיך אַנידערגעשטעלט
אויף דער ערד, האָב איך געמאַכט פּיס, נישט פּדי אַנטלויפן
פון אים, נאָר פּדי אים מער אויפּרעגן און דערפּירן אים דער-
צו, ער זאָל פּאַרגעסן, אַז איך בין אָן אַן אויג.

„ער האָט דערפּון פּאַרגעסן און, יאָגנדיק זיך נאָך מיר
איבער פעלדער און בערגלעך, נישט קענענדיק מיך כאַפּן, האָט
ער אַ וואָרף געטאָן זיין שטעקן אין מיינע פּיס. איך בין אומ-
געפּאָלן. דאָס הייסט, איך האָב נאָר געוואָרט דערויף: פּאַלן
צוליב זיין שולד. דער מאַנסבייל דאַרף תמיד אַרויסגיין דער
שולדיקער, ווייל אויב מיט זיין פעסטע הילצערנע הענט וואָלט
ער נאָך געווען גערעכט אויך, טאָ וואָס וואָלט מיט אונדז
פרויען געוואָרן? ווען אַקים וואָלט נישט געווען שולדיק אין
יענעם אָונט, אינם קליינעם אולם-וועלדל — ווען די באַראַנעס
האָבן געמעקעט ווי אין אַ מדבר און ביידע אייזלען האָבן,
דאַכט זיך, געשטוינט אויף אונדזער לאַנגער אָפּוועזנהייט —
וואָס וואָלט איך, אַרעמע ראַדאָ, געטאָן דעם נעכסטן ווינטער
מיט פּאַריטישקען אויף די הענט, מיט בויך-ווייטיק ווי ביי
סולטאַנען, דעם באַלעגאַלעס טאַכטער, און נישט קענענדיק מער
גיין ווי מאַריע, פון וועלכער אַקים פּלעגט אַראָפּ פון זינען?

„אַלזאָ, ער האָט איינער אַליין זיך געמוזט אָן עצה געבן
מיט ביידע באַלעבאַטישע סטאַדעס שעפּסן, מאַכן קעז, ברענגען
טרוקענע האַלץ, צוגרייטן מאַמאַליגע און באַרשטש פון פּיש,

און אפילו וואָשן דאָס וועט אין זערה* — ס'מיטל קעגן
לייב.

אַבער אינגיכן איז דעם אָרעמען אַקים צוגעגעסן געוואָרן
די אַרבעט און דאָס קראַנקע ווייב. איך, פון מיין זייט, האָב
שוין אויך געהאַט איבערן האַלדז, סיי דאָס בעט, סיי דעם צו
שטאַרקן מאַנספיל. אָט דעריבער, האָט ער אין צוויי יאָר אַרום
נאָך אונדזער צוזאַמענלעבן, צו מיר איינמאָל געוואָגט דאָס, וואָס
איך אַליין האָב צו אים געוואָלט זאָגן:

— האָרן, ראַדאָ: מיר האָבן געמאַכט אַ שלעכט געשעפט.
איך האָב דך קראַנק געמאַכט און דו האָסט מיך פאַרוואַנדלט
אין אַ קנעכט, בעת מיט צוויי יאָר צוריק איז אונדז ביידן
געווען פיל בעסער. מיר וועלן פאַרריכטן אונדזער פעלער.
איך האָב צוואַנציק שעפּסן — מיין גאַנץ פאַרמעגן. דו האָסט
אויך פּמעט אַזויפיל. איך גיב דיר אַוועק מיינע, אַלס נדן פאַר
אונדזער קינד, אַבער לָאָז מיך אַוועקגיין, וואָהין די אויגן
וועלן מיך טראָגן. דורך אַזאָ מין האַנדלונג וועט די קליינע
פּלאַריטשיקאָ אינגיכן האָבן אַ פעסטע מוטער, וואָס וועט גוט
פאַר איר זאָרגן. איך וועל זיך לָאָזן אין דער וועלט אַריין
זוכן אַן אַנדער באַלעבאַט. און איך שווער דיר, ראַדאָ, אַז איך
וועל שוין מער נישט בעטן ביי פרויען, זיי זאָלן מיר באַווייזן
זייער קני און איך וועל מער נישט וואַרפן דעם שטעקן אין
די פיס פון דינאַזיקע, וועלכע וועלן פון מיר אַנטלויפן.

„אָזוי האָט גערעדט מיין אָרעמער אַקים, און ער האָט
מיך אַ קוש געטאָן. ער האָט נאָך שטאַרקער אַ קוש געטאָן
זיין קינד, וואָס האָט מיטן הענטל אָנגעכאַפט זיין קיטשמע
האַר. צום ערשטן מאָל אין זיין לעבן האָט ער געוויינט. נאָכ-
דעם איז ער אַוועק, „וואָהין די אויגן האָבן אים געטראָגן“ און
מער האָב איך קיינמאָל שוין פון אים נישט געזעהרט.“

פלאָרעאַ קאָדרילאָר איז געבליבן שטיין, כדי אָפצוכאַפן דעם אָטעם. ביים אָנסאַנג פון דערדאָזיקער דערציילונג און נאָכדעם, האָט זי יעדן איינציקן צוהערער באַשאַנקען מיט איר בליק, אפילו דעם באַשיידנסטן היידוק. אָבער ס'רוב האָט זי געקוקט אויף מיר, גלייך אירע אויגן וואָלטן געזאָגט: דו, ירמיהו, זון פון וואָלד און מיין זון, דו ביסט מיין גאַנץ לעבן... צוליב דיר בין איך דאָ...

די היידוקן, האָבנדיק גרויס דרך-ארץ צו דערדאָזיקער אויפריכטיקייט, האָבן שטילערהייט אויסגעהערט. ספילקא האָט אָנגעשפּיצט זינע אויערן, האָט געשלונגען אירע ווערטער, בעת עליע, תמיד רויק, האָט פסדר אַרויסגערוקט צו איר זיין צעשטרייטן אומבאַוועגלעכן קאַפּ. מאָ-ווילאַ, דער וואַטאַף, וועלכער איז געווען קנאַפער אַנטוויקלט, מער אויפריכטיק און אַזוי גייציק, ווי מיר, צו וויסן די פאַרזעצונג פון דער דערציילונג, האָט מיט גרויס אינטערעס געקוקט אויף איר צוואַרפנדיק צווייגן אינם פּיער.

„מיין ערשטע תּאוות, נאָכדעם ווי איך האָב אויסגעעפנט מײַנע אויגן אויפן לעבן, איז געווען - צו לויפן מיט אַן אָפּטער ברוסט אויפן ווינט. דער ווינט, דערדאָזיקער פריינט פון מיין יוגנט, האָט צוויי וועגנס, וואָס כאַפן פון אים התּפעלות: דער פרייער מענטש און דער הונט. זיי זענען די ערשטע געווען מיינע פריינט. מיין פרייער מענטש איז געווען אַ יאָט פון דאָרף, אויף דריי יאָר עלטער פון מיר, הוצפּחדיק און ווילד, מיין לערער, וואָס האָט מיך אַריינגעפירט אין די סודות פון פרייהייט. איר וועט שטיינען, בעת איך וועל איך זאָגן, אַז ער איז איצט דער אָנפירער פון די היידוקן, וואָס הערשן

אין די ביוזע-בערג, אויף אַ צען קילאָמעטער פון אונדז, און
אז דערזעלבער טרייבט אָן אַ שרעק אויף אַלע פחדנים, וואָס
מאָכן געזעצן. זיין נאָמען איז גראָזאָ!

— גראָזאָ?! — האָבן אויסגערופן די היידוקן.
— גראָזאָ מיטן שטיינערן האַרץ? — האָט געפרעגט דער
וואַטאָף.

„פאַרוואָס מיט „אַ שטיינערן האַרץ“? ווייל ער האָט
אַפגעשוונדן די הויט פון איינעם פון זיין שייקע און פון אַ
גאָספאָדאַר? אַ היידוק, וואָס קומט אום מיט אַזאַ טויט, איז
געווען אַ פאַררעטער, באַגייענדיק אַ פאַרברעכן, פאַר וועלכן
גראָזאָ האָט שיער נישט באַצאָלט מיטן לעבן. וואָס שייך דעם
גאָספאָדאַר, האָט ער אים, כילעבן, ביי קיינעם נישט צוגע-
גנבעט; גייט נאָר און כאַפט אַ שמועס מיט דער באַפעלקע-
רונג, וואָס דערדאָזיקער וואַמפיר האָט טעראָריזירט! איר וועט
זען, ווי פרויען צינדן אָן לייכט און בעטן פאַרן געזונט פונם
גרויסן היידוק.

„איך האָב אים געקענט אַלס קינד און אַלס דערוואַקסן יינגל.
ער איז געווען ווילד, אָבער מיט אַן איידל האַרץ. איך בין
דעמאָלט אַלט געווען ניין יאָר, ער צוועלף. איינמאָל, ווען איך
בין געלאָפן אַנטקעגן ווינט, און לעבן מיר איז געלאָפן דער
הונט, האָט ער מיך אָנגעיאָגט, גענומען מיך פאַר דער האַנט,
מאָכנדיק איך זאָל לויפן שנעלער. אויבן אויפן באַרג, וווּ מיר
האָבן זיך אָפגעשטעלט פאַרסאַפעטע, האָט דער ווינט אַזוי הויך
אויפגעהייבן מיין קלייד, אַז איך האָב זיך שטאַרק פאַרשעמט
פאַר דעמדאָזיקן יונג. אָבער אין היפוך צו אַלע אַנדערע האָט
ער נישט געקוקט אויף מיינע נאָקעטע פיס. ער האָט זיך פאַר-
נומען מיט מיין הונט און איך האָב זיך אויפגעהערט צו
שעמען.

„איך האָב אים נישט געקענט און ביז יענעם טאָג האָב
איך אים קיינמאָל נישט געזען, אָבער איך האָב באַמערקט, אַז

(*) אַ רייכער ערד-באָזיצער.

ער איז אַ ריינער, אַזוי ריין ווי איך. דאָס האָט מיר פאַר-
שאַפן גרויס פאַרגעניגן, ווייל איך האָב קיינמאָל נישט געקאָנט
פאַרטראָגן קיין שמוץ. זיינע פיס זענען געווען אַזוי נאַקעט
ווי מיינע, אָפּער אָפּגעוואָשן, נאָר עטוואָס סאַרשטויבט. די
הענט, דער האַלדז, דאָס פנים פריש אָפּגעוואָשן. די הויזן און
דאָס העמד ריין, הגם אין פֿאַטעס. דאָס אַלץ איז מיר שטאַרק
געפעלן געוואָרן, פונקט ווי זיינע בלויע אָפּנהאַרציקע אויגן. נאָר די
געלע קאָליר פון זיינע האָר און פון זיינע ברעמען איז נישט
געווען לויט מיין געשמאַק.

„קענטיק, אַז אים זענען אויך געפעלן געוואָרן מיינע
מלבושים, ענדלעך צו זיינע און ס'איז פאַר אים גענוג געווען
איין בליק, ער זאָל זיך דערין איבערצייגן. איך בין נייגעריק
געווען אַז וויסן פונדאָנען ער איז, און איך האָב אים דערפון
געפרעגט.

— פון פּאַלאָניע, — האָט ער געוואָגט פּמעט מיט אַ
מענלעכע שטימע, נישט קוקנדיק אויף מיך און גלעטנדיק מיין
הונט.

„פּאַלאָניע האָט מען אָנגערופן אַ דרייסיק צעזייטע
הייווער, וועלכע זענען געלעגן אויף אַ צוויי קילאָמעטער פון
אונדז, אויסן הויפט-וועג פון ראַמניק קיין בוזע, וווּ ער ווערט
איבערקגעקרייצט דורך אַ זייטיקן וועג. איך בין קיינמאָל נישט
געווען אין פּאַלאָניע, ווייל מען האָט געשמועסט, אַז די דאָר-
טיקע יונגען באַוואָרפן מיט שטיינער די פאַרבייגייער.

— און ווי רופט מען דיך?

— איך הייס פּלאָריטשיקאַ.

— דיין נאָמען איז שיין, — האָט ער געזאָגט אויסגלייכנ-
דיק זיך און קוקנדיק מיר גלייך און פנים אַריין. אָפּער דו
ביסט אַזוי שיין ווי דיין נאָמען. מיין נאָמען איז גראַזאַ... און
איך וועל מיט דער צייט ווערן אַ היידוק.

— וואָס הייסט עס אַזוינס: היידוק?

— דו ווייסט נישט? אויב אַזוי, וועל איך דיר זאָגן דאָס
איז אַ מענטש, וואָס פאַרטראָגט נישט קיין אונטערדריקונג.

נישט קיין קנעכט, לעבט אין וואַלד, הרגעט שלעכטע גאָטפּאַ-
דאַרן און פאַרטיידיקט אַרעמע פּלייט.

— איך האָב זיי קיינמאָל נישט אָנגעזען, דיינע היידוקן.

— דו האָסט זיי נישט געקענט זען... די פּאַטער אַ פאַר-

פּאַלגט זיי...

— און וואָס איז אַזוינס פּאַטער אַ?

— פּאַטער אַשן, דאָס זענען די שונאים פון די היידוקן

און פון פרייהייט, אַן אַרמיי וואָס פאַרטיידיקט די גאָטפּאַדאַרן

פאַר די פאַר גראָשן. מיט דריי יאָר צוריק בין איך בייגעוועזן

אויף אַ שלאַכט צווישן היידוקן און פּאַטער אַשן, נישט ווייט פון

אונדז, אינם סאַרנע-וועלדל. די היידוקן זענען צעקלאָפּט

געוואָרן. אַז איך וועל ווערן אַ היידוק, וועט מען מיך קיינמאָל נישט

צעקלאָפּן. אָבער דו וועסט קיינעם נישט דערציילן, אַפילו דין

מאַמען אויך נישט, אַז איך „האַלט“ מיט די היידוקן. איך פאַר-

באָרג עס אַפילו פון מיינע עלטערן. און אַזוי דאַרף מען זיך

נוהג זיין: עלטערן זענען אַלע פלוידערזעק און ווענט האָבן

אויערן.

„ביי די דאָזיקע ווערטער האָט ער געמאַכט אַ ביטול-זשעסט, וואָס

האַט זיך באַצויגן אויף די עלטערן און אויף די ווענט. דע-

מאָלט האָב איך באַמערקט, אַז אינם רעכטן אַרבל פון זיין

העמד איז געווען פאַרבאָהאַלטן אַ פלייט. איך האָב אַ פרעג

געטאָן:

— דו שפּילסט אויף אַ פלייט?

— אַ שאַלע, צי איך שפּיל אויף אַ פלייט! ... אָבער

דערפון טאָרסטו אויך פאַר קיינעם נישט דאַכטן.

— פאַרוואָס? ס'איז דאָך נישט קיין זינד צו שפּילן פלייט.

„אַ רגע האָט גראָוואַ מיך באַטראַכט מיט אַ בייזן בליק.

— ניין, שפּילן איז נישט קיין זינד, אָבער אויספויקן פאַר

דער גאַנצער וועלט איז אַ זינד, און אַ גרויסע זינד... פאַר דעם

וואָס האָט ליב פלייט.

— אַלע האָבן זי ליב...

— דו ביסט אַ נאַר, פּלאָריטשיקא. מענטשן האָבן ליב די

פלייט, פונקט ווי זיי האָבן ליב אַ הונט, כדי אים אָנבינדן אויף דער קייט, ווי זיי האָבן ליב דעם נאַכטיגאַל, כדי אים אַריינצוזעצן אין די שטייג, די בלום, כדי אַרויסצורייסן זי פון דאָרט, וווּ זי דאָרף וואַקסן, און די פרייהייט, כדי צו פאַרוואַנדלען זי אין שקלאַפּעריי. ווען אַלע וואָלטן ליב געהאַט די פלייט, ווי איך, וואָלטן מער נישט געווען קיין היידוקן, קיין פאַטערשאַסן, קיין גאַספּאָדאַרן, נאָר בלויו ברידער. און ברידער זענען אין ערגעץ נישטאָ.

— פּונוואַנען ווייסטו עס אַלץ, גראַזאַ?

— אַך, דו ביסט צו נייגעריק... איך וועל עס דיר זאָגן, ווייל זינט איך גיב אַכטונג אויף דיר, זע איך, אַז דו ביסט ענלעך צו מיר, דו אַליין, אין אַכט דערפער וואָס איך קען. אָבער דו נויטיקסט דיך אין אַ דאַסקאַל, און איך וועל זיין דיין דאַסקאַל*.) ווייסטו, אַז גראַזאַ זאָל זיין דאַסקאַל, — גראַזאַ, וואָס וועט מיט דער צייט ווערן אַ היידוק?

— יאָ, גראַזאַ, איך וויל, זיי מיין דאַסקאַל. דערצייל מיר. וויאָזוי די ביסט עס אַלץ דערגאַנגען.

— אַט וויאָזוי. איך האָב אַן עלטערן ברודער, אין די יאָרן, וואָס מען מעג שוין חתונה האָבן. ער איז אַ שוטה ווי גרויס ער איז. בעת סקומען פאַר האַראַס אין דאָרף, שפּילט ער אויף אַ פלייט און אידיאָטן טאַנצן. ער האָט געהאַט אַ הונט, וועלכן ער האָט געהאַלטן אויף דער קייט, אַ נאַכטיגאַל, וועלכן ער האָט אַריינגעטאַן אין שטייג; און דיאָזיקע ביידע אַרעמע היות זענען געשטאַרבן פון ערגערונג. דעמאָלט האָב איך געזאָגט צו מיין עלטערן ברודער, אַז ער איז אַן אייזל, אַן אייזל, וואָס שפּילט אויף אַ פלייט. פאַר אַזעלכע דיבורים האָב איך פון אים געקריגן אַ פליאַסק, שוין גאַרנישט קיין ברודערלעכן, אַז די באַק איז מיר אָנגעשוואַלן געוואָרן. און ער האָט נישט אויפגעהערט צו שפּילן פלייט און נאָראַנים האָבן פּסדר געטאַנצט; ער האָט אין אַ שטייג אַריינגעזעצט אַ

(* באַלעבאַט.)

צווייטן נאכטיגאל און ארויפגעטאן אויף דער קייט א צווייטן הונג. אבער איך האב צעבראכן די שטייג און די קייט אריין-געווארפן אין א ברוינעם. דערפאר האט מען מיך שיער נישט געהרגעט: ער איז שוין מער נישט געווען קיין אייזל, נאר אן אמתער פאטעראש, און א פאטעראש וועט פון אים ווערן. איך אבער וועל זיין א היידוק, און דעמאלט וועל איך אים צווינגען „אפצוגעבן צוריק דאס מילך, וואס ער האט זיך אנגעזויגן פון זיין מאמען“. אט דאס אלץ.

„ביז מיין באקענען זיך מיט גראזאן, בין איך געווען איינע אריין. מיין מאמע האט מיך געצווינגען צו פארברענגען מיין קינדהייט אין אויסנייען, די אויגן צוגעפעסטיקט צו דער קאנווע, — די דאזיקע נישטיקע שמאטקע, וואס פרעסט אויף די בעסטע יארן פון א יונג מיידל און ווערט אריין צעפרעסן פון מולב, נאכדעם ווי זי רופט ארויס התפעלות ביי צוויי דורות אומוויסנדיקע. איך האב אנגעהייבן צו פירן מלחמה מיט מיין מאמען און מיטן דארף. מען האט מיך פארעכנט פאר א פוילע. „האט איר געהארכט? פיינט האבן א זונען-שטראל, וואס לייגט זיבערנע פלעקן אויף א וואלד-וועג. קיינמאל נישט וויסן, וויאזוי דער נאכטיגאל ארבעט איבער זיין נעסט? נישט האבן קיין השגה פון די ווינט-לאסקעס, וואס פאררייסט דאס העמד? אפזאגן זיך פונם גערויש פון די וואסערלעך, וואס טראגן זיך פריילעך צום טייך? ענדלעך, פארבלייבן טויב צו די רופן פונם פריילינג, וואס זאגט אן א ניי לעבן; צו די רופן פונם זומער וואס קרעכצט אונטער די משאות פון שפע; פארגעסן דעם הארבסט, וואס איז רייך מיט אומעט און לעבן און נישט פארשורט ווערן פונם ווייסן ווינטער טרויער? „פדי צו מאכן לאנגע האנטיכער באראצנושיקעס“, וועלכע זענען באשטימט פאר די לאפעס פון עפעס א מאן, וואס וועט

דיך גוט אויספאָטשן; אָדער פיינע דעקן פון לייזונט און שפיץ פאַר אַ מאָן אַ שיפור, וואָס וועט זיך אויף איר אַרױפֿלייגן מיט זיינע שמוציקע שטיױל; אָדער וואָלענע טעפּיכער, דיק ווי אַ האַנט, פאַרן „אויסדערוויילטן פון דיין נשמה“, וועלכער וועט פון זיך אַרױסכליאָפּען זיין רױטן וויין און זיין פּאַסטראָמע* פּונקט אויף דעם יאָר פון דיין יוגנט, וואָס דו וואָסט פאַר-בראַכט אין וועפן דיִאָזיקע פּריילעכע מתנה און אין טרוימען וועגן דעמדאָזיקן שיינעם טאָג? אַך, דו פאַרבלענדדיקע האָ-פענונג פון יעדן אַרעמען פּױער-מידל, איך בין גליקלעך, וואָס דו וואָסט מיך אויך באַהערשט! איך האָב זיך אָפּגעזאָגט צו צו-פעסטיקן מיינע אויגן צום לייזונט, פּדי צו האָבן פאַרגעניגן פון אַ טרוים, וואָס דאָס לעבן אַרום מיר האָט צעשטערט.

„מיינע אויגן, וואָס האָבן געדאַרפט גיסן טרערן, אַראָפּ-געבויגן איבער אַ גער געף**), האָב איך געלאָזט אָנפילן מיטן ליכט פון פעלדער, ווהיין איך האָב געפירט מיינע שעפּסן; איך האָב זיי געלאָזט אַריינקוקן אין דער בלויקייט פון די הימלען, אין די טיפענישן פון די אָפּגרונטן און באַטראַכטן די שפיצן פון די סאָסנעס; און אויב זיי האָבן געוויינט, איז עס פון דער גראַבֿקייט פון מײן ערשטן געליבטן: פונם ווינט!

ווינט, היי ווינט, דו וואָס ביסט דער שטאַרקער, פּרייער פּריינט פון מענטש דעם פּרייען,

דו, וואָס טראָגסט זיך — אַ שטאַפעט איבער שטחים מיט דיין ריינעם, פּרישן אָטעם —

צי ביסטו מער נישט אַ זעפּיר, וואָס גלעט דיין פנים ווייך און צאַרט.

צי ביסטו גאָר אַ צפּון-ווינט, וואָס שמייסט אין באַקן, פּרירט און שטאַרט,

צי בלאָזסטו, ווי אַ שטורעמווינט צו אַנטפלעקן ס'האַרץ דינס פון אַ פּריינט;

דו ביסט דעם מענטשנס פּרייסטער פּריינט, און וועסט אַזאָ שוין אייביק זיין

אין העלן שײן — אין טונקל שוואַרץ

דו אייניקסט אייביק האַרץ מיט האַרץ!

* געזאָלענע שעפּסן-פּלייש.

** שפּיזלען.

הינט, היי ווינט, דו מענטשנס פריינט,
 מעג דיין וועג ווי צערטלעך זיין
 און מעג דיין אויפברויז — א טרומייט
 שאַלן אי מיט פעס, מיט פרייד,
 דו ביסט געווען, וועסט אייביק זיין
 שליח פון מיין גויט און פיין,
 דער טרעגער פון מיין זיפן צום פריינט
 פאַרצווייפלונגס-רוף, געלעכטער, פיינט
 פון שווער געמיט אמאָל, אצינד
 נאָר דו אַליין, אַ ווינט, דו ווינט!...

דו וויסט, — האָט איינמאָל צו מיר געזאָגט גראָזאָ, נאָך אַ
 משוגענעם אַרומלויפן איבער די פעלדער, וויסט, אַז דער ווינט
 איז אַמאָל שיער גישט געוואָרן דער שווער פונם שטשור?
 — ניין איך ווייס גישט!

— יאָ, דער ווינט האָט שיער-שיער גישט חתונה געמאַכט
 זיין פיינע טאַכטער מיט דער גרעסטער פחדנישער חיה אויף
 דער וועלט, נאָר ער האָט עס אויסגעמיטן בלויז אַ דאַנק זיין
 ביטרען ענטפער.

דער שטשור איז אַמאָל אַוועק צו דער זון און געהאַלטן
 פאַר איר אַזאַ מין דרשה:

— האָרן, מעכטיקע ליכט! איך בין די אומגליקלעכסטע
 באַשעפעניש אויף דער וועלט, תמיד פאַרפאַלגט דורך מענטשן
 הינט, קעץ, טאַג און נאַכט אויף דער וואַך, גרייט יעדע רגע
 אַריינצופאַלן אין אַ פאַטטקע, און שטאַרב פון שרעק, און אין
 וואָס משטיינס געזאָגט באַשטייט מיין פאַרברעך? וואָס איך
 גריזשע אַמאָל, אויף מיין אייגענער ריזיקע, אַ קוקורוזע-זאַנג,
 אָדער אַ שטיקל קעז.

— דאָס איז אַ מיאוסע אַרבעט, מיין פריינט! — האָט גע-
 זאָגט די זון, וועלכע האָט פיינט שטשורעס.

— אַזוי גאָר, — האָט אויסגערופן דער שטשור. דו פאַר-
 געסט, אַז די באַלעבאַטיים פון דער וועלט טוען דאָסזעלבע. און
 זיי ריזיקירן מיט גאַרנישט. אַט האָב איך באַמערקט, אַז פדי צו

פאַרטיידיקן זיך פון יעדע סכנה, האָבן זיי תמיד חתונה מיט טעכטער פון הערשער און דער שווער פאַרטיידיקט זיי. אַלזאָ, איך האָב אויך באַשלאָסן צו טאָן, וואָס זיי טוען, און איך האָב דיך אויסגעקליבן, ווייל דו ביסט די מעכטיקסטע. גיב מיר דיין טאָכטער פאַר אַ ווייב און פאַרטיידיק מיך. איך בין שוין זאָט מיט מיין פריערדיק לעבן!
 דערהערט אַזעלכע רייד, איז די זון געוואָרן אַן אויפגע-
 ציטערטע. זי האָט תיכף געפונען אַ תירוץ.
 — דו האָסט אַ טעות! נישט איך בין די שטאַרקסטע
 אין דער וועלט!

— אַלזאָ, ווער?

— דער וואַלקן. דו האָסט מסתמא באַמערקט אַמאָל, זוי אין אַ שיינעם נאַכמיטאָג, בעת ס'נעמט מיר אָן אַ חשק צו בראַטן די ערד, קומט דער וואַלקן, באַדעקט מיין פנים און ס'איז אַ סוף צו מיר. גיי צום וואַלקן, מיין פריינט. בעט די האַנט פון זיין טאָכטער. ער איז דער מעכטיקסטער.
 דער שטשור האָט פאַרריסן דעם וויידל, אַוועקגעלאָפן צום וואַלקן און אים דערציילט וועגן זיין אומגליק.
 — דו ביסט דער מעכטיקסטער! גיב מיר דיין טאָכטער.
 — וואָס, איך? איך בין דער מעכטיקסטער? דו מאַכסט גאָר חזק פון מיר!

— ס'הייבט זיך נישט אָן. די זון האָט עס מיר אויפ-
 געוויזן, און ס'איז אמת, דו פאַרטונקלסט זי, ווען דו ווילסט!
 — איך פאַרטונקל זי? אויף ווי לאַנג? ס'קומט דאָס קלענסטע ווינטעלע און ס'בלייבט נישט קיין זכר פון מיר.
 יאָ, דער ווינט, ער איז דער שטאַרקסטער. ווי נאָר דו וועסט עס אים זאָגן, וועט ער זיין צעפרידן, ווייל ער איז זייער אייטל; אָבער איך וואָרן דיך, אַז ער איז נישט דויערהאַפט אין זיינע געפילן. ער איז שוין איינמאָל אַ יאָט!
 — זאָל ער זיין, ווער ער וויל; זיין טאָכטער וועט ער מיר מוזן געבן.

און אַט איז דער שטשור ביים ווינט, וועלכער האָט

פונקט געוויגט זיין טאכטער אין אַ הצמאָק. ער האָט דעם
ווינט דערציילט וועגן זיינע אַלע דאגות און דעם ציל פון
זיין וויזט.

— נעם מיך נישט אָן פאַר קיין אָפגעקומענעם, — האָט
דער שטשור פאַרענדיקט, — איך וויל ווייטער פאַרדינען מיין
ברויט, אָבער איך זע, אַז אָן דער פּראָטעקציע פון אַ שטאַרקן
איז אוממעגלעך צו לעבן: די גאַנצע קוקורוזע, דער גאַנצער
קעז ווערט פאַרכאַפט דורך די שטאַרקע. די שוואַכע מוזן זיך
איינציען די בייכער.

— אָבער דו ביסט דאָך נישט פון די שוואַכע, האָט אויס-
גערוּפּן דער ווינט. אדרבה, דו ביסט שטאַרקער פון מיר!
— וואָס? — האָט אַ זאָג געטאָן דער שטשור, שטאַרק
צעפּרידן.

— האָסטו געווען אין ים דעם וואַסער-פעלד? איידער ער
איז געווען דאָרט, וווּ דו זעסט אים, איז ער געווען צוגע-
טשעפעט צום דאָזיקן באַרג, וואָס איז געווען אַרויסגערוקט ווי
אַ קאַפּ. מיט עטלעכע טויזנט יאָר צוריק האָבן שטאַרקע אָבער
נאַרישע האָרן אויסגעבויט אינדערהויך אַ שלאָס. פעסט און
נאַריש ווי זיינע באַלעבאַטיים אַליין. דער שיינער באַרג איז
געוואָרן אָפגערייניקט פון יאָגד-חיות. דער ים, דערצאָרנט
פון דעמדאָזיקן פּיראַטן-נעסט און די הויכע ווענט האָבן מיאוס
געמאַכט די שיינע לאַנדשאַפט. דו ווייסט דאָך, אַז איך האָב
נישט ליב די פאַרצוימונגען פון דער פרייהייט. איך האָב ליב
צו לויפן און מאַכן, אַז אַלץ זאָל מיט מיר לויפן. איך האָב
אָנגעהייבן מיט מיינע אַלע כוחות צו בלאָזן אויף די דאָזיקע
רויבער. זיי האָבן זיך אָבער דאָרט גוט געהאַלטן! אַך, טויזן-
טער יאָרן טירחה האָב איך געפּטרט, פּדי צו צעטראַגן די דאָ-
זיקע ווערים. פון דור צו דור זענען זיי געוואָרן אַלץ צאָל-
רייכער און מער חוצפּהדיק! מען האָט גאַרנישט געקענט מאַכן
מיט זיי: דער פעלד האָט זיך נישט גערירט. קוים האָט זיך אָפּ-
געבראַכן דאָ אָדער דאָרט אַ שטיקל וואַנט, האָט מען עס באַלד
פאַריכט. פאַרמאַטערט און פאַרשאַפעט, האָב איך איינמאָל

ביבליאטעק

אינדערפרי גערוט אויף יענער זייט ים-דורכגוס, ווי מיטאמאל האָט
 מיך אַ שרעקלעכער טראַסק פּלוצלונג אויפגעוועקט. דער ים
 האָט זיך אויפגעהייבן ווי אַ וואַנט און שיער מיך נישט דער-
 שוונגען! דער פעלז, וואָס האָט אויף זיך געהאַלטן די שייקע
 פּיראַטן, האָט זיך פון זיך אַליין אַראָפּגעלאָזט! פון זיך אַליין?
 ס'הייבט זיך נישט אָן! איך בין אַהין געקומען צו לויפן, אָנ-
 געהייבן נישטערן און צום באַדויערן זיך איבערגעצייגט, אַז דאָס,
 וואָס איך האָב נישט געקענט אויפטאָן אין עטלעכע טוינט יאָר,
 האָבן שטורעס, האָט איר, הייסט עס, צערעכט געמאַכט אין
 עטלעכע דורות. דו פאַרשטייסט: די דאָזיקע הערשער האָבן
 אויפגעקליבן אין זייערע קעלערס די גאַנצע שפע פון דער ערד.
 און ווער עס זאָגט: הערשער און שפע, מיינט ער דערמיט
 שטורעס. ס'איז דיזעלבע ראַסע. און אייער ראַסע פון די אמתע
 שטורעס האָט אַזוי גוט דערפילט איר חוב, פּדי אַרויסצורייסן
 ביי די הערשער-שטורעס אַ טייל פון זייער שפע, אַז דער
 פעלז, אונטערגעגראָבן פון איינע, פּדי צו פאַרבאַהלטן און פון
 די צווייטע, פּדי אויסצוזוכן, האָט נישט אויסגעהאַלטן און סוף
 פל סוף אַראָפּגעפאַלן!

אַט צוליב וואָס איך האָב דיר אַקאַרשט געזאָגט, אַז דו
 ביסט שטאַרקער פון מיר! אַלזאָ, מיינ פריינט, גיי צוריק צו
 זיך אַהיים און האָב חתונה מיט אַ טאַכטער פון דיין ראַסע,
 און ווייס, אַז גאָט האָט אַזוי גוט פאַרטיילט דעם כוח צווישן
 זיינע ברואים, אַז ביי אַביסל באַשיידנקייט, וואָלט די גאַנצע
 וועלט געקענט זיין צופרידן!

„גראַזאָ איז אינגיכן געוואָרן די נשמה פון מיינע טעג,
 און איך האָב מיט גרויס פרייד זיך אַרומגעזען, אַז איך בין
 געווען זיין איינציקע חברטע. מיר האָבן זיך אָפּגעגעבן אַ דין-
 וחשבון פון איין פאַקט, וואָס קיין קינד אין אונדזער עגנט
 האָט נישט באַמערקט, פון אַ פאַקט, וואָס אפילו עלטערע האָבן

נישט באַמערקט: דאָס איז געווען די אָרעמקייט פון אונדזער פויער-לעבן, צוזאַמענגעשטעלט אויסשליסלעך פון קנעכטישער טירחה אין פון נישטיקע פאַרגעניגנס. אין דער תקופה פון די גרויסע זומערדיקע אַרבעטן: זיך בויגן פון באַגינען ביז אינ-דערנאָכט אויף אַ פעלן, פון וועלכן דריי פינפטל פונם שניט פלעגט גיין אויף אַנצופילן די שפייכלערס פון אונדזער באַלע-באָס; פון האַרבסט ביז פּרילינג זיך איבערבויגן איבער אַ ווערקשטול, וועמענס אומענדלעכע געוועפן פלעגן ווערן אַ פאַרבאַטענע פרוכט, וואָס מען פלעגט תמיד פאַרבאַהאַלטן אויף שפעטער; אָדער פאַרברענגען לאַנגע אומעטיקע אָוונטן, פלוין-דערנדיק אויף די קלאַקס, ביים דרעשן קוקורווע, ביים שיילן באַב, ביים קאַמען וואָל, און טיילמאָל ביים צוגרייטן אַ נדן פאַר אַ חברטע, אַ בהמה, וואָס גרויסט זיך מיט אירע שמאַטעס. און אַנשטאַט אַלע פאַרגעניגנס: די נאַרישע כאַראַ אין די זונטיקדיקע טעג, וווּ ס'ווערט אומעטיק נאָך אַ פערטל שעה פון איינטאַניקן טאַנצן, אָדער אַ שמועס ביי אַ פאַנטאַן מיט עפעס אַ געליבטן, וואָס רעדט אומבאַשטימטע זאָכן מיט אַ באַשטימטן ציל.

„אַ נאַטירלעכער עקל האָט מיך און גראָזאָן דערווייטערט פון אַזאַ מין אַרבעט און ממילא פון די פאַרגעניגנס, וואָס מען באַקומט דערנאָך אַלס באַלוינונג. אָבער ס'איז שווער אומבאַ-שטראַפט צו אַנטלויפן פונם דורכשניטלעכן לעבן. ווי נאָר מען האָט באַמערקט מיינע און גראָזאַס באַציונגען, זענען מיר תיכף געוואָרן אַ ציל-פונקט פון פאַרשידענע שפּאַסן, דער קעגנשטאַנד פון אַלגעמיינער שנאה. פרוווט אפילו נישט שטערן די דורכ-שניטלעכקייט, פרוווט זיך מאַכן אומבאַמערקלעך פאַר איר, אַלץ איינס, ס'וועט אייך גאַרנישט העלפן. די דורכשניטלעכקייט פאַרטראַגט נישט די, וואָס טיילן זיך אויס פון איר, זי האַלט פון זי, זי האָט ליב איר אייגענע הויט.

„עך, גאַט מיינער! מיר האָבן דאָך קיינעם נישט איינ-גערעדט צו לעבן מיט אונדזער לעבן, מען זאָל אונדז איינ-אַרדענען טאַנץ-אָוונטן. צו זיבעצן יאָר האָט נראָזא שוין געהאַט

זיין פערד און וואָגן, פאַרדינט מיט אייגענעם שווייס. אין יע-
נער צייט איז עס געווען אַ ווערקצייג, וואָס האָט באַפרייט
דעם מענטש פון לוינ-אַרבעט און אים געגעבן פלומרשט פריי-
הייט. מיין פריינט האָט צוויי מאָל אַ וואָך אַוועקגעפירט אויף
בווער מאַרק די פראָדוקטן פון אונדזער בשותפותדיקער אויס-
אַרבעטונג: וואָל, קעז, שעפסן, גרינס, תבואה, אייער, פרוכטן,
עופות — וואָס די צייט האָט געפאַדערט.

„דידאָזיקע צאַרטע אחדות צווישן צוויי קינדער, וועלכע
האָבן נישט געוואָלט קושן דעם פּאַפּס האַנט, דעם באַיאַרט
מיטהעלפער, און אויך נישט געוואָלט אַראָפּנעמען די קאַטשולאַ *
פאַר יעדן קנעכט פונם „הויף“, איז באַטראַכט געוואָרן ווי אַ
פאַרברעכן נישט בלויז פונם פאַראינטערעסירן צד, נאָר אויך
פון די שקלאָפּן אַליין, וועלכע וואָלטן געדאַרפט נאַכטאָן אונ-
דזער ביישפּיל. מען האָט אונדז באַשוואַדיקט אין פריציטיקן
צוואַמענלעבן. אָבער הגם צו פּופּצן יאָר בין איך שוין געווען
שטאַרק אַנטוויקלט, בין איך דאָך געווען בלויז אַ קליינע שטיפערין
אין גראָזאַ איז געווען באמת אומשוואַדיק, ווי אַ קינד. אונדזערע
אַפטע אויספּלוגן אין וואַלד, אונדזערע לאַנגע אַרומלויפּענישן
אויסערן דאָרף, האָבן עטלעכע מענטשן באַטראַכט ווי אויסגע-
לאַסענע קאָמבינאַציעס.

„דאָס איז געווען אַ זעלטן לעבן, וואָס איז דורך אונדז
אַליין געשאַפּן געוואָרן, אַ זויניקער אינדול אַוויף אַ פינסטערן
ים. דעמאָלט האָט מיר גראָזאַ אויסגעלערנט שפּילן פּלייט און
באַווסטזויניק הנאה האָבן פון דערדאָזיקער ווילדער נאַטור,
וועלכע איך האָב בלויז געפילט מיטן האַרץ.
„ווען זיינע פינגער האָבן אין דעמדאָזיקן וואַלד פון
בושאַוועס און סאַסנעס צום ערשטן מאָל אַרויסגעבראַכט פאַר
מיר די פאַרכישופּטע דאָינעס **), האָט ער דעמאָלט אויסגעקוקט

* אַ באַראַשקענע היטל.

** אַן עלעגיש ליד, וואָס דריקט אויס די געפילן פון ווייטיק אָדער פון
תּאוּח.

אין מיינע אויגן ווי א פאט-פרומאָס* פון א לעגענדע. איך האָב דעמאָלט פאַרגעסן וועגן זיינע עקלדיקע געלע האָר, וועגן זיין גאוות, זיך געוואָרפן צו זיינע פיס און זיי אַרומגענומען.

דאָינא, דאָינא, צארטע ליד!

איז דען דאָ איינער, וואָס וועט נישט אויסהערן

דיינע האַרמאָנישע טענער?

דאָינא, דאָינא, פייערדיקער הימן!

אז מען האַרמט דיך אין אונדזערע טאָלן

ברויט דאָס האַרץ פון ליבע!

„אַלמעכטיקער האַר! איך בין זיכער אַז דו האָסט אָנגעהייבן דיין וועלט און עס פאַרווירקלעכט, שפּילנדיק אויף אַ פּלייט צו די געשטאַלטלעאַזע עלעמענטן! וויל, אונטערן שטראַם פון די אויס-טערלישע טענער, האָט די וועלט, וואָס איז אַרויס פון דיינע הענט, געדאַרפט זיין שטאַרק ענלעך צו אַ ווונדערלעכן געזאַנג. „דאָס איז געווען אין די יאָרן, ווען איך האָב זיך אויסגע-לערנט ליינענע און שרייבן גריכיש. און דאָס האָב איך אויך צו פאַרדאַנקען גראַזאַן.

„ער האָט זיך אויסגעלערנט דידאַזיקע שפּראַך אין געהייט און אַ דאַנק זיינע נסיעות קיין בוזע.

— ווילסטו, — האָט ער איינמאָל צו מיר אַ זאַג געטאָן, — זיך אויסלערנען גריכיש? אונדזער שפּראַך האָט נישט קיין אייגן כתב. פּדי צו קענען ליינענע און שרייבן, דאַרף מען אויסקלייבן צווישן סלאַוויש און גריכיש. איך האָב זיך אויסגעלערנט גריכיש אין איצט האָב איך „פיר אויגן“. טו וואָס איך האָב געטאָן. דאָ וועסט דערגיין אויסערגעוויינלעכע זאַכן.

— איך וויל עס זייער, אָבער וווּ? און וויאָזוי?

— מיט דער הילף פונם באַרימטן קלויסטער-זינגער יאָ-אַקים פון קלויסטער „אין איינציק בוים“, אין בוזע. ער איז מיינער אַ פריינט, הגם ביזע צינגער האָבן אויף אים אויסגע-

* אַ מין פאַרשיפּטער פּרינק.

טראַכט, אַז ער איז אַ סאַטיר, איך גלויב נישט דערין און דו וועסט געוויס אויך נישט גלויבן. ס'איז אמת, אַז דער זינגער יאָאָקים איז אַ מענטש, וועלכער טרייבט אָן אַ שרעק, בעת מען קוקט אויף אים און בעת מען הערט אים. בלויז אידיאָטן האָבן אין זיך די טבע נישט אָנצוטרייבן אויף יענעם קיין פחד. דאָך בלייבט ער אַ זינגער און מען באַוונדערט אים, נישט געקוקט אויף די רכילות. איך רעד מיט אים וועגן דיר שוין זייער לאַנג; ער האָט מיט פרייד מסכים געווען; ער וועט זיין צו-פרידן צו האָבן אַ חברטע, ווייל ער איז פונקט ווי מיר: ער האָט נישט קיין פריינט.

„דעם צוקונפטיקן זונטיק, אין אַ שיינעם פריילינג-טאָג, בין איך אַריינגעשטיגן אין גראָזאָס וואָגן. ער איז געווען שטאַלץ מיט זיין פערד, באמת אַ פיינע היה, און איך שטאַלץ מיט גראָזאָן, וועלכער האָט מייסטערהאַפט אָנגעפירט און זיך געזי האַלטן אומבאַוועגלעך, ווי אַן עלטערער מענטש.

„מיר זענען ביידע געווען יום-טובדיק געקליידט. ער האָט געטראָגן שטיוול, אַ העמד פון באָראָנזשיק, אַ גער-בלומטן קאָזשיק און אַ טערקישע קאטשיוולאַ; איך — אַ ווייס קלייד מיט בראָדירטע פאַטאַס איליק*, סאַמעטענע פאַנטאַפּל, באַפּוצט מיט פאַרשידנפאַרביקע צייכענונגען, און אין אַ הויזן קאַפּ. מיר זענען געווען שיין ווי אַ יונג פאַרפאַלק.

„די נאַטור, וואָס האָט זיך אויסגעשפרייט פאַר מיינע אויגן אריף אַ שטח פון זיבן קילאָמעטער, איז געווען אינגאַנצן ניי פאַר מיר און האָט אויסגעוויזן אַזוי שיין ווי מיר, אַזוי יום-טובדיק ווי מיר. דאָס איז געווען מייין ערשטע לאַנגע גסיעה און איך האָב דעם גאַנצן וועג געכאַפט התפעלות פון די בערג, באַצירט מיט וויינשטאַקן, פון די אומבאַקאַנטע וועל-דער, פון די טייכן און טייכלעך, פון די געשלענגלעטע וועגן אין אַפילו פון פויגל און חיות. די אַלע זאכן און באַשעפע-נישן האָבן אַרויסגעטויכט, ווי פון אונטער גאַנצע רייען

* אַ וועסט אָן אַרבל.

פאָרחאָנגען, וואָס אָן אומבאַמערקלעכע האַנט האַט כסדר אויפגע-
הייבן ביי אונדזער דערנענטערונג.

„איך בין געזעסן אויף אַ קישעלע, זייט ביי זייט מיט
מיין פריינט, וועלכער האַט געשוויגן. אָבער בעת ער האַט גע-
רעדט אויפן שפּוע פון אַ וויסטן באַרג, האַט ער דערמיט אויסן
געווען – איינצופלאַנצן אין מיין נשמה דאָס קערנדל פון
אויפשטאַנד, וואָס איז אין אים איינגעבאָרן און צו יענער צייט
שוין גענוג צייטיק געווען.

— אַלץ וואָס דו זעסט און וואָס דיר געפעלט אַזוי
שטאַרק – האַט ער געזאָגט, דרייענדיק די בייטש איבער
אונדזערע קעפּ, – די דאָזיקע שיינע ערד, ברייט און לאַנג,
דאָרף געהערן צו אונדז אַלעמען, ווייל מיר ווערן געבוירן
נאָקעט, און זי איז באַשאַפן געוואָרן פאַר אונדז, כדי זי צו
באַארבעטן און געניסן פון אירע פּרוכט. אָבער זי געהערט
נישט צו אונדז. מען דאָרף מאַכן, זי זאָל זיין אונדזער. מיר
דאַרפן זי אַרויסרייסן פון די הענט, וואָס האַלטן זי און באַ-
אַרבעטן זי נישט. דאָס איז אַ נויטווענדיקייט!

„דאָס איז אַלץ, וואָס גראָזאָ האַט מיר געזאָגט וועגן דער
ערד, וועלכע איז פאַרשקלאַפט ביי די גאָספּאָדאַרן. דעמאָלט
האָב איך פאַרשטאַנען, אַז ער וועט אַמאָל זיין אַ היידוק, ווייל
די היידוקן טראַכטן קיינמאָל נישט ווי אַלע טראַכטן. אויס-
האַרבנדיק מענטשן, קומט אויס, אַז גאָט האַט געוואָלט. ס'זאָלן
זיין קנעכט און גאָספּאָדאַרן, אַרעמע און רייכע, געשמיטענע
און שמייסער. אָבער די היידוקן האַלטן נישט פון אַזאָ מין
געטלעכן ווילן, גייען נישט אין קלויסטער, נאָר דערווייטערן
זיך אין וועלדער, פּונוואָנען זיי מאַכן דרייסטע אַנפּאַלן אויף
די פאַרמעגנס פון די גאָספּאָדאַרן און אפילו אויף קלויסטער-
לייט. זיי ראַבעווען, הרגענען און העלפּן.

בוזע, די הויפטשטאַט פון גאַנצן קרייז, האַט מיר אויס-
געוויזן ווי אַ מיידל, וואָס האַלט זיך אין איין פּונען. ס'זענען
דאָרט געווען צוויי קאָקעטישע גאַסן. ענלעך צו צוויי אָפּגע-
פאַרבטע ברעמען. מען האַט דאָרט נישט געזען קיין בלאַטע

און קיין שטויב; אומעטום איז די ערד געווען באדעקט מיט האַרץ. די קראַמען האָבן זיך געצויגן אין אַ רייע און האָבן געהאַט פענסטער מיט גרויסע וויסטאַוועס, פון וועלכע מען האָט געקענט נתפעל ווערן. אין איין אָרט האָבן זיך געפונען אַרטיקע אויסאַרבעטונגען, אין אַ צווייטן אָרט - אויסלענדישע זייד פון העכסטער קוואַליטעט, און ווייטער - פאַרשידענע פיינע פלייזין, טאַפאַק אין לאַנגע באַגילטע פעדעם, פאַנאַנדערגע-וואָרפן צווישן סטאַמבולער טשיבוקעס און נאַרגילין. געשעפטן מיט טעפּיכער. אין אַנדערע זענען געווען אויסגעשטעלט איקאַנעס, קטורת-פאַנען פון מאַסיוון זילבער, מיטרעס, הייליקע ספרים. אין אַ סך געשעפטן האָט מען דערלאַנגט עסן און טרינקען. די קאַפּאַנען זענען געווען געפאַקט פון מענטשן, וועלכע האָבן זיך געסמאַקעוועט ביי אַ שמעקעדיקער גלאַז קאַווע, האָבן גערויכערט טשיבוקעס און גערעדט אויף עטלעכע שפּראַכן.

„דידאָזיקע אַלע לאַקאַלן האָבן געהאַט פאַרשידענע אויס-טערלישע שילדן, מיט אַזעלכע אויפשריפטן, למשל: „ביי דער פויערטע פון בוזע“; „אין גאַלדענעם קאַשמיר“; „אין דמסקער פיסטאַלעט“; „אייספאַאַנער טע-פּיך“; „דעם וויזירס טשיבוק“; „די אכסניה פון גליקלעכן אַנקום“; „ביי דער זילבערנער קטורת-פאַן“; „קאַפּאַנע פון קליינעם בעי, א. א. וו.“

„גראַז האָט אַוועקגעשטעלט זיין וואַגן אין אַ שטאַל פון אַ פויערישער אכסניה, אין איינער פון די פויערישע סביבות. אויף די ברוקירטע גאַסן האָט מען נישט אַרויפגעלאָזט קיין אַרעמע וואַגנס; בלויז קאַרעטעס האָבן דאָרט געמעגט אַרומפאַרן. מיר זענען געווען צעחושט פון דערדאָזיקער רייכ-קייט און מיר האָבן זיך זייער שלעכט געפילט. מיט אויסגע-גלאַצטע אויגן האָבן מיר זיך באַוועגט צווישן פאַרבייגייער, וועלכע האָבן שפּאַצירט אַהער און אַהין, גערעדט, געקלונגען מיט בורשטינענע פאַטשערקעס און געקוקט אויף אונדז ווי אויף קעלבער מיט צוויי קעפּ. ס'רוב פון דידאָזיקע באַיאַרן

זענען געווען געקליידט אין קאפטאנעס און אישעליקן*, בא-
פוצט מיט די שענסטע צייכענונגען; אנדערע האָבן געטראָגן
אַזעלכע מלבושים, ווי מ'טראָגט אינם לאַנד פון דער פאַרגיי-
ענדיקער זון. די לעצטע זענען געווען יונגע זין פון באַיאָרן,
וועלכע זענען געקומען פון אויסלענדישע אוניווערזיטעטן. זיי
האָבן ראַזירט די וואַנסן און געטראָגן לאַנדעטן מיט איין גלאַז,
און קוקנדיק אויף זיי, האָב איך געמיינט, אַז פון שטאַרק לער-
נען, זענען זיי שוואַך אויף איין אויג.

„פרייען זענען געווען ווייניק, אָבער געטלעך שייך,
מיסטער האַפט אָנגעפאַרבט, די קעפּ אומבאַדעקט, די האַר פאַר-
קאַמט אויף הינטן און אַראָפּגעלאָזט אויף די שלייפן, לייכט
פאַרדעקט מיט דורכזיכטיקע שלייערס, די ליפן אויפגעצויגן ביי
דער טאַליע, די קליידער ברייט, אומגעווינער ברייט, אמתע
בראַנעט, וואָס רייסן די ערד. פויל האָבן זיי זיך געשליעפּט אונ-
טערן אַרעם פון זייערע מענער און גערעדט אונטער דער נאָז
מיט אַ שטימע פון אַ פאַפּאַגיי.

— דאָ, — האָט צו מיר גראָזאָ געזאָגט, — קען מען אין
ערגעץ נישט אַריינקומען, אויב מען האָט נישט אין קעשענע
אַזויפיל געלט, וויפיל מיר ביידע פאַרדינען אין אַ גאַנצן זון-
מער. פדי דידאַזיקע גאַספּאַדאַרן מיט זייערע משפּחות זאָלן
קענען לעבן אַ טאָג אין אַזעלכע שטעט און נאָך אין גרעסערע
שטעט ווי די, מוזן מיר, קנעכט, זיי געבן דערצו די מעג-
לעכקייט. אַט דעריבער האָבן זיי פּאַטערשאַשן, וואָס פאַרטיידיקן
זיי און צווינגען אונדז צו אַרבעטן פאַר זייער ווילטשאַנד.
אָבער איך וויל נישט זיין קיין שקלאַף. איך וועל בעסער
ווערן אַ היידוק. און מיר, אַלע היידוקן, וועלן מיר צעבונג-
טעווען די דערפער און וועלן מאַכן אַ סוף מיט דער אומ-
גערעכטיקייט.

דער קלויסטער פון איין איינציקן בוים,

* אַ ספעציעלער מין מייזן.

איז געמאכט געוואָרן, ווי מען האָט געשמועסט, פון איין אייג-
איינציקן דעמב, אָנהייבנדיק פון דאָך און פאַרענדיקנדיק מיטן
אַלטאַר.

„ס'איז געווען די צייט פון דער גרויסער מעסע, עטוואָס
פאַר מיטאַג. מיר האָבן אַהין נישט געטאַרט אַריינגיין, ווייל
דער צוטריט אין דעמדאָזיקן געטלעכן הויז, — פונקט ווי אין
אַלע געשעפטן מיט רייכע וויטרינעס, — האָבן נאָר געהאַט די
גאַספּאַדאַרן.

בריטשקעס, קאַרעטעס, רייט-פּערד, קוטשערס, משרתים,
האָבן געוואָרט, אין מאָלערישער אומאַרדענונג, אויף זייערע
באַלעבאַטים, און זיי, די באַלעבאַטים, האָבן תּפילה געטאָן אין
אַ קלויסטער באַשטימט פאַר זייערטוועגן (הגם ער איז געווען
געמאַכט באַשניידן פון איין בוים), פונקט ווי זיי זענען גע-
גאַנגען הילטייען אין הייזער, בלויו פאַר זיי איינגעאַרדנט און
האָבן געטראָגן אַ צביעותדיקן נאָמען: „הייזלעך“.

„מיר האָבן געוואָרט אויפן סוף פון דער מעסע און
אויפן אָפּטאַר פון דיִדאָזיקע גוטע קריסטן, וועלכע שוואַכן אָפּ
קריסטוסעס געבאַטן, פאַרכאַפּנדיק די גאַנצע ערד. זיי זענען
אַרויס מיט פּנימער פון פרומע קצבים און ביים קלאַנג פון די
גלאַקן האָבן זיי זיך אָנגעהייבן אַריינצוזעצן אין זייערע קאַרע-
טעס, אַרויסרופּנדיק אַ פּחד אין די רייזן פון זייערע פּלאַפּ-
לערישע משרתים. מיר זענען פאַרקראַכן הינטער דערדאָזיקער
פּראַכט-צערעמאָניע און, האַלטנדיק זיך פאַר די הענט, ווי פאַר-
ברעכער, איז גראָזא מיט מיר אַריינגעדרונגען אינם פּוסטן
קלויסטער, וווּ דער ריח פון מוסקוס, וואָס די בגדים פון די
הילטייעס האָבן נאָך זיך איבערגעלאָזט, האָט זיגרייך געקעמפט
מיטן ריח פון די קלויסטער-קטורת.

„דאָ איז מיין שטוינונג געוואָרן אַ סך גרעסער, ווי בעת
איך האָב זיך געפונען לעבן די לוקסוס-געשעפטן. ס'אַראַ גרוי-
סער חילוק צווישן דער אַרעמקייט פון אונדזער דאָרפישן
קלויסטער און דער רייכקייט פון דעמדאָזיקן! ער איז געווען
אַזוי רייך באַפּוצט ווי די וויטרינעס פון די געשעפטן.

„ביים ליכט פון די קאלירטע גלאָזן, האָב איך צוערשט באַמערקט דעם טונקעלן אַלטאַר, באַלאַדן מיט שניצונגען און סקולפטורן. אינמיטן, גאָר אינדערהויך: גאָט דער זיגער, וועל-כער האָט געשטראַלט מיט געזונט, נישט געקוקט אויף זיין זוויסער באַרד. ער האָט געוויגן אין זיין לינקער האַנט די ניר-דערטרעכטיקע ערד, וואָס ער האָט באַשאַפן לויט זיין גע-שטאַלט, בעת מיטן רעכטן ווייז-פינגער האָט ער אונדז גע-דראַט, כיוויס אַליין נישט מיט וואָסער שטראָף. אויף ביידע זייטן פונם אַלטאַר-טויער, האָבן די הייליקע אַפּאָסטאָלן פעטער און פּאַל - פונקט אזוי געזונט ווי זייער באַלעבאַס, - דער-פילט די פליכטן פון תּפּיסה-וועכטער; דער ערשטער פירט אָן מיט דער קריסטלעכער פּאַבריק, דער צווייטער טראָגט די שליסלען פון רעכטגלויביקן גן-עדן. נאָכדעם איז געגאַנגען אַ גאַנצע גאַלעריע הייליקע מיט פּאַליצייאישע בליקן, מאַרטי-רער און קלויסטער-זשאַנדאַרמען, וועמענס קליידער זענען געווען פון זילבער און פון מאַסיוון גאָלד; צוויי רייען רייכע גע-שניצטע שטולן מיטן נאָמען פונם גליקלעכן מתפלל אויף די ווענטלעך; דריי שפיגלען אונטערגעהאַנגען אויפן סופּיט, צוויי אָנגעצונדענע מגורות פאַר קריסטוסן און פאַר דער הייליקער בתולה און צוויי גרויסע לייכטערס פאַרן אַמוזאָן - אַלע פאַר-זען מיט ליכט פון ריינעם וואַקס. קאָנדיק אויף עטלעכע אומ-געהויער-גרויסע ליכט, האָב איך אַ טראַכט געטאָן, אַז די זינד פון די מענטשן, וועלכע האָבן געבראַכט אַזעלכע מתנות זענען זייער גרויס

„גראַזא האָט מיך אויף אַ רגע איבערגעלאָזט צווישן דעמדאָזיקן קריסטלעכן אַרסענאַל און אַליין האָט ער אָנגע-קלאַפט אין דער קליינער טיר פונם קלויסטער-חדר. דער זינ-גער יאָאָקים האָט זיך באַוויזן. ס'איז געווען אַ מענטש אין די פּאַרטיקער, אַ קרעפטיקער, אַ פליכעוואַטער, מיט גרויסע אַרויס-גערוקטע אויגן, מיט אַ פריילעכער מינע, מיט אַן אָנגעבליאָ-עטנעם האַלדזן

— האָט איז זי, אונדזער פריינט פלאָריטישיקאָ, האָט אויף מיר פונדערווייטנס אָנגעוויזן גראָזאָ.

„ער האָט זיך אַ דריי געטאָן אויף זיינע קורצע פיס און אַ רגע געפליבן שטיין ווי אַ צעטומלעטער. זיין פנים פון אַ פריילעכן גייסטלעכן האָט זיך אָנגעצוונדן מיט אַ שטרעל פון אַראָנוש-קאָליר. ער האָט אויפגעהייבן די הענט צום הימל און אַ וואָרף געטאָן דאָסדאָזיקע גריכישע וואָרט מיט אַזאָ פוח, אַז די שויבן האָבן אַזש אַ ציטער געטאָן:

— ע וו אָ ג י מ צ נ י ! (וואָס הייסט: זיי געבענטשט).

„איך האָב זיך איבערגעשראָקן און געהאַט חשק צו אַנטלויפן, אָבער איך האָב דערזען, אַז גראָזאָ שמייכלט און ווינקט צו מיר מיטן אויג. דער זינגער האָט פאַרטגעזעצט, הגם מיין שרעק האָט כסדר זיך פאַרגרעסערט. נאָר דער פאַרגעניגן צו הערן דידאָזיקע שטימע, וואָס האָט זיך גערעכנט פאַר דער גרעסטער אין רומעניע, האָב מיך פאַרהאַלטן אויפן אָרט.

— געבענטשט זאָלן זיין דיינע פייכטע אויגן! געבענטשט זאָלן זיין דיינע פייכטע ליפן! זאָל זיין געבענטשט די גאַנצע פייכטקייט פון דער ערד, וואָס גיט פון זיך אַרויס אַזעלכע פירות!

„איך האָב געפילט, אַז איך רויטל פון די אַלע פייכטע ברכות, אָבער יאָצקים האָט תיפף אָנגעהייבן צו ריידן וועגן טרוקנקייט. ער האָט געזונגען אויפן „אַכטן טאָן“:

— ווייל דיין פייכטקייט, גאָט, גיט די מעגלעכקייט איבערצוטראָגן די טרוקנקייט אויף דיין ערד, אויף דיין ערד, מיין אַלמעכטיקער גאָט!

„גראָזאָ האָט אַוועקגעלייגט די האַנט אויף זיין אַקסל און אים אָפגעשטעלט:

— לָאָז איבער איצט דיינע פאַלשע פסאַלמען, געפילט מיט פייכטקייט און טרוקנקייט, און לערן מיט איר דעם אַלף-בית. דו פאַרגעסט, אַז מיר נעכטיקן נישט אין דער „אַכט ניה פון גוטן אָנקום“, נאָר אין אַ כאַטקע.

„דער זינגער האָט געקוקט אויף אים אַ ווילדע און באַלד
דערויף האָט ער ווידער אָנגעהייבן:

-- די, וועלכע שלאַפן צוזאַמען אין אַ כאַ-אַ-אַ-טקע
וועט זיי זיין וואַרעמער ווי דעם, וואָס שלאַפט איינער אַליין
אין אַ פאַ-אַ-אַ-לאַץ!

— אָבער מיר שלאַפן נישט צוזאַמען, משוגענער! —

האָט גראָזא אױסגערופֿן.

— אַ טייכע-ע-לע גיי-יי-ט אין טייך! אַ פּרױ-י-י

און אַ מאַ-אַ-אַ-נסביל גיי-ע-ע-ן...

— ... גייען צו אַלדע שוואַרץ יאָר! — האָט געריטשעט

מיין פריינט, טרייסלענדיק דעם זינגער פאַר די הענט. דו
ווילסט איר לערנען אַלף-בית, צי ניין? האָסט דאָך מיר פאַר-
שפּראַכן!

-- יאָ, — האָט געזאָגט יאַאַקים, קריכנדיק צו מיר ווי

אַ נאַכט-וואַנדלער; — יאָ, איך האָב צוגעזאָגט און איך
הייב אָן.

„גאַכדעם, אָנקוקנדיק מיך מיטן אָרנטלעכסטן בליק אין
דער וועלט:

— פּלאַריטישאַן! שוואַצע טייבעלע! רעד נאָך מיר:

אַל-פּאַ... ווי-טאַ... גאַמ-מאַ... דעל-טאַ... עפּסי-לאַן...

„איך האָב אים נאָכגעזאָגט אָן שום שרעק ביזן סוף פון
אַלף-בית.

— עטאַטאַס! עטאַטאַס! — האָט ער אָנגעהייבן

צו שרייען אין גריכיש. — בלוז אין חסרון, אַ קלייניקייט
דאַרף מען פאַריכטן. דאָס זענען די דריי אותיות, וועלכע
ס'איז שווער אַרויסצוריידן: גאַממאַ, דזעטאַ און טהיטאַ.
פאַר דער גאַממאַ דאַרף מען מאַכן מיטן האַלדו, פּונקט ווי
בעתן שווענקען. פאַר דער דזעטאַ דאַרף מען נאָכמאַכן דעם
גערויש פון אַ ווינט. וואָס שייך דער טהיטאַ, איז עס ענ-
לעך צו דער פייפּעריי פון אַן אויפגערגטער גאַנז. אַלזאָ,

(* אויסגעצייכנט! אויסגעצייכנט!

חור-זשע איבער און באַווייז מיר גלייכצייטיק דיין מויל. איך וועל דיר העלפן.

„איך האָב אויסגעשפראַכן. ער האָט פון נאָענט געקוקט אויף מיין מויל און מיטן פינגער זיך צוגערירט צו מיין גאַמבע. אָבער פֿרוצלונג איז ער אָפגעשפרונגען פון מיר, גלייך ער וואָלט זיך אָפגעברייט ער האָט פאַרלייגט ביידע הענט אויפן פליך, און האָט אָנגעהייבן אַרומצולויפן איערן קלויסטער מיט אַ קלאַנגריי.

— וויי איז צו מיר! וויי איז צו מיר! דאָסדאָזיקע מויל איז דערזעלבער קוואַל פון וועלכן די אַמאָליקע געטער האָבן אַרויסגעצויגן דעם נעקטאַר, וואָס האָט פאַרשיכורט! דאָסדאָזיקע מויל איז באַשאַפן געוואָרן, נישט כדי איבערצוהוּרן דעם אַלף-בית, נאָר כדי צו פאַרשפרייטן לעבן און טויט! וועגן דעם-דאָזיקן מיידל האָט מסתם דער באַגייסטערטער זקן געזאָגט: „מיין טייבעלע, וואָס פאַרשטעקט זיך אין די שפאַלטן פונם פעלז און אין די פאַרבאָרגענישן פון די הימלען, באַווייז מיר דיין בליק, לאַז מיר הערן דיין שטימע...“ יא, דיין בליק, דיין שטימע... און אויך דיין מויל, האָט ער געדאַרפט זאָגן. אָבער, אַ שלמה, צוואַקס האָבן צוזאָ האַרץ, וואָס בעט זיך הערן און זען אַזויפיל פיינע זאַכן, בעת אַליין ביסטו העסלעך, ווי אַ מאַלפּע? אָבער וואָס בין איך שולדיק, אַז מיין האַרץ ליגט אויף לינקס, ווי ביי אַ שוטט און נישט אויף רעכטס, ווי ס'דאַרף לויט דיין מיינונג זיין ביי אַ חכם? אַ, גאָט! דו קענסט מיינע נאַרישקייטן און מיינע פעלערן, זיי זענען פון דיר נישט פאַרבאָרגן.

„דערנאָכדעם איז יאַאַקים שנעל צוריקגעקומען און צו מיר געזאָגט, אונטערשטרייכנדיק יעדעס וואָרט, אויפן מאַניר פון איידעלע:

קאַרי-מו! קאַריטזאַ-קימו!*) באַליידיק מיך

*) מיין טאָכטער! מיין טאָכטער!

נישט, אָננעמענדיק מיך פאַר אַ גראָבן-יונג! מיין שטוחעריי
איז נישט געפערלעך און מיין זינד איז אין וואָרט! דאָס איז
מיין גאַנצער פאַרברעכן... נעם פון מיר נישט צו דאָס בילד
פון דיין שיינקייט. איצט „גיי געזונט“ און קום צוריק צו מיר
„געזונטערייט“. איך וועל דיך לערנען גריכיש מיט דער קאַמ-
פעטענץ פון אַ געלערנטן און מיט דער איבערגעגעבנקייט פון
אַ פריינט.

„איך האָב אַ קוש געטאָן דעם זינגער אין ביידע באַקן
און געזאָגט:

— יאַאַקים, דו ביסט דער ערשטער מאַנסביל, וואָס איך
קוש אין מיין לעבן.

„דער זינגער פונם „קלויסטער פון איין איינציקן בוים“,
האַט אַ גאַנץ יאָר מיך געלערנט גריכיש און אַ סך אַנדערע
זאַכן. ס'איז געווען אַן אויסטערלישער לערער: דאָ איז ער
געווען העפלעך, באַשיידן, כמעט שעמעוודיק, און דאָ צעדולט
חוצפהדיק, כמעט משוגע. ביי דעם אַלעם, האָט זיין טעמפע-
ראַמענט מיר אַנטפלעקט אינטערעסאַנטע ווינקלען פון דער
מענטשלעכער נאַטור, און אַזויווי מיט מיין פאַרשטאַנד און
כאַראַקטער בין איך נישט געווען ענלעך צו אַלע אַנדערע
מיידלעך אין מיין עלטער, האָב איך העפלעך נאָכגעגעבן זיינע
אַלע פאַרלאַנגען — אגב נישט קיין שרעקלעכע — פשוט פדי
נאָכצושטימען, צי זיין ריינקייט איז אַן אמת, אָדער בלויז אַ
פאַלשע מאַסקע.

„ס'איז געווען אַן אמת.

„מייע לעקציעס זענען פאַרגעקומען צוויי מאָל אַ וואָך,
תמיד אין פוסטן קלויסטער, נאָך דער פאַרמיטאָגדיקער מעסע.
גראַזאַ איז זייער אָפט געווען אויף די דאָזיקע לעקציעס. טייל-
מאָל האָט ער אונדז איבערגעלאָזט אַליין. אָבער צי מיר זענען
געווען אַליין, צי גראַזאַ איז מיט אונדז געווען — יאַאַקים

איז תמיד געווען אין און דערזעלבער מענטש. וויסנדיק, אז זיין שטימע גיט מיר מער פאָרגעניגן ווי זיינע גריכישע לעק-ציעס, האָט ער רעגלמעסיק יעדע לעקציע אָנגעהייבן מיט אַן אויסברויך פון געטלעכע הימנס, וועלכע האָבן זיך אַריינגעגאַסן אין מיין נשמה, ווי גאַנצע שטראָמען ליכט. צו זיינע הימנס, פּסאַלמען און אימפּראָוויזאַציעס האָט קיין סוף נישט גענומען, און דאָסזעלבע מיט זיינע וואַקאַלע מאָדוליאַציעס. זיין אויפ-ריכטיקייט פלעגט אים טיילמאָל אַריינפירן אין עולם-הדמיון. איינמאָל, בעת ער האָט געזונגען, אַרומשפּרייזנדיק אַהין און צוריק איבערן קלויסטער, האָט ער זיך לגמרי פון מיר פאַר-געפן און איז אַוועק אין קלויסטער-צימער, וווּ איך האָב אים גאַכדעם געפונען אין טרערן. אָבער די דאָזיקע אויפריכטיקייט פלעגט מיך טיילמאָל שטעלן אין אַן אומבאַקוועמע לאַגע; אָפטמאָל, נישט איבעררייסנדיק די לעקציע און אַנקונדיק מיך מיט זיינע גוטע אַקסענע אויגן, פלעגט ער אַרויפלייגן זיין האַנט אויף מיין בויך, אָדער אויף מייןע ברוסטן, און זיך אַנטשולדיקט אַט אַזוי:

— איך האָב קיינמאָל נישט אַוועקגעלייגט מיין האַנט אויף אַזעלכע אָנגענעמע זאַכן, און איך וויל נישט שטאַרבן, נישט האָבנדיק באַקענט זייער וואַרעמקייט. פּלאַריטישיקאַ, דער-לויב עס מיר? אַלע אידיאָטן קענען דעמדאָזיקן תענוג און שאַצן עס נישט אָפּ, בעת איך שאַץ עס אָפּ, נישט קענענדיק! דו גיסט מיר גליק דורך אַזאַ קלייניקייט! אינגיכן וועסטו זיך אויסשעפן, און קיינער וועט זיך צו דיר נישט באַציען מיט מער דרך-אָרץ. און שרעק זיך נישט, אַז איך וועל צו ווייט פאַרקריכן אָיפן וועג פון דעמדאָזיקן גליק; ווייל אויב אפילו קהלת איז גערעכט, אַז „דער סוף פון דער זאַך איז בעסער פונם אָנפאַנג“, איז אָבער אויך אמת דאָס, וואָס אַ סך אָנהייבן שטייגן איבער אין לעבן דעם סוף. אמת איז אויך דאָס, אַז אויפן לעבן דאַרף מען קוקן מיט אַנדערע אויגן, ווי קהלת. „איך האָב אים דערלויבט דאָסדאָזיקע גליק און פסדר געוואַרט, אַז אַט-אַט וועט ער גיין ווייטער. אָבער דאָס האָט

נישט פאָסירט. נישט נאָר וואָס ער האָט ביי מיר מער נישט געפאָדערט, אָבער אפילו צו דעם פאָרגעניגן האָט ער זיך אויך נישט אומגעקערט און האָט פון אים פאָרגעסן. דאָך, קענענדיק פון זייער לאַנג די סודות פונם חיהשן לעבן און פילנדיק אַן עקל צו די שקרים, וואָס האָבן מיך גאַנץ אָפט געפרעגט, צי האָב איך אַזא פשוטע זאָך געדאַרפט אָפּזאָגן אַ מענטשן, אַ דאָנק וועלכן איך האָב איבערגעלעבט די בעסטע שעהן אין מיין לעבן, וועלכע האָבן זיך שוין נאָכדעם נישט איבערגעחזרט? איך האָב אים געוואָלט אַרויסווייזן מיין דאַנקבאַרקייט, שענ-קען אים אַ מתנה, איבערלאָזן אים עפעס וועגן זיך אַ דערי-בערונג.

— און וואָס? אַ קערבל פרישע אייער? הינדלעך? אַ טאָפּ מיט פוטער? אַ דויטצע מיט האָניק? מיין הויז איז פול דערמיט! ווען דו וואָלסט מיר געקענט געבן אַ הייליקן מיט אַן אַרעאָל פון מאַסיוון גאָלד, אָדער פאַטשערקעס פון זעלטענעם בורשטין, אָדער גאָר אַ פּרעכטיקן נאַרגיל פון סמירנע, וואָלט איך עס אַלץ נישט געוואָלט. די גאָספּאָדאַרן, וואָס האָבן ליב מיין שטימע, פאָרדרייען מיר דעם קאָפּ מיט די דאָזיקע געשמאַקלאָזע זאַכן. וואָס איך וואָלט געוואָלט און פון וואָס איך וואָלט געקענט זיין שטערבלעך גליקלעך, דאָס נישט דו און נישט גאָט קענט איר מיר עס געבן: דאָס איז אַ קער-פער און אַ פנים, וואָס זאָל זיין מער ווערט מיין שטימע און מיין האַרץ. זיי וואָלטן מיר געגעבן די מעגלעכקייט צו לעבן זוי ס'געהער צו זיין און נישט גוססן אין דערדאָזיקער אייזל-פעל! דאָס האָט גאָט מיר נישט געוואָלט געבן; ער האָט נישט געוואָלט געבן דעם נאַכטיגאל די פעדערן פון אַ פּאַווע. אַפּשר האָט ער גוט געטאָן, ווייל מען זאָגט, אַז אויב אַ חזיר וואָלט געהאַט הערנער, וואָלט ער פון אַלץ אַ תל געמאַכט.

„אַט אַזא מענטש איז געווען דער זינגער יאַאַקים, אויף וועלכן מען האָט אַזויפיל רכילות געטריבן. אינמיטן זומער, אין אַ יאָר אַרום נאָך מיין אויפהערן זיך לערנען, האָב איך אין אים געמוזט דערקענען אַן אַנדער מענטש, און די דאָזיקע

אנטפלעקונג האָט אַרויסגערופֿן אַ געוואָלדיקע שטוינונג נישט נאָר אין דער גאַנצער שטאַט, נאָר אויך ביי מיר און אפילו ביי גראָזאָן.

„איך בין דעמאָלט אַלט געווען אַ יאָר זיבעצן. און שיינ ווי איר זעט מיך איצט. דידאָזיקע שיינקייט האָט צו מיר צו-געצויגן אַ סך יונגעלייט און צווישן זיי דעם זון פֿון אונדזער גאַספּאָדאַר באָלאָוול, אַן אייגנטימער פֿון צוואַנציק טויזנט העקטאַר ערד און וועלדער, ווי אויך פֿון צאָלרייכע סטאַדעס. פֿאַר דעמדאָזיקן פֿריץ מיט אַן איינאויגיקן לאָרנעט, וועלכער האָט נישט לאָנג פֿאַרענדיקט זיין שטודיום, בין איך געווען אַ שיינ צווייפֿטיק שעפּסעלע, וואָס מען האָט געקענט לייכט איינבייסן. און זי אַליין האָט אויך געדאַרפט זיין צופֿירדן, דער-וועקנדיק אַזאַ מאַיעסטעטישן אַפעטיט. ער האָט זיך אפילו נישט געקענט פֿאַרשטעלן, איך זאָל אים געבן אַ ווידערשטאַנד. ער איז געווען איינער, איך בין געווען עפעס, וואָס האָט זיך צו-פעליק געהאַלטן אויף די פֿיס און האָט זיך געדאַרפט אויס-ציען ביים ערשטן ווונק פֿונם באַלעבאַס. זיין תורה האָט אים קיין שום נוצן נישט געבראַכט, ווייל באַלד פֿון אָנהייב האָט ער מיך שוין באַליידיקט.

„איינמאָל אין אַ זונטיק פֿונם זומער, ווען ס'האָט זיך אַנטשיידן גראָזאַס גורל, איז דער קאָקאָנאַש* מאַנאַלאָקי, — ווי ס'האָבן אים אָנגערופֿן די פֿאַראַבקעס, — אָנגעקומען אויף אַ דאָרפֿס-האַרע צוזאַמען מיט זיין יינגערע שוועסטער, פֿראַווענ-דיק מיט אַ מאַיעסטעטיש פֿערד, איינגעשפּאַנט אין אַ בריטשקע. ער פֿלעגט קומען, אונדזער מאָרגנדיקער באַלעבאַס, כדי מען זאָל זיך צו אים צוגעוויינען און כדי צו פֿאַטראַכטן די סטאַדע, וואָס ליפּערט פֿלייש אויף פֿאַרגעניגן. אַן אומבאַגרענעצטער הערשער, פֿון גאָטס גענאָד און פֿון מענטשלעכער נאַרישקייט, האָט ער תּיכף דערלאָנגט אַ געזאַלצענעם וויץ. זיין שוועסטער, אַזאַ בהמה ווי ער, האָט דערויף נישט רעאַגירט, און דער עולם

(*) פֿריזשער זון.

האָט עס אויפגענומען, ווי מן פון הימל. די זקנים האָבן אויפ-
 געהייבן די קאָטשולעס, אַנטפּריוונדיק זייערע שיינע זילבערנע
 האָר; די יוגנט האָט ווידער גענומען טאַנצן מיט מער
 ברען, כדי נושא חן צו זיין ביי די חשובע באַזוכער;
 און דער פּאַמאַניץ, אַ פאַרשקלאַפטע בריאה, האָט געהאַלטן
 אין איין שיטן די געמיינסטע וויצן. אויף זיין באַפעל, האָט
 דער קרעטשמער אָנגעגאַסן עטלעכע אַקאַס וויין, און די
 טרינקער האָבן געווונטשן די פרייגיביקע געסט „געזונטע און
 לאַנגע יאָר.“ נאָכדעם האָבן זיי געטרונקען לחיים מיט אַלע
 טענצער, איבערלאַזנדיק די בריטשקע אונטער דער אויפזיכט
 פון אַ יונגן פּויער.

„אין דערזעלבער רגע, אויסנוצנדיק זייער אַפּוועזנהייט,
 האָבן איך אויף אַ רגע פאַרלאָזן גראַזאָן און, נישט פּאַלנדיק
 אים, בין איך אַוועק אַ גלעט טאַן די שיינע חיה, וואָס האָט
 געשלעפט די מענטשלעכע משא. איך האָב זייער ליב געהאַט
 שיינע פּערד, און ווען איך פלעג זיי זען, האָבן איך זיך נישט
 געקענט אַפּוואַגן אינם פאַרגעניגן זיי אַ גלעט צו טאַן איבערן
 האַלדז. איך האָב טייער באַצאלט פאַר דעמדאָזיקן פאַרגעניגן,
 ווייל אוימגעריכט זענען אָנגעקומען די ביידע פּיאָווקעס און
 איך בין געווען געצווונגען אויסצוהאַרכן זייערע רייד. זיי האָבן
 גערעדט וועגן מיינע שיינע קליידער און וועגן מיין ליבע צו
 פּערד. זיי זענען געווען גאַנץ העפלעך. נאָר דער קאַקאַנאַש
 האָט זיך דערמיט נישט באַנוגנט. ער האָט געוואָלט מיך גליק-
 לעך מאַכן, אַראַפּשליידערנדיק מיר פון זיין הויכן געזעס אַ
 גאַלדענע מטבע, באַשטימט, ווי ער האָט זיך אויסגעדריקט,
 „אויף אומשולדיקע פאַרגעניגנט.“ איך האָב באַדעקט מיין פנים
 מיט ביידע הענט און אַנטלאָפּן געוואָרן, איבערלאַזנדיק דעם
 גאַלבען דאָרט, ווו ער איז געפאַלן. די שקלאָפּן אין דער
 באַלעבאָט האָבן געשטוינט אויפן ביזן ווונדער.

„גראַזאַ איז געלעגן אויפן גראַז ווייט פון דער האַראַ
 און האָט זיך דערוויסט פון דערדאָזיקער געשעעניש לויטן
 רושם, וואָס זי האָט געמאַכט אויף די פּויערים, נאָכן אַוועקפאַר

פונם פריץ. ער איז געקומען צו מיר צוליפן און געטראָפן מיך אַ וויינענדיקע. צום ערשטן מאָל האָב איך דעמאָלט גע- וויינט מיט ביטערע טרערן.

„קורץ דערנאָך איז מיר ווידער אויסגעקומען צו וויינען. „דער אויפריכטיקער ווידערשטאַנד פון אַ פרוי מאַכט נישט קיין שום ווירקונג אויף אַ פראַסטן מענטשן, ער ווייסט נישט, וווּ ס'ענדיקט זיך די פאַרלעגנהייט פון אַ יידענע און וווּ ס'הייבט זיך אָן דער טיפער עקל פון דער ווירדיקער פרוי. אַלץ איז דערלויבט דעמדאָזיקן חזיר, וואָס הערשט אויף דער ערד.

„אין אַ משך פון צוויי חדשים האָט די דאָזיקע חיה מיך געפרווט איבערצוצייגן, אַז דער זין פון מיין לעבן — איז באַדינען זיינע פאַרגעניגנס. פיר מאָל האָב איך זיך אויסגע- דרייט, שפיינענדיק אים אונטער די פיס. זענענדיק, אַז ער קען גאַרנישט מאַכן, האָט ער מיך געוואָלט פאַרגוואַלדיקן. דעמאָלט האָט ער זיך באַגענגט מיט גראָזאָס האַנט און מיט זיין גאַר- באַטשיו*).

„איצט האָב איך געהאַט אונטער מיין אויפזיכט הונדערט פופציק שעפסן, אַ דריטל האָט געהערט צו מיין פריינט פון מיין קינדהייט און די איבעריקע צוויי דריטל צו מיין מאַמען און מיר. איך האָב זיך געפילט גליקלעך, הגם ס'האַבן מיך געדריקט פאַרשידענע זאַרען און די באַאומרויקונג, אַז אַט-אַט קומט דער מנובֿל. איך האָב געוויסט, אַז פריער אָדער שפע- טער וועט ער זיך אַרויפּוואַרפן אויף מיר, ווי אַ שפאַרבער אויף זיין רויב. גראָזאָ האָט מיך פאַרזען מיט אַ פיסטאָלעט און מיט אַ קליינעם קינזשאַל, וואָס איך האָב געהאַלטן פאַר- שטעקט ביי מייע לענדן. צוליב מער פאַרויכטיקייט פלעגט ער קומען פון פאַלאַגיע יעדן אָוונט, כדי צו פאַרברענגען מיט מיר אַ שעה אָדער צוויי און העלפן מיר פאַרטרייבן די סטאַדעס. די פיינע טעג פון צאַרטער פריינטשאַפט, זייט ביי זייט מיט

* אַ לאַנגער קאַנטשיק, צוגיפגעפלאַכטן פון שטריק.

אונדזערע דריי הינט, אויפגעמונטערט דורך אונדזערע גרויס-
מוטיקע הערצער, פאָנאָדערגעפלאַמט דורך אונדזערע האַפּע-
נונגען, איינגעוויגט דורך אונדזערע פלייטעס — ווי ווייט איר
זענט איצט פון מיר!

„איינמאָל, אין אַן אויגוסט-אָוונט, וואָס האָט געברענט
מיט גאָלדענע זונען-שטראַלן, איז געקומען דער אומגליק. דער
„קאָקאָנאַש“ איז געווען איינער אַליין, רייטנדיק אויף אַ פּערד.
נישט געקוקט אויף גראָזאָס אָנוועזנהייט האָט ער זיך צוערשט
מיט מיר באַגריסט און נאָכדעם אַ פּרעג געטאָן:

— נו, און היינט ביסטו שוין נישט אַזוי שלעכט?

„איך האָב אים קיין וואָרט נישט אָפּגעענטפּערט און
אוועק, אויסדרייענדיק זיך צו אים מיט דער פלייצע. גראָזאָ,
וועלכער איז געשטאַנען ביי אַן אַזיערע, האָט אָנגעהייבן מיט
זיין גארבאַטשו צו שלאָגן איבערן וואַסער-ראַויבערפלאַך. איך
האָב פאַרשטאַנען, אַז ער וויל אייננעצן די שטריק, פּדי בעסער
מכּבד צו זיין דעם אומגעבעטענעם חוצפהניק. אַ שרעקלעכע
תּאוּוה פון פּרייד האָט אָנגעפּילט מיין ברוסט, ביים געדאַנק,
אַז מיין שטאַרקער דרייסטער פּריינט וועט באַלד פאַר מיר
נקמה נעמען; אָבער מיין פאַרשטאַנד, פאַרנעפּלט דורך מיין
פּעס, האָט זיך נישט פאַרטראַכט וועגן די קאַנסעקווענצן פון
דעמדאָזיקן שרעקלעכן טאַט.

„דער באַיאָר איז אַראָפּ פון זיין פּערד און איבערלאָזן-
דיק עס, האָט ער געוואָלט מיך נאָכגיין מיט לאַנגזאַמע טריט.
גראָזאָ איז אויסגעוואַקסן פאַר אים, גלייך ווי אַ יעגלינע און
רויק ווי אַ פּילאָזאָף. דער צווייטער איז אויך געווען גלייך,
אָבער נישט רויק. זיין גאַנץ ביסל בלוט איז אים צוגעפלאָסן
צום פנים.

— וואָס ווילסטו?

— גאַרנישט... האָט גראָזאָ געזאָגט, — איך וויל בלוין

וויסן, וואָס דו ווילסט, דו...

„אַן אויפגערעגטער, וואָס אַ פשוטער פויער האָט אים די
העזע צו דוצן, האָט דער אומגליקלעכער זיך אַ כאַפּ געטאָן

פארן פיסטאָלעט. אין אַ רגע אַרום איז ער שוין געלעגן אויף דער ערד, און אַנטוואָפנטער, און איידער יענער האָט באַוווּן זיך אויפצוהייבן, איז גראָזאָ געזעסן אויפן פערד פון אוינדזער באַלעבאַס. דאָס, וואָס ס'איז שפּעטער פאַרגעקומען, האָט מיר באַוווּן די שגאה, וואָס ס'איז געווען באַהאַלטן אין מיין פריינטס האַרץ. אַנשטאָט צו אַנטלויפן, ווי איך האָב געטראַכט, האָט ער גאָר אָנגעהייבן צו שמייסן דעם „קאָקאָנאַש“ מיט זיין פייכטן קאַנטשיק, באַמיענדיק זיך צו טרעפן אין קאַפּ אַריין; ער האָט אים געיאָגט אַהין און צוריק איבערן פאַרוויסטן פעלד, וווּ מען האָט געהערט די מוראדיקע געוואַלדן פונם געשלאַג גענעם; גראָזאָ איז געווען אַזוי בייז, אַז ער האָט געשלאַגן דעם „קאָקאָנאַש“, הגם יענער איז שוין געלעגן אויף דער ערד צעבלאָטיקט און אומבאַוועגלעך.

„גראָזאָ האָט מיך דעריאָגט, רייטנדיק אויפן פערד. דאָס איז נישט געווען דערזעלבער גראָזאָ. זיין אָנגעשוואַלן אומבאַ- וועגלעך פנים האָט אויסגעקוקט ווי ביי אַ מת. זיינע אויגן, אָנגעלעבן מיט בלוט, זענען נישט געווען ענלעך צו קיין מענטשלעכע אויגן. ס'האָט זיך אויסגעדאַכט, אַז די אַדערן אויפן האַלדז פלאַצן. די אונטערשטע לייפ איז געהאַנגען, ווי ביי מענטשן, וואָס קענען נישט איינשטילן זייער פעס. זיין שטימע איז אויך נישט געווען דיזעלבע, בעת ער האָט צו מיר אַ זאָג געטאָן:

— דאָס איז געווען מיין ערשטער נקמה-שלונג. דאָס קילט אַזוי אָפּ, ווי קאַלט וואַסער, וואָס דו טרינקסט, בעת עס וואַרפט דיך אין קדחת. איצט, פלאַריטישיקאָ, פאַרלאָזן איך דיך אויף שטענדיק. איך ווער אַ היידוק. איך וועל נישט זיין איינער אַליין; זיבן יאָטן פון פאַלאַנגיע מיט דער ערגסטער רעפּוטאַציע באַגלייטן מיך. דאָס זענען נישט קיין פריינט מיט צאַרטע הערצער, ווי דו און יאָאַקים, און דעריבער איז מיר אומעטיק אויפן האַרצן; זיי זענען בלוטדורשטיק און לעכצן נאָך אַ ווילד לעבן; זיי קענען די וועלדער ווי איך, און זע- בען גרייט צו גיין אין פייער אויף מיין באַפעל. מיר זענען

שוין אלע גרייט אין וועג אריין. מאָרגן באַגינען וועלן מיר שוין זיין אין הירשן-וואַלד, הינטער דעם „איינגעבויענעם פעלז“. קום צו מיר. דאָרט וועל איך מיט דיר לענגער ריידן, אויפקלערנדיק דיר, וואָס דו האָסט צו טאָן. איצט מוז איך זיך יאָגן קיין בווע — אַנזאָגן יאָאָקִימען און אַ קוש טאָן אים צום לעצטן מאָל.

„און אַנווייזנדיק מיר אויף זיין ערשטן קרבן, האָט ער צוגעגעבן:

— דער מנובל איז נישט טויט און איך האָב עס נישט געוואָלט. איך וויל, אז דער יונגע־רמאָן זאָל מיך האָבן צו גע-דענקען זיין גאַנץ לעבן, הויפט־זעכלעך, ווען ער וועט אַ קוק טאָן אין שפיגל אויף זיין פרעסער. איך האָב אים גוט צורעכט געמאַכט. דאָס פערד וועל איך פאַר זיך צונעמען. און די, אין וועלכע ס'וועלן זיך נייטיקן מיינע חברים, וועלן מיר זיי נעמען אין די שטאַלן פון זיין טאָטן.

„די נאַכט האָט זיך שוין כמעט געהאַט אַראָפּגעלאָזט... די טאָדע, וואָס האָט זיך פאַנאַנדערגעשטאָן, בעת גראָזאָ האָט זיך אָפּגע־רעכנט מיטן „קאָקאָנאַש“, האָט געהאַלטן אין איין מעקען. מיין פריינט איז אַרומגעפאַרן מיטן פערד, אויפגעזאַמלט זיי און געהאַלטן זיי פאַרטרייבן. און מיט אַן אָנגעווייטיקט האַרץ פון דערדאָזיקער געשעעניש, האָב איך זיך געפילט ווי אַ פרעמדע אויף מיין ערד און צווישן מיינע שעפּסן. אין יענעם אָונט האָב איך זיך צעשיידט מיט גראָזאָן, וואָרפנדיק זיך דערנאָך אויפן האַלדז פון מיין געליבטן הונט.

„אַ גאַנצע נאַכט האָב איך נישט אויפגעהערט צו וויינען. „אויפצומאָרגנס גאַנץ באַגינען בין איך אַוועק צום „איין-געבויענעם פעלז“. גראָזאָ און זיינע זיבן חברים זענען שוין דאָרט געווען. חוץ זיי איז דאָרט געווען אַ דיקער פּי-הענדלער פון בווע און יאָאָקים. אַנווייזנדיק מיר אויפן סוחר, האָט גראָזאָ צו מיר געזאָגט:

— פּלאָרטישקאָ, אויס פאַרזיכטיקייט איז מיר אַריין אַ געדאַנק אין קאָפּ צו רופן דעמדאָזיקן פריינט. איך ראַט דיר,

אים איבערצוגעבן דיין גאַנצע סטאַדע שאַף. פאַר מיין חלק האָב איך שוין אָפגענומען דאָס געלט. אויב דו ווילסט אים די איבעריקע פאַרקויפן, איז ער זיך מתחייב איבערצולאָזן ביי דיר די סטאַדע אַזוי לאַנג ווי דו וועסט וועלן, פּדי דערפון צו קענען לעבן. אין פאַל, אויב אונדזערע פאַרפאַלגער וועלן זיך וועלן צורירן צו דיין פאַרמעגן, דאַרפסטו זאָגן, אַז עס איז נישט דיינס, אַז די סטאַדע נעהערט צום באַט שׂו זאַמפיר.

„איך האָב גערן מסכים געווען. דער באַט שׂו איז אַוועק. אמת גערעדט, איז ער געווען אַן אומבאַשטימטער מענטש, אָבער אונדז האָט ער געבראַכט נוצן. און אַט איז אָנגעקומען די רגע פון צעשיידן זיך — די רגע, ווען איך האָב צום לעצטן מאָל אָנגעקוקט דעם בעסטן פריינט פון מיין לעבן. זיינע אויגן זענען געווען פאַרפלייצט פון טרערן. בעת ער האָט אָנגעהייבן ריידן, האָבן זיך אים די ווערטער געשטעלט אין האַלדז אַזוי, אַז ער האָט קיים אַרויסגערעדט דידאָזיקע ווערטער:

— ס'איז געקומען אַ סוף, פּלאָריטישיקאַ, צו אונדזער לעבן... מיר זענען געווען אמתע פריינט... אַזוי קען בלויז אַ הונט. דו וועסט קיינמאָל נישט געפינען קיין אַנדערן גראָזא, און איך קיין פּלאָריטישיקאַ! ס'אַראַ שאַד, וואָס אַ פרוי קען נישט פירן קיין לעבן פון אַ היידוק! אַך, פילן דיין פריינט-שאַפט און דיין שנאה לעבן זיך אינדערהויך, אין די בערג, אין וואַלד! אָבער גאַט האָט עס נישט געוואָלט, מיר וואַלטן ביידע משוגע געוואָרן!

— פאַרבלייב און האַרץ אויס: אַ היידוק איז נישט בלויז רער, וואָס גייט אַוועק אין וואַלד. אין שטאַט, צווישן די גאַס-פּאַדאַרן, קען מען אויך זיין אַ היידוק און אַ רעוואָלוציאָנער, פונקט ווי דו, וואָס לעבן אין די אינגעווייד פונם באַרג. אָבער דעמאָלט קומט אויס צו זיין פאַלש מיט די שטאַרקע און אויפריכטיק מיט די אונטערדריקטע. דו קענסט זיין פאַלש און אויפריכטיק: טאָ גיי-זשע אין וואַלד, פרוו לעבן מיט וועלף, רעווע מיט זיי, באַטראַכט זייערע געווינהייטן, באַקען

זיך מיט זייערע שוואַכקייטן און נאָכדעם שיס אים אין רוקן, טו אַ טובה דעם פּאָלק, נעם פאַר אים נקמה! בעסער גערעדט: העלף מיר! דו ביסט מער אַנטוויקלט פון מיר, פיינער, כּיט-רער און חוצדעם זייער שיין! טו, אַלזאָ, ווי איך: זיי מקריב דיין יוגנט, פונקט ווי איך בין מקריב מיינע יונגע יאָרן! דאָס פּאָלק איז העסלעך און געמיין און יעדער איינער, וואָס דערהייבט זיך פון זיין סביבה ווערט העסלעך און געמיין. די גוטע דערהייבן זיך קיינמאָל נישט. ס'איז געווען אַמאָל דער זאַפט שיינ יאָנקאָ זשיאַנאַ און דער סלינגער זשודאַך וולאַ-דימירעסקאָ, איינער — אַ באַיאַר מיט אַ האַרץ, דער צוויי-טער — אַ פּויער מיט אַ האַרץ, ביידע היידוקן און רעוואָל-לוציאָנערן, ביידע האָט מען אויף אַ פאַררעטערישן אופן דערמאַרדעט. אָבער נאָך זיי האָט זיך שוין קיינער נישט דערהייבן און אויב ס'האָט זיך עמעצער פונם פּאָלק דערהייבן, פלעגט ער עס נאָכ-מער פאַרשקלאָפּן. די עטלעכע היידוקן, וועלכע פראַלן אַרום דאָ און דאָרט, זענען קליינלעכע „בונטאַוושטשיקעס“, אויף וועלכע מען קוקט ווי אויף גנבים. זיי נייטיקן זיך אַליין אין אַן אָנפירער, וועלכער וואַלט פאַרברייטערט דאָס פעלד פון זייער טעטיקייט. מען דאַרף קענען שלאָגן מיט אַ פאַרנעם! און נישט בלויז די גריכן און די טערקן, נאָר אויך די רומע-נישע באַיאַרן. אויב מיר קענען נישט מוחל זיין דעם אויס-לענדער, וואָס ער זויגט דאָס בלוט פון אונדזער לאַנד, קענען מיר אוודאי נישט מוחל זיין דעם גאַספּאָדאַר, וואָס ווערט דער אינסטרומענט פון פרעמדן אונטערדריקער.

— און אַט, איך האָב זיך דערוואַרט אויף דעם טאַג, פּדי דיר אַרויסצוזאָגן צוליב וואָס איך האָב דיר געצווונגען זיך צו לערנען לייענען און שרייבן ביי יאַאַקמען און מיט וואָסער פּוונה איך האָב עס אַליין געטאַן. די ביכער לערנען אונדז דאָס, וואָס אונדזער פאַרשטאַנד קען אַליין נישט באַ-גרייפן. מען דאַרף קענען די פאַרגאַנגענהייט און די איצטיקע צייט, פּדי צו וויסן, וואָס צו פאַרלאַנגען אין דער צוקונפּט.

אַרבעט פאַר דערדאָזיקער בעסערער צוקונפט. מען לערנט נישט גריכיש, כדי צו פאַשען שעפסן. טו, וואָס דיין קאַפּ וועט דיר זאָגן. דו האָסט גענוג שכל. אויף אַ האָר פון איר קאַפּ קען אַ פרוי אויפהענגען דעם גרעסטן טיראָן. מיט אַ פיינער אויף איר מויל, קען זי אים צווינגען ריידן אָדער שווייגן. אַלזאָ, זיי-זשע אַזא מין פרוי! וואָס שייך גאָלד, וועל איך עס דיר באַלד געבן.

— איך פאַרלאָז איצט דידאָזיקע געגנטן. מיר גייען אין די סביבות פון בראַזיליאַ, צו דער לעפצונג פון דער בוזע און סערעט, וווּ איך דארף מיך באַגעגענען מיט קאַסמאַן. אָבער איך וועל נישט אַרבעטן מיט אים. פון אים דארף איך זיך אויסלערנען עטלעכע זאַכן. אין די איבעריקע זאַכן וויל איך אַרבעטן לויט מיין אייגענעם פאַרשטאַנד. און נאָך עפעס: אויב דו וועסט זיך אַמאָל נייטיקן אין מיר, גיב צו וויסן דעם קרעטשמער אורסו, וואָס האַלט אַ שענק ביים אַרויספאַר פון וואַדעני קיין גאַלאַץ. און אויב דו וועסט זיך וועלן דאָרט באַזעצן — איז נאָך בעסער. די פאַטעראַ וועט דאָ זיין היינט אינאָונט. זי קען דיר גאַרנישט טאָן. וואָס שייך מיר, זאָל זי זוכן!

„בעת גראַזא האָט מיט מיר גערעדט, האָב איך באַטראַכט די פנימער פון זיינע חברים. יא, ווי ער האָט געזאָגט, זענען זיי געווען ווילדע מענטשן, אַנטשלאָסענע, אפשר אויך געטרייע, אָבער מער גאַרנישט. אַך! צאַרטקייט, צאַרטקייט! אויב דו וואַלסט געהערשט אינם האַרץ פון אַ מאַנסביל, וואַלט „אויפ-שטאַנד“ געווען אַן אומפאַרשטענדלעך וואָרט. אַרעמער גראַזא! איך האָב אים באַדויערט, וואָס ער איז געווען אַרומגערינגלט מיט צעפונטעוועטע מענטשן, בלויז מיט צעפונטעוועטע. פיינט האָבן, איז גוט. ליבן, איז נאָך בעסער. נאָר דער, וואָס קען פיינט האָבן און וואָס קען ליבן — דער ווייסט דעם גאַנצן ווערט פונם לעבן!

„צום גליק האָט די ליבע ביי גראָזאָן געוואַכט. זי איז געווען נאָענט פון אים, און דאָך האָט קיינער דערפון נישט געוויסט.

„איך האָב באַמערקט, אַז יאָאַקים האָט געהאַט אַ מאָד-נעם אויסזען. איינגעהילט אין אַ לאַנגער געבאַץ* ביז צו די פיענטעס און מיט אַ טערקישער קאַטשיולאַ, אַראָפּגעלאָזט אויף דער נאָז, האָט ער געהאַלטן אונטערן אַרעם אַ גרויס קעסטל פון שוואַרץ-האַלץ. דאָס קעסטל איז, קענטיק, געווען אַ שווערס, ווייל יעדע רגע האָט ער געביטן די הענט. זיין פנים, גע-וויינלעך רויט, איז איצט געווען ערנסט, פאַרדאנהט, בלאַס. איך האָב געמיינט, אַז ער איז צערודערט פון דער צעשיי-דונג, וואָס שטייט אים פאַר, און איך האָב צו אים געזאָגט: — מיין גוטער יאָאַקים... דו ערגערסט זיך, פונקט ווי איך...

— ניין... — האָט ער געזאָגט, טרייסלענדיק מיט זיין גרויסן קאָפּ, ניין... איך ערגער זיך נישט, ווי דו. איך ערגער זיך ווי גראָזאָ.

„דער היידוק האָט אויף מיר אַ קוק געטאָן. די דאָזיקע רייד האָבן אים פאַראינטריגירט, אָבער מיר ביידע האָבן גאָר-נישט פאַרשטאַנען.

— וואָס מיינסטו דערמיט צו זאָגן? — האָט אים מיין פריינט אַ פּרעג געטאָן.

— איך וויל זאָגן, גראָזאָ, אַז איך ערגער זיך, ווי דו און נישט ווי זי.

— גוט... דאָס האָבן מיר שוין געהערט, אָבער דער-קלער.

— איך דערקלער!

„ער האָט דערקלערט זינגענדיק, ערנסט, ווייך, גאַנץ שטיל, דאָס פנים אויסגעצויגן, די אויגן אַרויסגערוקט און דאָס קעסטל פּסדר אַריבערגעטראָגן פון איין האַנט אין דער צווייטער.

(* אַ ברייטער פּויערשער פּלאַטש, ס'רוב שוואַרץ.)

צוזאמען מיט מיינע טשאַבאַנקוצעס*, שעפּסן, פיינע הינט, מיט מיינע הימלען און וועלדער? פון דעמדאָזיקן אוצר, פון דער-דאָזיקער אמתער עשירות — קיין סימן נישט! אַ חניפהדיק וואָרט, אַ קלאַפּ איבער דער פלייצע, אַמאָל אַ העמלעכער שלום-עליכם, אָדער אַן אפּוטרופּסישער שמייכל — און דאָס אַלעס! און ביי מיר גיסט זיך שפייעכץ פון מויל, בעת איך זע שיינע ברוסטן, איינגעשלאָסן אין פיינע ליפּן; בעת איך זע דידאָזיקע שיינע אויגן — די אַרבעט פון אַ שלאַנקן דעמאָן; בעת איך זע די ליפּן, גרייט אַרויסצורעדן אַ זינדיק וואָרט, וואָס ווירקט אויף אַ פּרוּמער נשמה. איך, אַרעמער יאָאָקים, האָב געשלאָנגען אין אַזעלכע רגעס מיין קנאה און געטראַכט וועגן דער קאַרגשאַפט פון גאַטס-הויו. ס'פּלעגט אָפטמאָל פּאָ-סירן, אַז איך פּלעג נישט קענען אַריבערטראָגן דידאָזיקע אומ-דאַנקבאַרקיט פון לעבן, וואָס פּאָדערט פון דיר דאָס בעסטע, וואָס דו פאַרמאָגסט און גיט דיר דערפאַר בלויו דאָס אומ-נוצלעכע און דאָס איבעריקע. אַט דעמאָלט האָב איך אַרויפ-געלייגט אַ פינגער אויף דער רייצנדיקער ברוסט און געזאָגט צו די זינדיקע ליפּן און אויגן: „איך וואָלט אויך געוואָלט טרינקען פון דעמדאָזיקן וויין און פאַרווכן פון דידאָזיקע פירות!“ דעמאָלט איז געקומען דער סוף: איך בין מער נישט געווען „אונדזער זינגער יאָאָקים, צו וועלכן ס'איז ענלעך בלויו איינער פונם קאַטעדרע-קלויסטער“, איך בין געווען אַן עקל-דיקער מענטש. — און פאַרוואָס „אין נאָמאָן פון אַלטאַר און פון קטורת!“, פאַרוואָס האָט אין מיר אַרויסגערופּן אַן עקל דער פאַרלאַנג, וואָס די פּאָפּן און די גאַספּאָדאַרן האָבן באַ-פּרידיקט יעדן טאָג?

— ליידער, ס'איז אַזוי געווען! איך האָב אַליין געמוזט מודה זיין, אַז מיין חשק איז געווען אַן עקלהאַפּטער, לכל הפחות, אַ קאָמישער. גאָט האָט מיך באַשאַפּן, איך זאָל זינגען און נישט פּדי מען זאָל מיך ליבן אין דער וועלט, וווּ איך

האַב געזונגען. איך גלויב אפילו, אז גאָט האָט באַוווּסטזיניק אַריינגעגעבן אַ קול פון אַ מלאַך אין אַ קערפער פון אַן אייזל. ריינקייט קען דעמאָלט בלייבן רייך, ווען זי איז אַרומ-גערינגלט מיט העסלעכקייט. אַלזאָ, ווען איך האָב געזונגען און עס אַריבערגעשיקט אויפן הימל, האָבן מיך די מענטשן פאַר-געטערט און מיך באַשאַטן מיט קאַלטע געפעליקייטן, אָבער ווי נאָר איך האָב זיך צוגערירט צו זייער וואַרעמען פאַרמעגן, האָבן זיי מיר געגעבן אַנצוהערן, אַז איך בין אַן אייזל. די פרוּבס, וועלכע זענען געקומען אין קלויסטער, פדי אַריינצו-פירן אַהין דעם טייוול און די, צו וועלכע דער שרף יאַאַקים האָט געוואָרפן זיין שטימע און זיינע באַגערן, האָבן מיר אויך דער-פון דערמאָנט; ווייל אַ פרוי איז ענלעך צו דער זון: זי באַ-טראַכט יעדן שטיינדעלע אויפן וועג.

— און אַט קום איך צוריק אין דער מלוכה, וואָס איך האָב צוליב אייטלקייט פאַרלאָזן, פונקט ווי דער טייך, וואָס גייט אַרויס פון די ברעגעס, קומט תמיד צוריק אין זיין בעט. און מײן שטימע, וואָס האָט זיך אויסגענוצט אינם מדבר פון דער גאווהדיקער שטאַט, נישט אַרויסרופנדיק די מינדסטע רחמנות, וועט פון איצט אָן קלינגען אין די הערצער פון מענטשן, וועלכע שטעלן זיך אויסערן געזעץ, טרעטן אַריין אין שווערע לעבנס-באַדינגונגען צוליב דער טובה פון זייערע ברי-דער. און איך וועל זאָגן:

„אַ, גאָט! איך זוך דיך ביי טאַג-אויסברוך;
מײן נשמה לעכצט נאָך דיר, מײן לייב פאַרלאָנגט
דיך אויף דערדאָזיקער וויסטער ערד, פדי צו זען
דיין קראַפט און דיין רום, פונקט ווי איך האָב
אויף דיר געקוקט אין קדשי-קדשים. ווייל דיין
גוטסקייט איז בעסער פונם לעבן; אַט דעריבער
וועלן מײנע לייבן דיך לויבן. די שטאַלצע האָבן
פון מיר חוזק געמאַכט, אָבער איך האָב זיך נישט
אָפגעקערט פון דיין געזעץ. נעם אַוועק פון מיר

דעם שאַנד-פלעק און די שנאה, ווייל איך טראָג
מיינע שבחים צו דיר."

— אָט דאָס איז ער, דער זינגער יאָאָקים, וואָס האָט
נישט געפונען קיין שום רחמנות אינם, "קלויסטער פון
אין איינציקן בוים". ער וועט גיין צוזאמען מיט
גראָזאָן ווי אַ היידוק, כדי דאָרט, וווּ זיי וועלן זיך געפינען,
פאַרשטעלן גאָט און זוכן ליבע!

*
•

"דער פריינט מיט וועלכן דו צעשיידסט זיך אויף אייביק,
איז ביי אונדז טייערער פון דעם, וואָס קומט צו אונדז צוריק
אויף שטענדיק. ווען די געליבטע הענט האָבן צום לעצטן מאָל
פונדערווייטנס געשיקט זייער "זייגעזוט", בין איך אַרויפגעפאַלן
אויף מיין הונט און איינגעגראָבן מיין פנים אין זיינע געדיכטע
האַר. ער האָט אויף מיר געקוקט מיט פאַרשטוינטע אויגן. נאָך-
דעם בין איך אַוועק צוריק און כ'האַב זיך געפילט, ווי מען
גייט צוריק פון אַ לוויה; איך האָב ווידער דערזען מיין הויט.
מיין וואָלד, מיינע חיות, און ס'האַט זיך מיר אויסגעדאַכט, אַז
אַלץ איז פאַרוויסט, ווי נאָך אַ שריפה.

"טרויער, וואָס ביז יענער צייט איז מיר געווען פרעמד,
האַט באַהערשט מיין נשמה. אַלץ, וואָס איז געווען פרייד, איז
פאַרוואַנדלט געוואָרן אין ליידן. גאָט, וווּ האָסטו אַריינגעלייגט
מער קראַפט: אין פרייד, אָדער אין ליידן פון אַ באַגייסטער-
טער נשמה? דאָס גערויש פון בלעטער, דער געזאַנג פון הע-
נער, דאָס בילן פון הינט, דאָס מעקען פון שעפסן, די אומ-
ענדלעכע שמועסן פון מיין פריינט, דעם ווינט, — אַלץ האָט
פאַרוואַנדעט מיין האַרץ, וואָס איז געווען אויסגעמאַטערט פון
דאָר א". טאָג און נאַכט האָב איך אַרומגעבלאָנקעט איבער די

(* אַ רומעניש וואָרט, וואָס לאָזט זיך נישט איבערזעצן. עס באַדייט:

שטאַרקע מאוה, בענקשאַפט.

סאָסנאָווע און בערעזענע וועלדער. איך בין געווען דער שאָטן פון מינע זוכענישן. מיין פלייט, וואָס האָט נישט געוואסט פון קיין שמערצעלעכער איינוואַמקייט, האָט אָנגעפילט די וועלדער מיט קרעכצן און פאָרוונדעט די פויגל מיט זייערע פאָרשידנ-אַרטיקע אינסטרומענטן.

דאָר, איינזאמע אומעט

פון נשמות, ריך מיט ליבע:

איין אוצר, ווען מען גנבעט ביי אונדו אַוועק,

געפינען מיר דעם צווייטן אין דאָר.

„דעמדאָזיקן,, צווייטן אוצר,, האָב איך געפונען נישט בלויז אין דאָר. ער האָט זיך פאָרקערפערט אין אַ מאַנסבייל, וואָס איז געווען אַ פאַלשער טרוים. איך האָב געוואסט, אַז ער איז פאַלש, און דאָך אויסגעטרונקען דידאָזיקע אילוזיע מיט דער דורשט פון אַ נשמה, וואָס גרייט זיך צו אַנטטוישונג. „איינמאָל איז אַ שליח פון גראָזאן מיר געקומען אָנזאָגן, אַז קאָסמאָ וועט היינטיקע וואָך קומען אויספאָרשן אונדווערע געגנטן און אַ קוק טאָן, צי מען קען דאָ עפעס מאַכן. דער בריוו, ווו ער האָט מיר געשריבן וועגן קאָסמאָ, האָט זיך אַזוי פאַרענדיקט: „איך האָב אַ קוש געטאָן די האַריקע פאַק פון דעם ברודער. נעם אים אָן, ווי דיין האַרץ וועט דיר אונטערזאָגן.“

„מיין האַרץ האָט מיר אונטערגעזאָגט צו זוכן דעמדאָ-זיקן קוש אויף קאָסמאָס ביידע האַריקע באַקן, פדי אים בעסער צו געפינען. איך האָב אים געפונען, ווייל אַ מענטש האָט בלויז צוויי באַקן, און איך האָב אויך געפונען אַן אַנדער זאָך, וואָס איך האָב נישט געזוכט, נאָר וואָס איז געקומען אַליין, ווי אַ שטורעמווינט, וואָס קיינער קען נישט אַרויסרופן.

„אין יענער וואָך האָט מיין פלייט אַרויסגעלאָזט אַזעלכע טענער אין די סאָסנאָווע און בערעזענע וועלדער, וואָס נאָר דער משוגענער דאָר קען אַרויסרייסן ביי אַ בוינע-שטאַם

מיט אַכט לעכער, בעת מיינע אויגן האָבן גענישטערט אויף דער ערד און געפונען שפורן פון אייזערנע פּאָדקאוועס, אומ- באַקאַנט אין אונדזער געגנט. איך בין אַוועק אויף די שפורן און אין איין פרימאַרגן בין איך צופעליק אַרויפגעפאלן אויף אַ פוסטן שטח אין אַ וואַלד, וווּ קאַסמאַ און זיין ברודער עליע האָבן גערויכערט זייערע לייַלקעס, צופרידן פון זייער מזל. וואָס האָב איך זיי דעמאָלט געקענט אינטערעסירן! קאַסמאַ האָט געבלאָזן פון זיך און איך האָב פון אים אָפּגעלאַכט. דאָך האָב איך תיכף אין אים דערפילט מיין באַלעבאַס. כדי אים מער אויפצורייצן, בין איך אַנטלאָפן געוואָרן. ער האָט מיך אָנגעהייבן צו זוכן, כדי צו באַשטעטיקן דאָס געזעץ, וואָס זאָגט: „אַ פּרוי, וואָס אַנטלויפט פון אַ מאַנסביל, איז מער געווינטשן“. און אין יענעם אַוונט, נאָכדעם ווי איך האָב פאַ- באַנדערגעפלאַמט קאַסמאַ אין דעם סאַסנאַוון וואַלד, האָב איך דערלאָזט, אַז מייַן טאַליע זאָל אַרומנעמען אַ האַנט, וואָס האָט אָנגעטריבן אַ פּחד אויף אַלע גאַספּאָדאַרן.

„קאַסמאַ האָט מיך גענומען, אָבער גראַזאַס האַרץ האָב איך זיך שוין לאַנג געהאַט אָפּגעגעבן. קאַסמאַ האָט באַקומען דאָס, וואָס יעדער מאַנסביל קען באַקומען. גראַזאַס האָט געהאַט מיין נשמה, וועלכע איז אים טייער געווען. אויף אַזא אופן האָב איך איבערגעלעבט אַן אוממעגלעכן חלום אין שעהן פון פאַרנעסנקייט. נאָכדעם האָב איך מיט מיין פינגער גע- מאַסטן די טיפקייט פון ים. איך האָב געפאָדערט פונם לעבן דאָס, וואָס עס האָט מיר נישט געקענט געבן. איך האָב געוואָלט קאַסמאַ, גראַזאַן און דאָס גאַנצע גליק, בלויז פאַר זיך אַליין. און איך האָב גאַרנישט באַקומען. דעמאָלט האָב איך צעבראַכן מייַן פלייט. און ס'איז אָנגעקומען אַן אַנדער לעבן, וואָס האָט זיך געצויגן בערך דריי יאָר, צום סוף פון וועלכע איך האָב אַוועקגעלייגט אין וואַלד דאָס, וואָס איך האָב אויפגעהייבן אין וואַלד.

„נאָכדעם האָב איך אָנגעטאַן די מאַסקע פון שקר און

פאַרשווינדן געוואָרן צווישן מענטשן, פונדאָנען איך קום צו
איך אַן אויפריכטיקע, גרייט צו טאָן גוטס אין שלעכטס, וואָס
עס נייטיקט זיך אויף דער וועלט.
„אַט ווער איך בין“.

.....

ע ל י ע ד ע ר ח כ מ

„איצט דו, עליע דער חכם, קאסמאס ברודער און מיין בעל-יועץ, איצט דארפסטו אונדז דערציילן, ווער דו ביסט און צוליב וואסערע סיבות ביסטו ארויף אויפן וועג פון די היידוקן,“ – האט געזאגט פלארעא קאדרילאַר, אונדזער אטאמאן.

עליע האט פאמעלעך אוועקגעלייגט זיין קאטשיולא און אויף דער ערד. ער האט אפשר געוויסט, אז אנטפבלוינדיק זיין שטערן אָן קנייטשן און זיין היידוקישע גריווע, וועט ער אונדז באַווייזן אַ קאַפּ, וואָס טיילט זיך אויס מיט זיין רויקייט? ס'איז געווען אַ פנים פון אַ מעטראָפּאָליט-זעלנער, וואָס קען הרגענען צווישן צוויי געבעטן, עסן און טרינקען צווישן צוויי מאָרדן. זיינע שוואַרצע, קלאַרע, פינקטלעכע אויגן, נישט שרע-קעוודיק און נישט חוצפהדיק, האָבן געזאָגט: פרידן מיט אייך, אָדער איך וועל אייך פּטרן! דאָך, אַ שטראַל פון אַ מאַרטירער, וואָס וואַקלט זיך צווישן לעבן און טויט, האָט כּסדר געשוועבט איבער דערדאָזיקער לאַנגער באַרד, דורכגע-שפּונען מיט אַ קראַען שוואַרצקייט און מיט אַ באַזילבערטער וויסקייט, באַהעפטנדיק זיך מיט זיינע באַוואַקסענע וואַנסעס, – דער גרויזאָמער שומר פון אַ מויל, וואָס איז גרייט געווען יעדע רגע אַרויסצוזאָגן דאָסדאָזיקע אומפאַרשטענדלעכע וואָרט: גערעכטיקייט!

און ער האָט דאָס וואָרט אַרויסגעזאָגט ביים סאַמע אָנ-חייב פון זיין דערציילונג:

די דערציילונג פון עליע דעם חכם

„איך בין געקומען וווינען אין די וועלדער, כדי דאָרט צו באַגעגענען די גערעכטיקייט, וואָס איז פאַרשוונדן געוואָרן פון דער שטאָט.

„אין בראַיִל, וווּ איך האָב אויפגעפנט די אויגן, האָט מיין טאָטע געהאַלטן אַ האַרץ (*). דערדאָזיקער טאָטע - זאָל אים דער טייוול נעמען - איז לויט זיינע כוונות געווען אַ גוטער מענטש. אָבער אַ סך מענטשן מיט גוטע כוונות זענען טיראַנען אין זייער אינטימען לעבן, הויפטזעכלעך בעת זיי געפינען זיך ביים רודער. מיין טאָטע האָט געהאַלטן דעם רודער פון זיין הויז, - אַ גרויסע שיף, וועלכע ער האָט געוואָלט זען אויסער יעדער ספּנה פון אַ שטורעמווינט. כדי דערצו דער-גרייכן, האָט ער פאַרוואָרפן דעם אַנקער אין טויטע וואַסערן, נישט געקוקט אויף די פּראָטעסטן פון עטלעכע רייזנדער, ווע-מען דאָס איז נישט געפעלן געוואָרן.

- דאָס געפעלט אייך נישט? - פלעגט ער זאָגן. וואָרט ביז דער אַללאַה וועט מיך רופן צו זיך. דעמאָלט וועט איר טאָן לויט אייער געשמאַק...

- יאָ, - פלעגן מיר ענטפערן, מיין ברודער קאָכמאַ, אונדזער שוועסטער קיראַ און איך - יאָ, מיר וועלן טאָן לויט

(* אַכטנייט.)

אונדזער געשמאק, ווי נאָר אַללאַה וועט דיך אַ רוף טאָן. אָבער
ווען וועט ער דיך שוין רופן?

-- דאָס איז שוין אַללאַהס אַן עסק!

„יא, דאָס איז געווען אַללאַהס אַן עסק, זייער אַ טרויערי-
קער עסק, ווייל מיר האָבן שטאַרק חשק געהאַט צו טאָן לויט
אונדזער געשמאק. אָבער דער טאַטע האָט גאַרנישט געטראַכט
צו גיין אויפן הימל און אונדז איבערגעבן דעם רודער מיט אַ
פעסטער האַנט, שטיצנדיק זיך אויף פּרינציפּן, וואָס ער האָט
אַליין אויסגעטראַכט.

„ער האָט, ווי אַ פּרוּמער מענטש, געגלויבט אין גאָט, אין
אַלע געטער, און ער האָט פאַר אַלע מורא געהאַט. כדי אַלע-
מען געפעלן צו ווערן, האָט ער אַריינגענומען אין זיין האַרעם
אַ סך שיינע פּרויען, וועלכע האָבן פאַרגעשטעלט דריי גרויסע
רעליגיעס: מוסולמענישע, יידישע און קריסטלעכע. ער האָט
געגעבן אין זיין הויז די פּולע פּרייהייט, אין זין פּון קולט-
אויסוואַל, אָבער ער האָט שטרענג אָנגעוואַרפן דעמדאָזיקן אויס-
וואַל, פאַרגעסנדיק, אַז דער בעסטער פּון אַלע קולטן — נישט
האַבן קיין שום קולט — האָט דאָרט נישט רעפרעזענטירט.

„ער האָט אויפּריכטיק געגלויבט אין גאָט. נאָר ער האָט
געהאַלטן פּון רומענישן שפּריכוואָרט:

— ביז דו וועסט קומען צו גאָט, וועלן דיך
אויפּרעסן די הייליקע!

„און מסתם, כדי אויך אויסצונעמען ביי די הייליקע,
האָט ער פאַר זיי אויפגעעפנט זיין קרעטשמע און זיי אַלע
אויפגענומען. פאַרשטייט זיך, אַז ער האָט געהייסן צאָלן,
אָבער דאָס איז געווען אַ שווערער ענין, ווייל דידאָזיקע היי-
ליקע טייוולאָנים האָבן אַ קליינעם שייכות מיט קאַניבאַליזם.
אָבער מיין טאַטע איז נישט געווען פּון די מענטשן, וואָס
פאַרשטייען נישט ווי געפעלן צו ווערן גאָט אויף אַ גייסטיקן
אופן; און דאָס איז גוט. ער איז אויך נישט געווען פּון די
מענטשן, וואָס זאָלן נישט פאַרשטיין, אַז מען דאַרף צושטעלן

פאַר די הייליקע יונגע מיידלעך און בייטלען מיט מאַכמודיעס;
און דאָס איז נאָך בעסער!

„ער האָט זיך גוט איינגעאַרדנט. דער באַלעבאָס, וועל-
כער איז געווען דער גרויס-וויזיר אַליין, האָט מיין טאָטן אַרויס-
געגעבן אַ פירמאַן*.) מאַכנדיק אים פאַר אַ האַנדזשי פון
דער גרויסער פאַרטע, מיט די פּוילע רעכט צו פאַרכאַפן און
פאַרקויפן אויף אַ מעזאַטע**.) די קאַלאַבאָלאַקעס***.) פון
יעדן מושעטערי****.) וואָס האָט נישט באַצאָלט. היות
ס'זענען געווען כּיטרע מושעטערן, וועלכע פּלעגן קומען
צופאַרן אָן קאַלאַבאָלאַקעס, פּלעגט מיין טאָטע זיי פאַר-
זען מיט זיינעם אָן אַריגינעלן קאַלאַבאָלאַק: ווי נאָר דער
לאָבוז פּלעגט זיך „אַראָפּנעמען פון אַנקער“, שאַשטיג, פּלעגט
מיין טאָטע אַוועקלויפן צום אַלמעכטיקן אַגאַ, זיך וואַרפן צו
זיינע פּיס און אַריינרוקן אין זיינע הענט עפעס אַ פאַקעט.
— אַזאַ און אַזאַ עפענדי האָט דעם פאַקעט פאַרגעסן
ביי מיר פאַרן אַוועקפאַרן געכטן אינדערפרי, — פּלעגט ער
צו אים זאָגן גאַנץ נאָיוו. ער האָט אויך פאַרגעסן מיר צו באַ-
צאָלן פאַר אַ חודש סטאַנציע-געלט, אָבער דאָס איז גאָר-
נישט!

„פאַר מיין טאָטן איז עס געווען גאָרנישט. אָבער דאָס
איז אויסגעקומען זייער פיל פאַרן אַרעמען עפענדי, ווייל דער
אַגאַ, נייגעריק ווי אַלע אַגאַס, האָט זיך געגראָבן אין פאַ-
קעט, געפונען קאַמפּראַמעטירנדיקע פאַפירן און אַפּגעזאָקט דעם
קאַפּ ביי דעם צערודערטן עפענדי.

„יאָ, מיין טאָטע איז געווען אַ גוטער מענטש לויט
זיינע כּוונות.

(* אַ מין קאַצעסיע פון כּולטאַן.

(** ליציטאַציע.

(*** זאַכן.

(**** קליענט, אורח.

„כדי אונדז צו פארזיכערן אַ פאַרמעגן אין דער צוקונפט, האָט ער אונדז געצווונגען צו לעבן מיט זיין לעבן אין דער קעגנוואַרט, אָבער לעבן בלויז מיט די שווערע זייטן פונם לעבן, די גאַנצע שטוב האָט זיך געמוזט פאַרייניקן צו זיינע תפילות, צו זיינע הענתיים, צו זיינע סאַלאַמאַלעקס פאַר די מצטיקע. נאָכדעם פלעגט ער זיך אַוועקגיין איינער אַליין, פאַרברענגען אַ פאַר גוטע שעה אין דער געזעלשאַפט פון זיינע פריינט, ביי אונדז, ביים קאַרק־סערדאָר, אָדער ביים זאַפטישו, ווו מען האָט אָן אויפהער געשפילט אין גיאול-באָהאַר, צווישן דעם סאַפּען פון די נאַרגילן. פאַר אונדז איז געווען אַן אמתער פאַרגעניגן, אַן אמתער יום-טוב, בלויז איינ-מאַל אין יאָר, אין באַיאָר א*.) מען דאַרף צוגעבן, אַז די דאָזיקע יום־טובים האָבן אונדז זייער טייער געקאָסט, ווייל זיי זענען געקומען נאָכן ראַמאַזאָן־חודש, ווען מיר האָבן זיך קאַליע געמאַכט די מאַגנט פון צופיל עסן ביינאַכט און פון פאַסטן בייטאָג. דערפון פלעגט זיך, אייגנטלעך, אָנהייבן אונ-דזער מלחמה קעגן דעם ראש פון אונדזער שטוב.

„קאַסמאַ האָט דער ערשטער, צו פופצן יאָר, געוואָגט - עסן, טרינקען און רויכערן, ביים סאַמע אָנהייבן פון ראַזאַמאַן, וואָס האָט גורם געווען אומענדלעכע מחלוקת. איך האָב אויס-גענוצט דידאָזיקע געלעגנהייט און נאָכגעטאַן זיין ביישפיל. מיר ביידע האָבן זיך קעגנגעשטעלט דעם טאַטן, וועלכער האָט צו-ערשט מיט גוטן אונדז געוואָלט חורב־בתשובה זיין, טענהנדיק, אַז דער פראָפעט וועט ביי אונדז „אַוועקנעמען די עולם-הבא“.

— איז עס ערגער פאַר דער עולם-הבא!

— דער פראָפעט אַליין האָט געפאַסט אַ גאַנצן חודש!

האָט אויסגערופן דער טאַטע.

— יא, אָבער ער איז געשלאָפן בייטאָג. ס'איז פאַרשטענדלעך,

* אַ גרויסער דריי-טאָגיקער יום־טוב ביי די מוסולמענער, נאָכן ראַמאַזאָן

אז דאָס איז אים אָנגעקומען זייער לייכט. אָבער מיר מוזן דאָך אַרבעטן.

— ער פלעגט אָבער אַרבעטן ביינאַכט, פּדי אָנצושרייבן דעם קאָראָן, אונדזער לייכט.

„קאָסמאָ האָט דעמאָלט געמאָלדן, אַז ער וויל ווערן אַ קריסט:

— דאָס איז דער גלויבן פון מיין מאַמע און ער איז נישט אַזוי האַרב. דער קריסטלעכער פּראָפּעט האָט, ליל הפּחות, יעדן טאָג געגעסן! און ער האָט אויך צוגעזאָגט עולם-הבא, — און ס'מוז זיין דיזעלבע עולם-הבא.

„דער טאַטע, וועלכער האָט מורא געהאַט צו באַליידן אַנדערע געטער, האָט נאָכגעגעבן. איך און קאָסמאָ, זענען מיר ביידע געוואָרן קריסטן, דאָס הייסט, ס'האַט זיך קיין זאָך נישט געענדערט, ווייל מען קען אַריבערגיין פון איין גלויבן צום צווייטן און בלייבן אין דערזעלבער הויט. אָבער אַט איז אָנגעקומען. דער גרויסער פּאַסט, פאַרן קריסטלעכן פּסח, בעת מען דאַרף עסן ברויט און זוף פון בעבעלעך אין אַ משך פון זיבן וואָכן. מיר האָבן דערויף געקוקט, ווי אויף אַ נאַרישקייט. דאָס האָט דערפירט צו מחלוקות, צו אַן אמתן שטורעמוויגט. — איר דאַרפט היטן דעם גלויבן, וואָס איר האָט אויס-געקליבן! — האָט געריטשעט אונדזער טאַטע.

— יאָ, מיר האָבן אים אויסגעקליבן, — האָט געענטפּערט קאָסמאָ, — אָבער דאָ מוז שטעקן עפעס אַ פעלער. ס'איז דאָך אוממעגלעך, אַז צו באַקומען עולם-הבא מוז מען זיך אָנ-שטאַפּן מיט טרוקענע בעבלעך אין אַ משך פון צוויי חדשים! — ס'מוז אַזוי זיין! איר וועט עסן טרוקענע בעבלעך, געקאָכט אויף וואַסער. ווייל אַנדערש וואָלט נישט געווען קיין קריסטלעכע רעליגיע און נישט קיין גן-עדן!

— אַלזאָ, — האָט באַשלאָסן מיין ברודער, — מיר וועלן זיך באַגיין אָן דער און אָן יענער! טרוקענע בעבלעך געקאָכט אויף וואַסער, קען מען נישט עסן!

„דער טאַטע האָט אויסגעשריגן פון גרויס פעס:

— אַ סקאַנדאַל! איך וועל געוויס אַרויפטרײַבן אויף זיך דעם צאָרן פון עפעס אַ מושל אין הימל. די צוויי חברה-לייט ווילן זיך נישט צופאַסן צו קיינע פון די דריי גרויסע רעליגיעס, וואָס איך שיץ אונטער מיין דאָך!

די צוויי האָבן נישט געוואָלט. און פון צוויי איז שנעל געוואָרן דריי, מיט אונדזער שוועסטער קירא, נאָכדעם פיר, מיט אונדזער אַרעמען ברודער ישמעאל, וועלכער האָט זיך איינמאַל אויפגעהאַנגען, ווייל ער איז געווען אַ זולל-וסובא. ער איז געווען אַ בעלן אויף זאכן, וואָס גייען אַריין אין קער-פער דורכן מויל, און אַזוויי דידאָזיקע נאַשוואַרגן זענען באַ-שטימט פאַר דיזעלבע אורחים, האָט דער גוטער ישמעאל זיי אַרויסגעשליעפט פון אונטער די קוכערס נעז, געריטשעט פון תענוג ביים עסן און פון ווייטיק — ביים פאַרדייען, ווייל דער טאַטע האָט אים ביים פאַרדייען די גאַנצע צייט גע-שמיסן.

„אַבער אונדזער עקזיסטענץ אין דעמדאָזיקן הויז האָט זיך פאַרערגערט, זינט ס'האָבן זיך דאָרט אַריינגעכאַפט די סענטימענטאַלע תאוות. איך בין געווען אַן אויסנאַם: ס'האָט זיך אין מיר קיינמאַל נישט דערוועקט קיין חשק אויפצוהייבן דעם שלייער, וואָס באַדעקט דאָס פנים פון אַ פרוי. דערפאַר אָבער פלעגט שוין קאָסמאַ אויפדעקן זיין חלק שלייער, מיין חלק, דעם חלק פונם אויפגעהאַנגענעם ברודער און דעם חלק פון אַלע אונדזערע אבות, וועלכע זענען געווען אַזוי שרעקעוו-דיק ווי איך, אָדער האָבן זיך אויפגעהאַנגען ווי ישמעאל. קאָסמאַ האָט אַלץ אויפגעהייבן. איבעריקנס, איז עס געווען גע-זעצלעך, און מיך האָט עס לגמרי נישט געקומערט.

דער האָן איז געווען פול מיט ווייבער: מיין טאַטנס ווייבער, די ווייבער פון מיין טאַטנס פריינט און די קאָדאַ-נעס, וועלכע האָבן געהערט צו די קיאָבורן, קומענדיק צו גאַסט אינם האָן. זייער ריח האָט אָנגעפילט דאָס גאַנצע הויז. ענדלעך צו אַ ווינט-הונט, האָט קאָסמאַ אַ גאַנצן טאָג אַרוימגע-שפרייזט, די נאָז פאַרריסן און געשמעקט, פונקט ווי ס'האָט

זיך נוהג געווען ישמעאל, קריכנדיק אַרום דער קיך. אָבער אויב די אומאַרדענונגען, וואָס דער לעצטער האָט גורם געווען, זענען געווען צו דערליידן, האָט מען עס אָבער נישט געקענט זאָגן וועגן קאָסמאָן. אַזוי, לכּל הפּחות, האָבן געטענהט די מע-נער מיט אונדזער טאַטן בראש. זיי אַליין האָבן זיך באַקלאָגט אויף דערדאָזיקער מגפה. די ווייבער האָבן זיך קיינמאַל נישט באַקלאָגט. אָט דעריבער האָבן איך געגעבן רעכט קאָסמאָן און די פרויען. ווייל קאָסמאָ האָט זיך געשטיצט אויפן קאַראַן, וואָס דערלויבט אַ מאָן עטלעכע ווייבער; און די פרויען האָבן מסכים געווען מיטן חכם פון דער תורה, וועלכער זאָגט: „ס'זענען דאָ דריי זאַכן, אפשר פיר, וואָס אינטע-רעסירן מיך הויפט זעכלעך און איך קען זיי נישט: דער שפור פונם אָדלער אינדערלופטן, דער שפור פונם שלאָנג אויף אַ פעלד, דער וועג פון אַ שיף אויפן ים, און דער שפור פונם מאַנס-ביל אין אַ בתולה“.

„אויב ס'פאַרבלייבט נישט קיין שפור, טאָ צוואַקס איז ד גאַנצע סומאַטאַכע? איינס פון די ביידע: אָדער דער נביא האָט געלייענט דעם חכם פון דער ביבל און געבראַכט אַלע טעמים אין זיין קאַראַן, אָדער די מאמינים האַלטן נישט פון זיינע תקנות און דעמאָלט, זייענדיק אַליין שולדיק, האָבן זיי נישט געדאַרפט זיין אין פעס.“

„דאָך זענען זיי געווען אין פעס. מען האָט קאָסמאָן אַ סך מאָל געשלאָגן. איך האָב אים פאַרטיידיקט. מען האָט מיך אויך געשלאָגן. מיין ברודער האָט געפרעגט, וווּ קען ער נעמען דאָס, וואָס אַלע רעליגיעס זאָלן אים דערלויבן. פאַרלויפיק אין ער-געץ נישט: דידאָזיקע פרוי איז אַ מוטער. (ס'זענען דאָרט געווען מוטערס!) דידאָזיקע צווייטע איז אַ שוועסטער. (שוועס-טער זענען דאָרט אויך געווען) די איבעריקע האָבן געהערט צו זייערע מענער. (און זיי האָבן געשטרעבט דערצו, זיי זאָלן געהערן צו קאָסמאָן!)“

„די אַלע ווינען אין שטובן און נערן זיך אויפן חשבון

פון זייערע באַלעבאַטים, — האָט מען אים דערקלערט; — דו דאַרפסט זיך אויסזוכן ווייבער אויסערן שטוב, קויפן זיי, שפייזן זיי אויף דיין געלט, ווען דו וועסט זיי האָבן!
 „קאַסמאַ האָט גאַרנישט פאַרשטאַנען און געקומען צו מיר

נאָך אַן עצה:

— עליע, דערקלער מיר: פאַרוואָס שיקט מען מיר אוי-
 סער די ווענט פון אונדזער הויז? ס'איז פאַר מיר נישט פאַר-
 שטענדלעך. צי דען-זשע דאַרף מען בעסער ליבן פרעמדע
 פרויען, ווי די פרויען, וואָס געפינען זיך דאָ אין שטוב?
 — יאָ, קאַסמאַ, דו ביסט גערעכט: די פרויען פון שטוב
 זענען אונדז טייערער.

— האָ, נישט אמת? איצט דערקלער מיר אָט וואָס:
 אויב די פרויען פון שטוב ווערן סיי ווי אויסגעהאַלטן פון
 זייערע באַלעבאַטים, און פון מיר פאַדערן זיי בלויז איך זאָל
 זיי ליבן, טאָ פאַרוואָס וויל מען, כּיזאָל פאַרלירן מיין צייט
 אויסער די ווענט פון דער שטוב, נאָכלויפן נאָך די פרויען,
 וואָס קענען מיך נישט און אָפּזאָגן אינם פאַרגעניגן די, וואָס
 קענען מיך און בעטן עס פון מיר?

— דו ביסט גערעכט, קאַסמאַ, לויף נישט אויסער דער
 שטוב, זאָג נישט אָפּ אינם פאַרגעניגן די, וואָס בעטן עס פון
 דיר, לאָז איבער אַלץ אינם הויז, וווּ מען ליבט דיך.

— איז עס נישט קלאָר ווי דער טאָג? נאָך איין פראַגע,
 עליע: זיי פאַרווערן מיר צו דערנענטערן זיך צו די פרויען,
 וואָס קאַסטן מיך גאַרנישט און ווילן, איך זאָל זיי קויפן פאַר
 מיין געלט, ווען איך וועל זיי האָבן. וואָס דאַרף מען טאָן,
 מען זאָל האָבן געלט?

— איך ווייס נישט, קאַסמאַ. אפשר דאַרפסטו זיך וועגן
 דעם מיישב זיין מיטן פאַם, מיטן כאָדזשי, אָדער מיטן
 קאַרק-סערדאַר: דאָס זענען אַלץ מענטשן, וואָס טוען גאַרנישט
 און האָבן געלט.

„קאַסמאַ איז צו זיי אַוועק נאָך אַן עצה. אַליי דריי האָבן
 געענטפערט, אַז דורך אַרבעט באַקומט מען געלט.

„דידאָזיקע תשובה האָט אויפגערעגט מיין ברודער. איך בין אויך געוואָרן אין פעס אויף זיי, ווייל די דריי מענטשן האָבן געהאַלטן אין איין שפּילן אין גיאַילבאַהאַר, אין דער געזעלשאַפט פון מיין פּאָטער, בעת די גאַנצע אַרבעט אין זייערע גיטער האָבן אָפּגעטאָן די אילאָטן פון די ביידיקס“. דאָך האָט זיי קאָסמאַ געכאַפט פאַרן וואַרט און אַוועק צום טאַטן און געזאָגט:

— דריי פון דיינע פריינט, וואָס רעפרעזענטירן די מאַכט און די רעליגיע, האָלטן, אַז אַרבעט גיט געלט. אַלואַ, איך אַר-בעט ביי דיר: גיב מיר געלט אויף איינצוקויפן און אויסצו-האַלטן דריי ווייבער. איך דאַרף האָבן דריי ווייבער!
דער טאַטע האָט דעמאָלט געמאַלדן וועגן זיינע כוונות:
— אמת, קאָסמאַ, דו אַרבעטט, און דיינע ברידער אַרבעטן אויך, און איך אויך, נאָר דאָס גאַנצע געלט, וואָס ווערט אַריינגעלייגט אין סונדוּק, איז עס פאַר דער צוקונפט. איר וועט דאָס גאַנצע געלט געפינען נאָך מיין טויט. און איר וועט זיין צעפרידן...
„קאָסמאַ האָט אים איבערהאַקט אינמיטן די רייד:
— לאָמיר געמאַך מיט דער צופרידנקייט אין דער צו-קונפט! ביי היינטיקן טאַג נייטיק איך זיך אין דריי ווייבער. דו זאָגסט, אַז מען דאַרף זיי קויפן און זיי געבן צו עסן, גיב מיר אַלואַ געלט פאַר מיין אַרבעט.
— אָבער דו ביסט דאָך צו יונג, מיין זון. דריי ווייבער צו ניינצן יאָר? נייין... מען דאַרף נאָך אַביסל צוואַרטן...
— איך קען נישט וואַרטן! איך מוז זיי דורכאויס האָבן.

„ער האָט געזאָגט דעם אמת... ער האָט זיך אין זיי גענייטיקט... וויפּל? דריי, אָדער זעקס, דאָס ווייס איך נישט, נאָר איר האָב מיט מיינע אייגענע אויגן געזען, אַז אַלע ווייבער

(* זאָג מין פּאַנשטשינע.

פון האן פלעגן קימען צו קאסמאן אין אוועקגיין פון אים פול מיט פרייד.

„דאָס איז ביי אים געווען אַ נויטווענדיקייט.
 „נאָר אין שטוב זענען נאָך געווען אַנדערע נויטווענדי-
 קייטן. צוערשט קיראַס. לויטן טאַטנס ווערטער זענען זיי געווען
 זייער שווערע. זי האָט זיך געוואָלט באַקליידן נאָר אין אַזיא-
 טישן זייד, האָט באַנוצט פערפומען, וועלכע האָבן זיך פאָר-
 קויפט אויפן וואָג פון גאָלד און געפאָדערט אַזאַ פּרעכטיקע
 קאַרעטע, ווי ביים אַגאַ. בלויז אירע נדבות האָבן דערגרייכט
 ביז צען דוקאַטן אַ חודש. דער טאַטע האָט זי לייב געהאַט און
 איר נאָכגעגעבן מער פון אַלע קינדער, אָבער ער פלעגט זיין
 שטאַרק אויפגערגעט פון איר פאַרשווענדערישקייט.

— דו וועסט מיך רוינירן! דיינע הוצאות פאַסטן פאָר אַ
 בעיס אַ טאַכטער, אָבער דיינע תּפילות צום קריסטלעכן גאָט,
 זענען תּפילות פון אַ שליאַכע! נישט דערויף האָב איך פאָר
 אייך געזאַמלט אַ קאַפיטאַל!

„קיראַ, וועלכע האָט פאַרבראַכט דריי פערטל פון איר
 צייט ביים שפּיגל, האָט אים אָפגעענטפערט, אומקוקנדיק זיך:
 — איך ווייס נישט, וויאַזוי דו האָסט אויפגעזאַמלט דיינ
 פאַרמעגן, אָבער אַז דו האָסט שוין דעם פאַרמעגן, וועל איך
 דיר פון מיין זייט באַווייזן, אַז איך האָב זיך אים פאַרדינט.
 דאָס, וואָס ס'איז אָנגעקומען לייכט, מוז אוועקגיין לייכט. דו
 ווייסט דאָך דאָס רומענישע וואָרט: דאָס פאַרמעגן פונם
 זאַמלער פאַלט תּמיד אַריין אין די הענט פונם
 פאַרשווענדער. דאָרט וווּ ס'איז פאַראַן אַ סך גאָלד, דאָרט
 איז פאַראַן נאָך מער טרערן. איך באַמי זיך—עס זאָלן דיר גע-
 שענקט ווערן דיינע זינד דערמיט, וואָס איך פאַרשפּרייט אַ
 ביטל פּרייד דאָרט, וווּ דו האָסט פאַרזיט טרערן, און דאָס
 וועט זיין מיין בעסטע תּפילה. וואָס שייך די תּפילות אויף
 וועלכע איך בין שפּאַרזאַם, איז עס מיין איינציקע קאַרגשאַפט,
 אָבער גאָט וועט עס מיר מוחל זיין, ווייל ער ווייסט, אַז מיין
 האַרץ איז גרויסמוטיק.

„דאָס זענען קיראָס נויטבאָדערפענישן.
 „ענדלעך, האָב איך אויך געהאַט באָדערפענישן. אמת
 נערעדט, זענען זיי נישט געווען מיינע, נאָר נויטבאָדערפענישן
 פון גערעכטיקייט. אין שטוב האָב איך אויף מײַן חלק געהאַט
 אַלץ, וואָס איך האָב באָדאַרפט, ווייל איך האָב קיין גרויסע
 זאַכן נישט באָדאַרפט. עסן, אַ בעט און אַ נאַרגיל, — דיִדאַזיקע
 דריי נויטווענדיקע גליקן פון לעבן, האָב איך זייער לייכט
 באַקומען פאַר מײַן אַרבעט. אָבער איך האָב נישט זייער לייכט
 באַקומען דאָס רעכט צו טראַכטן, אַז ס׳איז נישטאָ קיין גאָט,
 וואָס פּאָדערט פון מיר, אַז איך זאָל נישט עסן צו דער זעט
 און איך זאָל אים זינגען שבחים מיט אַ פּוסטן מאָגן. אָבער
 טאַקע דערדאַזיקער גאווהדיקער נאַרישער גאָט, האָט עס קיינ-
 פּאַל דירעקט פון מיר נישט געפּאָדערט. דער פּאָטער, דער
 פּאַפּ און דער האַדושי האָבן עס גערעדט אין זיין נאָמען.
 איך האָב זיך קעגנשטעלט דיִדאַזיקע לייט, און זיי האָבן מיך
 באַשטראַפט, פּדי אויסצונעמען ביי זייער גאָט.
 „אָבער דערוועלבער גאָט, אַזוי שטרענג צו מיר, האָט
 נישט געמאַכט קיין פּאַרווורפן זיינע דינער פאַר זייער אכזריות
 און עוולות, וואָס זיי האָבן אָפּגעטאָן אויף יעדן שריט און
 טריט. די פּליִ־קודש האָבן פּאַרגעסן, אַז פאַר גאָט זענען
 אַלע מענטשן גלייך און האָבן פאַרשקלאַפּט דעם פּויער פון
 בייִ־ליק, וועלכער האָט פאַר זיי אומזיסט געאַרבעט אַ גאַנצן
 האַלב יאָר. דער אַרעמער קאַזשאַן* פּלעגט אויסציען די
 פּיס זייט ביי זייט מיט זיינע פּערד. דער פּאַפּ האָט אים גע-
 הייסן זיין הכנע־דיק, צוגעזאָגט אים אַ בעסער לעבן אויפן
 הימל און גערעטן אים פּאַסטן און תּפילה טאָן. נישט ער, נאָר
 גאָט האָט אַזוי געהייסן!
 „דער זאַפּטשיג, וועלכער האָט אָנגעפירט מיט דער אַד-
 מיניפּטראַציע און אויפּגעהאַלטן די אַרדענונג אין זיין קרייז,
 האָט געשיקט זיינע שענאַ פּאַנען, זיי זאָלן ראַבעווען שאָף

* פּויער.

ביי די איינוויינער; נאָכדעם האָט ער אַרויסגעגעבן אַ באַפעל, אַז דיזעלבע שטאַפּאַנען זאָלן „אויסווכן“ די געגנבעטע שאַף, אין אַזוויי טיזענען געפאַלן הוצאות, כדי אויסצונוכן די „גנבים“, האָט ער געצווונגען די פּויערים אויסצולייזן זייערע אייגענע פּהמות. פאַרשטייט זיך, אַז די בעסטע פּערד אין אַקסן האָט מען קיינמאָל נישט אויסגעזוכט. בנוגע דעמדאָזיקן פאַר- ברעכן איז גאָט תמיד פאַרבליבן גלייכגילטיק.

„דער קאַרק-סערדאַר, מיט אַ פּאַטערע פון צווייהונדערט געדונגענע, האָבן זיך אַוועקגעלאָזט פאַרפאַלן די היידוקן, וועל- כע האָבן זיך אָפּגערעכנט פאַר די פּויערים. אָבער גליקלעך, וואָס זיי באַגעגענען נישט די היידוקן, זענען דיזאָזיקע חיישע- ריקן אָנגעפאַלן אויף דערפּער, געראַבעוועט, פאַרגוואַלדיקט, געפּייניקט, געוואָרפן אין פאַרצווייפּלונג גאַנצע מהנות אומשו- ל- דיקע מענטשן און נאָכדעם האָבן זיי זיך צוריקגעקערט פון דעמדאָזיקן שפּאַציר, כדי צו באַקומען שכירות און כדי זיך ווידער נעמען צום טשיבוק, וואָס זיי האָבן איבערגעלאָזט פאַרן אַוועקפאַרן. גאָט האָט דערויף געקוקט און געשוויגן. „דעמאָלט בין איך אין פּעס געוואָרן אויף דעמדאָזיקן גאָט און פיינט געקרינן דיזאָזיקע מענטשן. דאָ זענען מיינע נויטבאַדערפּענישן געוואָרן גרויס.“

„קאָסמאָ האָט געזען דיזאָזיקע אומגערעכטיקייטן בלויז מיט אַ האַלפּן אויג און קיראַ מיט אַ גאַנצן אויג. דאָס איבער- געבליבענע פון זייער בליק האָבן זיי אָנגעצילט אויף זייערע אייגענע נויטבאַדערפּענישן. איינמאָל האָבן איך זיי געבעטן, זיי זאָלן אויף אַ רגע איבערלאָזן: ער — זיין האַרעם, זי — איר קאָקעטעריע און זיי זאָלן אַ קוק טאָן אויף דער אומגערעכטי- קייט מיט ביידע אויגן. בעת זיי האָבן אַ קוק געטאָן, איז זיי אַ ציטער אַדורך איבער די ביינער, אָבער תיכף האָבן זייערע אייגענע נויטבאַדערפּענישן פאַרנומען דעם אויבן-אָן. דאָס איז

געווען דערפאַר, ווייל קאָסמאָ האָט נישט געקענט לעבן אָן זיין האַרעם, און קיראַ - אָן איר קאָקעטעריע. איך בין פאַר-בליבן איינער אַליין שטאַרק פאַרדאנהט. מען איז זייער אומ-גליקלעך, בעת מען איז גערעכט און מען בלייבט איינער אַליין.

„אַבער הגם מיר האָבן בטבע געהאַט פאַרשידענע גע-שמאַקן, זענען מיר דאָך געקומען צו אַ הספּם, וויאזוי זיי צו באַפרידיקן. שטאַרקע האָבן באַגולט די שוואַכע. מיר האָבן באַשלאָסן צו ראַבעווען די שטאַרקע, ווער זיי זאָלן נישט זיין. מיר האָבן באַמערקט אָן אויסטערלישע זאָך: די שוואַכע האָבן זיך געטיילט אויף נאַציעס און רעליגיעס, פּדי באַזונדער פאַר-שעלטן דאָס שלעכטס; אַבער די שטאַרקע - טערקן, גריכן אַדער רומענער - האָבן געלעבט בשלוּם, ראַבעווענדיק אָן שום אונטערשייד. איך האָב עס דער ערשטער באַמערקט.

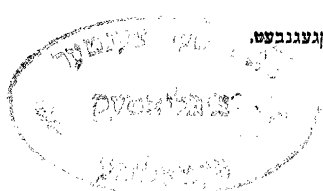
„כמעט די גאַנצע פּאָטעראַ איז באַשטאַנען פון עלעמענטן, פרעמד אינם לאַנד; אַבער דער זאַפט שׂוּן איז געווען אַ רומענער, נאַכמער אַ פּאַטריאָט; און דאָך האָט דער קאַרק-סערדאַר, אַ געוועזענער באַשי-בוזוק, נישט געהאַט קיין בעסערן פריינט, ווי דעמדאָזיקן ס ביר, וועלכער האָט חרוב געמאַכט די געגנט, וואָס מען האָט אים אָנפאַרטרויט. איינער איז ווערט געווען דעם צווייטן, ביידע זענען אין דערזעלבער מאָס גע-ווען אומברחמנותדיק. ביידע האָבן געקויפט זייערע פּאַסטנס ביים בוקאַרעשטער די וואָן, פאַרן פרייז פון אָנגעשטאַפּ-טע בייטלען מיט גאָלד. ביידע האָבן געהאַט דעמוזעלפּן צייל: ראַבעווען דאָס לאַנד, אָנשאַרן אוצרות מיט געלט, שנעל רייך ווערן. זיי האָבן גוט געוויסט, אַז זיי זענען אָפהענגיק פונם קאַפּריז פון דער צענטראַלער מאַכט, פּונקט ווי די לעצטע זע. נען געווען אָפהענגיק פון דער שטימונג פון דער גרויסער פאַרטע.

„דער בישאָף פון אונטערשטן דוניי, אַ גזלן פון הויכן שוונג, האָט געשיצט אַ געוויסע צאָל מאַנאַסטירן, וועלכע האָבן באַראַבעוועט דאָס לאַנד מיטן ברען פון אויסגעלאַסענע מאַנאַכן.

דערדאזיקער בישאָף, וועלכער האָט געדאַרפט הענגען אויף דער תּליה, פּלעגט אָפט קומען אינקאָגניטאָ צום באַיאָר דומיט-ראַקי קאַרנאָ, קיין בראַזיליאַ, אָן אייגנטימער פּאָן גרויסע נחלות און אַ ראַטמאַן אין די וואָן. אין דער געזעלשאַפט פּונם עשטאַטישן אַגאַ, האָבן זיי זיך זאַלבעדריט פאַרשלאָסן ביז באַ-גינגן, אין אַן אַפּגעזונדערטן וויעקל פּאָן אונדזער האָן. בלויז דעם אַגאַס וויבער זענען אַהין אַריינגעדורנגען. זיי האָבן אים דערלאָנגט עסן, טרינקען און געדינט ווי פּלייש פאַר זיין תּאווה. דער באַיאָר דומיטראַקאָ האָט זיך באַנונגט מיט מייד-לעך פּאָן דרייצן ביז פּערצן יאָר, אָבער גוט אַנטוויקלט. מיטן אַגאַ און דעם בישאָף, וועלכע זענען געווען מער ראַפּינירט, איז דער ענין געווען אַ שווערערער: זיי האָבן געמוזט האָבן אַזשעמאַגלאַניט*. פּדי די קרבנות זאָלן זיי נישט שטערן מיט זיערע געשרייען, האָבן זיי זיך אַפּגעגעבן דער אויסגעלאָסנ-קייט אין קעגנוואַרט פּאָן דינער, וועלכע זענען געווען גרייט צו דערשטיקן דעם קלענסטן קרעכץ.

„די מיידלעך האָבן געליטן, אַזוויי ס'דאַרף ליידין אַ קינד אין זיערע יאָרן, אין די הענט פּאָן אַ סאַטיר, אין דער צורה פּונם ראַטמאַן פּאָן די וואָן, מיט זיין רעפּוטאַציע פּאָן אַ „גוטן מענטש“ און פּאָן אַ „גוטן פּאַטער“. אָבער די אַרעמע אַזשעמאַגלאַניס האָבן געמוזט פאַרשעלטן דעם טאַג פּאָן זיער געבוירן ווערן, ווייל דער פּאַליציי-פּרעפּעקט און דער גייסט-לעכער, פאַרדאַרבן מיט לייב און זעל, האָבן זיך גענייטיקט אין מער ראַפּינירטע אויפּרייצונגען. אַלזאָ, די אומגליקלעכע קרבנות, אינטער דער דראָנג פּאָן די ערגסטע שטראָפּן, זענען געווען געצוונגען צו עסן שטיקלעך ברויט אַנגעשמירט נישט מיט פּוטער אָדער מיט האָניק, נאָר מיט פּרישן דרעק פּאָן זיערע הענקער. ס'רוב האָבן איבערגעלעבט די דאָזיקע ענוים. דאָך איז איינער געשטאַרבן אויפּן אָרט. אַ צווייטער איז משוגע געוואָרן.

(* קריסטלעכע יינגלעך, וואָס טערקן האָבן ארעקעגעגעבעט.)

א דריטער האָט זיך אַרויסגעוואָרפֿן פֿונט פענסטער און גע-
הרגעט געוואָרן אויפֿן הויף.

„צוליב דעמדאָזיקן לעצטן קרבֿן איז אויסגעבראָכן אַ גרוי-
סער סקאַנדאַל. מיר האָבן זיך פֿון אַלץ דערוווסט. קיראָ איז
אַרויס פֿון די פֿלים און געשטעלט זיך אין אַ העלדישער פּאָ-
זע. זי האָט זיך שוין מער נישט באַנוגנט דערמיט, וואָס זי
האָט באַגנבעט דעם טאַטן און אָפּגעגעבן דאָס געלט אָרעמע-
לייט; זי האָט פֿון אונדו געפּאָדערט, מיר זאָלן נקמה נעמען
אין די הענקער, באַזונדיק זיך אין זייער בלוט.

„מיר האָבן געהאַלטן, אַז זי איז גערעכט. קאָסמאַ, וועל-
כער האָט איינער אַליין אויסגעפירט די געפּערלעכסטע אָנפּאַלן
אויף רייזנער, האָט זיך אָפּגעזאָגט פֿון דערדאָזיקער שפּיל.
איך, וואָס האָב גענישטערט די קיפּערס פֿון אונדזער האַן,
האָב זיך אויך דערפֿון אָפּגעזאָגט. ווייל איך האָב זיך געקענט
באַגיין אָן דעמדאָזיקן גרויסן פּאַרברעכן. די באַנצע צייט האָב
איך מיט מיינע ביידע אויגן געזען בלויז שטאַרקע, וואָס ווערן
פּאַרטרונקען אין שפּע, און שוואַכע, וואָס בויען זיך אונטערן
קאַנטשיק. צו מיר און צו קאָסמאַן האָבן זיך געווענדעט אַלע
מיט אָנגעווייטיקטע הערצער. איך בין אַרומגעלאָפֿן איבער
דערפּער, אויסגעהאַרכט די קרעכצן און באַנדאָזשירט די ווונדן.
„מײן ברודער קאָסמאַ און אונדזער שוועסטער קיראָ האָבן
אויך באַנדאָזשירט ווונדן, אָבער בעת מען האָט אַליין גרויסע
כפּות, קען מען זייער קנאַפּ אויפטאָן פּאַרן צווייטן. מען קען
נישט שטיין מיט איין פּוס אין גיהנום און מיטן צווייטן אין
גן-עֶדֶן, אָדער אַריינגעמען אין דער נשמה גלייכצייטיק לײדן
און פּרייד. צווישן צוויי וויזנטן בײַ זיינע פּרויען, וואָס ער האָט
אויפּגעחצלט, האָט קאָסמאַ בינו-לבינו אויסגעהאַרכט אַ פּויער,
וואָס האָט אים דערציילט פֿון זיינע לײדן. נאָכדעם האָט ער
אויסגעליידיקט זיינע קעשענעס אין די הענט פֿונם ציטערדיקן
פּויער, אויסגעדרײט זיך מיט דער פּלייצע צו אים און פּאַר-
געסן אָן אים. קיראָ, אויסגעפּוצט און אָנגעהאַרבעט, ווי דעם
סולטאַנס אַ געליבטע, פּלעגט אַרויספּאַרן אין איר קאַרעטע,

ענלעך צו דער קארעטע פון אן אגא, און אויב אויפן שפא-
ציר האָט די דערציילונג פון עפעס אן אוימגליקלעכן ביי איר
אַרויסגערופן טרערן, האָב איך געוויסט, אַז איר דאגה - זיך
קאַליע צו מאַכן דאָס פנים - איז געווען ענלעך צו דער
דאגה, וואָס האָבן איר פאַרשאַפן די ליידין פון אן אַרעמאָן.

„די העסלעכקייטן, וואָס זענען פאַרגעקומען אין אונדזער
האַן, האָבן זיי ביידן אויפגערעגט. קיראַ האָט חרוב געמאַכט
איר צימער. האָט צעבראַכן די ווענעציאַנישע שפיגלען, צעפליקט
אירע קליידער. ווען ס'איז אָנגעקומען דער איבערגעשראַקענער
טאַטע, האָט זי אים אַ שליידער געטאָן אין קאַפּ אַריין אירע
קעסטלעך פּאַמאַדע. קאָסטאַ האָט זיך אויף דריי טעג פאַרשלאָסן
אין קעלער, פאַרבאַריקאַדירט די טיר מיט פעסער, באַגאַסן די
פּאַדלעך מיט וויינען, ליקערן און בראַנפן. אָבער איך האָב
גאָרנישט געטאָן. איך האָב גערויכערט מיין נאַרגיל אויפן
בוידעם. שפּעטער האָבן מיר זאָלבעדריט באַשלאָסן צו הרגע-
נען דעם בישאָף, דעם אַגאַ און דעם באַיאָר. קיראַ אָנגעטאָן
איז שוואַרצן, ווי אַ מאָנאַשקע, האָט אונדז אַריינגערופּן צו זיך
אין צימער און געזאָגט:

- קוקט: איך האָב צעבראַכן און צעשטאָכן מייע טיי-
ערטטע חפצים. איך וועל מער נישט אָנטאָן קיין קאַלירטע
קליידער און נישט באַמאַרבן זיך דאָס פנים, איידער די דריי
פאַרזעענישן וועלן נישט זיין טויט. איך וועל אייך העלפן.
אויב ס'וועט אויסקומען, וועט איר אַוועק אין וואַלד אַריין.
איך וועל אייך שטיצן מיט געלט. און איך וועל אייך נאַכגיין,
אויב מען וועט דאַרפן.

„קאָסטאַ, אַן אויפגעציטערטער פון פעס, האָט געענט-

פערט:

- און איך שווער, אַז איך וועל מער נישט אַ גלעט
טאָן קיין פרוי, ביז וואָנען איך וועל נישט איינטונקען מיין
קינדשאַל אינם בלוט פון די דאָזיקע דריי אויסוורפן.
„ס'איז געווען אַזוי שיין צו קוקן, ווי זיי זענען ביידע
געווען אויפגערעגט, אַז איך האָב נישט געהאַט וואָס צו צוגעבן.

און האָב זיך געפילט ווי אַ באַר. איך האָב ווידער גענומען
דויכערן מיין באַרגיל און געוואַרט.

ס'איז אויסגעקומען צו וואַרטן. ווייל מען קען נישט
הרגענען דריי האַרן, באַוואַפנט פון קאַפּ ביז צו די פיס, פונקט
ווי מען הרגעט דריי הינדיקעס. אַבער אויב איך האָב געקענט
וואַרטן, האָבן עס מיין ברודער און מיין שוועסטער נישט גע-
קענט. אויפן צווייטן טאָג זענען זיי געקומען - מיר צו דערמאָנען
וועגן אונדזער נאָמה.

אַלזאָ, עליע, וואָס טוען מיר.

זיר וואַרטן, קאָסמאָ, מיר וואַרטן אויף דער גינסטי-
קער רגע.

„קיראָ, נאָך אַלץ אָנגעטאָן אין שוואַרצן, האָט זיך אָנ-
גערופן :

— צוליב וואָס דאָרף מען וואַרטן, עליע?

— ווייל, פאַרשטייט איר מיך, דער בישאָף, דער אַגאָ
און דער באַיאַר דומיטראָקי ווייסן נישט, אַז מיר ווילן זיי
הרגענען און ווען זיי וועלן זיך דערוויסן, וועלן זיי נישט קו-
מען, פדי אונדז אונטערצושטעלן זייערע העלדזער.

— שטותעריי! — האָט קאָסמאָ אויסגערופן.

— אומדערטרעגלעך! — האָט די שוועסטערקע צוגע-

געבן.

„ס'איז באמת געווען באַריש אומזערטרעגלעך. די אַרעמע
שוועסטער האָט פיינט געהאַט אירע שוואַרצע בגדים, און
קאָסמאָ האָט לאָנג נישט געקענט לעבן, נישט גלעטנדיק קיין
פרייען.

„איך האָב אויף זיי רחמנות געקריגן.

— גייט, מיניע פריינט, נעמט אייך צו אייער פריערדיק
לעבן. קיינער האָט אויף אייך נישט גוזר תענית געווען, קיי-
נער האָט אייך נישט געצווינגען פאַסטן, תפילה טון, ביז די
גערעכטיקייט וועט נישט ווערן אָפגעטאָן. ס'איז נישטאָ קיין

שום שווערערע זאך, ווי וועלן גוטס פארן צווייטן, דערווערבר-
דיק זיך עס אדאנק קרבנות, וואָס מען לייגט אויף זיך אַליין
אַרויף. פון צופיל צניעות ווערט דאָס האַרץ אָנגעפילט מיט
קנאה, און קנאהדיקע הערצער ווייטן נישט פונם פרייד פון
קרבנות. קערט זיך אום צו אייער געזעץ, און איך וועל לעבן
אויף מיין אופן.

„זיי האָבן זיך צוריקגעקערט און זענען געווען שטאַרק
צופרידן. דער איינציקער, ווער ס'איז נישט געווען צופרידן -
דאָס בין איך געווען. איך בין געווען פאַרדאגהט און איי-
זאָם. איך בין געווען מער פאַרדאגהט און איינזאָם, ווי
פריער.

„ס'איז געווען נאָך איינער, וועלכער האָט זיך געפילט
זייער שלעכט: דער טאַטע. ער האָט זיך אַרומגעזען, אַז דאָס
רומענישע שפּריכוואָרט: אַלץ, וואָס ווערט געבוירן פון
אַ קאַץ עסט מיי, איז נישט צוגעפאַסט צו זיין פאַל. אַלזאָ,
נאָך קיראַס און קאַסמאַס באַרבאַרישע מעשים, איז אים באַלד
אַריין אַ געדאַנק אין קאָפּ - אויפצוהוכן אַ שטרענגן מאַן פאַר
קיראַן. און צו אונדז איז ער געוואָרן בעסער: ער האָט אונדז
אַוועקגעשטעלט אונטער דער אויפזיכט פון דער מאַכט. נישטאַ
וואָס צו ריידן, אַ גוטע צוקונפט פאַר דריי בונטאַוושטשיקעס,
וואָס ווילן גיין מלחמה האַלטן מיט שטאַרקע!

„איך האָב אַראָפּגעלאָזט די הענט פאַר דער אוממעגלעכ-
קייט. מען האָט נישט געקענט איבערבינדן די ווונד. אומגליק-
לעכע זענען געקומען דערציילן וועגן זייערע ליידן און בעטן
הילף ביי „עליען דעם גוטן“, און עליע האָט זיי בלוז גע-
קענט העלפן מיט אַ קרעכץ. דאָס שלעכטס האָט געהערשט,
אַנהייבנדיק פון נידערטרעכטיקסטן פאַטערשאַ ביז צום העכסטן די-
וואַן-ראַטגעבער. אַ נאַכט אָן שטערן. אַ פינסטערניש אָנגעפילט
מיט קרעכצן...

„אַלזאָ, איך האָב דערקענט דעם אומגליק - נישט צו
זיין ענלעך צו מיין טאַטן. איך בין געווען עלטער, ווי די
שקלאַפן פון בעיליק. יענע האָבן כאַטש געליטן פון זייערע

אייגענע ליידן, אָבער איך האָב גע. יטן פאך אַלעמען. און איך האָב געהאַט אַ שוועסטער, וועלכע האָט געגאַסן טרערן ביי אַ טרויעריקער דערציילונג. און איך האָב געהאַט אַ ברודער, וועלכער האָט אויסגעליידיקט די קעשענעס אין די ציטערנדיקע הענט פון אַן אונטערדריקטן. ליידער, איינע האָט אַריינגעלייגט איר לייב און לעבן אין אַזיאַטישע שמאַטעס, און דער צוויי-טער האָט געטראָגן אין זיך דעם פיבער פון אַלע אָגערס פונם גאַנצן קרייז.

„ניין, מען קען נישט טראַכטן וועגן יענעם מכות, בעת מען דאַרף זיך באַשעפטיקן מיט אייגענע ווונדן.

„דאָך האָט איינמאַל דער געשוויר געפלאַצט. קאַסמאַ איז צו מיר געקומען און געזאָגט:

— עליע, לאָמיר אַרויפּשפּרינגען דעם טאַטן אויף דער פלייצע און צונעמען ביי אים זיין גאַנץ ביסל גאַלד! ביסטו מספּים? קיראַ וויל אויך.

— איך וויל, קאַסמאַ, אָבער וואָס זאָל מען טאָן מיטן גאַלד? אויסהאַדעווען שקאַפעס, וועלכע וועלן אָנפלאַדיען ראַ-יאַס פאַרן-בעלי? איינקויפן אַזיאַטישע שמאַטעס? פּאַנאַנ-דערטיילן נדבות דאָ און דאַרט? און פּדי דער זאַפּטשיו זאָל אונדז נאַכדעם אַריינזעצן אין תּפּיסה? ס'איז שוין פאַר מיר גענוג!

— ניין, עליע, מיר וועלן עס נישט טאָן. איך האָב אויך גענוג. קיראַ אויך. דער טאַטע וויל זי חתונה מאַכן מיט אַ פּאַסקודנעם פּורמאַן, וואָס האָט אַ שטיינערן האַרץ. לאָמיר אַלע אַוועקפאַרן צו די היידוקן! מיר וועלן נקמה נעמען פאַר די באַליידיקטע. און מיר וועלן לעבן אַ פּריי לעבן ביזן טאָג, ווען מען וועט אונדז אָנטאָן אַ שטריק אויפן האַלדז! ביסטו מספּים, עליע? איך האָב צען מאַן. וועלכע זענען גרייט זיך צו לעבן מיט אונדז אין וועג אַריין.

„איך האָב מספּים געווען. מיר האָבן זיך אַרומגענומען

און מיר האָבן זיך צעקוישט אין אונדזערע שיינע שוואַרצע בערד. אָבער איך בין געווען ביי דער טיינגנג, אַז קיראָ דאַרף אונדז נישט נאָכפּאַרן. זי האָט געדאַרפט פּאַרבלייבן אין שטאַט און אונדז געבן צו וויסן וועגן אַלע שריט פונם שונא. אויף דעם פּונקט זענען מיר אַלע איינגעגאַנגען.

„פּדי אַרויפצושפּרינגען דעם טאַטן אויף דער פּלייצע און אַרויסרייסן ביי אים די שליסלען פונם קופּער מיטן גאַלד, האָט מען געדאַרפט וואַרטן ביז ער וועט ווידער באַקומען צאָן-ווייטיק. אין אַזעלכע רגעס פּלעגט ער אַלעמען משוגע מאַכן; ער פּלעגט אַוועקשיקן אַלע דינער, זיי זאָלן ברענגען פּאַרשיר-דענע מכשפות, וואָס קענען אַפּרויכערן און האָבן מאַגישע שמירעכצן.

„דערדאָזיקער ווייטיק האָט אים אָנגעכאַפט אין אַ רעגן-דיקן פּרילינג-טאַג. פּדי אויף אונדזער שוועסטער זאָל נישט פּאַרן קיין שום חשד, האָבן מיר איר געראַטן, זי זאָל אַוועק-פּאַרן אין שפּאַט אַרײַן, ווי נאָר דער פּאַטער וועט אָנהייבן צו שרייען. זי איז אַוועק אים טרייסטן. ער האָט זי געשיקט צו אַלדע שוואַרץ יאָר, אַנרופּנדיק זי פּאַט שאַר אַ. ווען מיר זענען אָנגעקומען, איז ער געווען זיכער, אַז מיר זענען גע-קומען מיט דערזעלבער פּוונה, האָט ער אָנגעהייבן ריטשען:

— אַוועק פון מיינע אייגן, איר פּעזע ווענגעס! איך בייטיק זיך נישט אין אייער רחמנות!

— גאַנץ מעגלעך, האָט זיך קאַסמאַ אָנגערופּן, אָבער מיר בייטיקן זיך גאָר אין דינע שליסלען!

„און ביי דידאָזיקע ווערטער האָט ער זיי אַרויסגעריסן פון לעבן זיין גאַרטל. תּיפּף איז דער צאָן-ווייטיק אַדורכגע-גאַנגען. מיין טאַטע האָט זיך געשטעלט אויף די פּיס. דע-מאָלט האָט אים קאַסמאַ צוגעדריקט מיט זיין צווייהונדערט-פונטיקן גוף, פּאַרשטאַפט אים דאָס מויל און אים געבוידן.

אינאָוונט פון דעמדאָזיקן אומפּאַרגעסלעכען טאַג האָבן מיר צוועלף פּערזאָן געפייערט אין די דאָברודזשער וועלדער אונדזער צוזאַמענברוך מיטן געזעץ, וואָס פּאַרטידיקט די,

וועלכע האָבן עס געשאַפן. אַ זאָק מיט פיר אַ קאַס גאַלד.
האָט אונדז געדאַרפט אויפגעפונען אַ נייע וועלט.

„גאַלד ענדערט גאַרנישט אינם מענטשלעכן האַרץ. עס
האָט גאַרנישט געענדערט אין אונדזער ניי לעבן.
„קאַסמאַ האָט זיך אַ נעם געטאָן צו קאַנטראַבאַנד. ס'איז
זייער אַ גוט געשעפט פאַר די, וואָס ווילן קנאַפּ ריוזיקירן און
אַ סך פאַרדינען. אָבער דאָס איז נישט געווען קיין לעבן פון
אַ היידוק. אמת טאַקי, די טובות, וואָס מיר האָבן געטאָן די
אונטערדריקטע, האָבן קאַסמאַס נאַמען מפרסם געווען פון איין
עק רומעניע ביזן צווייטן. די בייטלעך מיט גאַלד זענען אויס-
גערוינען פונקט אזוי שנעל, ווי מיר האָבן זיי פאַרדינט. דאָך
איז עס געווען אַ צייטווייליקער מיטל. דעם ווייטיק, פון וועלכן
דער פויער האָט געליטן, האָט מען נישט געקענט אויפהיילן
מיט גאַלד אַליין.

„לייכטער מאַכן די, יידן ביי אַ מענטשן, הייסט מאַכן
ער זאָל די דאָזיקע ליידן קענען פאַרטראַגן. אָבער דעמדאָזיקן
אמת האָט קאַסמאַ נישט געזען. אונדזערע חברים האָבן דעם
אמת אויך נישט געזען. הגם זיי זענען מער פאַראינטערעסירט
צו זען ווי ס'באַדאַרף צו זיין. אָבער וואָסער ווערט האָבן די
ליידן פון אַ מענטשן, בעת ער פילט בלויו זיינע אייגענע ליידן?
ווי נאָר זיין ווייטיק גייט פאַרביי, איז שוין מער נישטאָ קיין
ווייטיק אויף דער וועלט. אַלזאָ, אונדזער ניי לעבן איז בלויו
געווען אַן איבערחזונג פון אַלטן לעבן, נאָר מיט אַ סך גרע-
סערע מיטלען.

„אין דערזעלבער צייט איז אונדזער שוועסטער געווען
צוגעשמידט צו אַ פאַסקודנעם מענטשן, וועלכן דער טאַטע האָט
איר באַשטימט. דאָס ערשטע קינד איז געווען אַן אויסוואַרף,
ענלעך צום טאַטן. מיין שוועסטער האָט זיך אָפגעזאָגט פון אים
און עס דערווייטערט פון זיך. צום גליק איז געקומען אַ

מיידעלע, א צווייטע קירא און א דריט קינד - א יינגעלע. זיי האָבן אַרומגערינגלט די אומגליקלעכע פרוי מיט אַ משפחה, לויט איר געשמאַק.

„זיי האָבן געלעבט אַ לעבן לויט זייער כאַראַקטער, האָבן פאַר עס געליטן און געשטאַרבן אַלע דריי, ווייל זיי האָבן זיך פון קיין זאך נישט געוואָלט זאָרגן.

ס'איז איבעריק איך צו זאָגן, אַז די פאַרגאַנגענע הייט גיט מיר נישט דאָס רעכט, אַנצוהויפּן זיך היידוקן. מיר זענען געווען באַרפּאַשן. אונדזערע נקמות זענען געווען קליינלעכע און פּערזענלעכע. דאָך איז געווען איין איינציקער העלדישער טאַט צום אָנהייב פון אונדזערע אַרויסטריטן. ער האָט אונדז געבראַכט גרויסע נוצן, דערהייבנדיק אונדז אין די אויגן פונם פּאָלק און איך האָב זיך מיט אים געגרויסט, ווייל איך האָב געשטופּט קאָסמאָן, ער זאָל אים אויספירן. און אָט:

„ס'איז געווען אין יענער צייט, ווען מען האָט געגנבעט קינדער, אויף וואָס די וועלט שטייט. פון אַלע אומגליקן, וואָס האָבן זיך אַראָפּגעלאָזט אויף דער באַפעלקערונג, איז דעמדאָ-זיכן פאַרברעכן געווען צום שווערסטן איבערצוטראַגן. דער פּויער האָט איבערגעטראַגן מיט אַ צעווייטיקט האַרץ די אַלע אַנדערע זינע אומגליקן: שטייערן, פאַנשטשינע, שמין און פאַרגוואַלדיקונג. אָבער אַוועקצוגעמען פון אים דאָס אומשולדיק שטיקל פון זיין אייגן לייב, איז ערגער, ווי מען וואָלט פיי אים אַוועקגענומען דאָס לעבן, בפרט, אַז ער האָט געוואוסט, וואָס עס וואַרט אָפּ דעם אומגליקלעכן. איך האָב געהערט וועגן אַזעלכע עלטערן, וואָס האָבן פאַרלאָרן זייער כאַטע, ווי משאנע-נע הינט אַנטלאָפּן געוואָרן, פּדי אויסצוהויפּן זייער קינד און דערנאָך אַליין פאַרשווינדן געוואָרן אויף אייביק.

(*) געוויינלעכע גנבים.

„אין אונדזער בראַילער קרייז איז דער אַנאָ געווען דער גרעסטער קאָפּאָן (*). זיין פריינט, דער בישאָף פון גאַלאַץ, האָט הילטייעט צוזאַמען מיט אים און האָט ליבער געהאַט יינגלעך ווי מיידלעך, בעת דער דריטער פריינט, דער באַיאָר דומיטראָק. קאַרנאָ, האָט געהאַט, ווי איך האָב אייך שוין גע- זאָגט, גאָר פאַרקערטע געשמאַקן. נאָך דער סעודה פלעגט מען די קליינע קרבנות אַוועקשיקן קיין צאַרגראַד. מאַמעס פלעגן קומען און חלשן, בעטנדיק רחמים ביי דער טיר פון די מענ- טיקע. מען פלעגט זיי אַוועקשטייטן, ווי מען שטופט אָפּ אַ פעקל, וואָס פאַרלייגט דעם וועג.

„וויאָזוי זאָל מען נישט ווערן קיין היידוק? איך האָב געהאַט קעגן די אַלע דריי אויסווערפן אַזאָ טיפע שנאה, וואָס גיסט אַריין פרייד אין האַרצן, פאַרן טויט. און אַט, איינמאַל, אין צוויי יאָר אַרום נאָך אונדזער איבעררייסן די באַציונגען מיטן קלייסטער און געזעץ, האָט קיראַ אונדו צוגעשיקט דאָס- דאָזיקע וואָרט: היינט אינאָוונט וועלן ביי אונדז אין שטוב די קינדער פאַרגיסן בלוטיקע טרערן. זייט היידוקן! מען ווייסט, אַז איר געפינט זיך ווייט און מען האָט פאַר אייך קיין מורא נישט.

„מיר האָבן זיך באמת געפונען זייער ווייט פון בראַילאַ, אין די געגנטן פונם טערקישן באַבאָדאַג. ס'איז שוין געווען די צייט פון דער אַוונט-תפילה, ווי אַ מענטש האָט אונדו פלוצלונג אַריינגעבראַכט די ידיעה.

„איך האָב קאָסמאַן אַריינגעקוקט אין די אויגן. מען האָט באַקומען דעם איינדרוק, אַז ער וואַקלט זיך. דעמאָלט האָב איך אַרויסגעשטעלט מיין נאַקעטע ברוסט און צו אים געזאָגט: — דערלאַנג, קאָסמאַ... סם וועט פליסן.

„קאָסמאַ האָט זיך אויפגעחויבן, אַרויפגעשפרונגען אויפן סערד און אויסגערופן:

— עך, איר אַנגעזעטיקטע היידוקן! ווער וויל נאָך מיר

(* מענטשנפּרעסער (בנוגע די קינדער).

באַכגיין און צען שעה נישט עסן? ווער וויל ריוויקירן מיט זיין פעל פאַר אַ מוטער, וואָס רייסט זיך אַרויס די האָר, פאַר קינדער, וואָס פאַרשילטן זייער לעבן?

„מיר זענען געווען צוואנציק פאַרשוינ. אַלע צוואנציק זענען מיר אַרויף אויף די פערד, איידער קאָסטמאָ האָט פאַר-ענדיקט די דאָזיקע ווערטער. און אין דער שעה, ווען די הע-נער הייבן אָן צו קרייען, נאָך אַ שווערער רייזע צווישן קוס-טעס און בלאָטעס, זענען מיר צוגעקומען צום גראָבן, וואָס רינגלעט אַרום בראַילאַ.“

„דער האָן איז געווען פאַרזונקען אין אַ טיפן שלאַף. קיין שום ליכט, קיין שום סימנים פון לעבן. אַ דראַבנער רעגן, וואָס איז געגאַנגען פון נעכטן אָן, האָט פאַנגדערגעווייקט דעם בלאָטיקן באָדן. דאָס אומגליק-הויז, ווייס ווי שניי, האָט געלייגט אַ פלעק פון פאַרברעכערישער רייניקייט אויפן פאַן פונם פאַרטויערטן הימל. די גרויסע דעכער האָבן פאַנגדער-געשפרייט זייערע שוואַרצע פייכטע פליגלען, ווי אַן אויסטער-לישער רויב-פויגל, וואָס שיצט זיין פאַטאַלע נעסט, בעת די הילצערנע באַלקאַנען האָבן זיך געצויגן אויף דער וויסקייט פון די מויערן, ווי בייכער, גרייט צו געבוירן חמרים בישאָפן און אַגאַסקאַ פּאָונען.“

„קיינמאָל האָט מיר אונדזער האָן נישט אויסגעוויזן אַזוי שעדלעך, ווי דעמאָלט. איך האָב אַ ציטער געטאַן ביים געדאַנק, אַז איך בין געקומען אויף דער וועלט און אויסגע-וואַקסן אין דעמדאָזיקן הויז. צי איז עס געווען אַ טאָט פון געטלעכער גערעכטיקייט — אָט דער מזל פון די קינדער און פון די אייניקלעך פון אַ טאָטן, וואָס האָט געוואָלט פאַרשאַפן גליק זיינע קינדער, צומאַכנדיק די אויגן אויף די פאַרברעכנס, וועלכע זענען אים געווען נוצלעך.“

מיר האָבן אָנגענומען די העכסטע פאַרויכטס-מיטלען. דער האָן איז געשטאַנען אין אַ ווינקל פון אַ באַרג-פליין,

וואָס דער גרויסער שטאַטישער האַלב-עגולדיקער גראָבן האָט געשאַפן דאָרט, וווּ ער דערנענטערט זיך צום דוניי, ביי קאַ-ראַקיאַי. די פערד האָט מען פאַרבאַהאַלטן אין גראָבן אונטער דער שמירה פון פיר מענטשן.

„דער באַרג-אַראָם אין יענע ערטער איז אַ האַסטיקער, אָבער ער האָט אַ מעלה, וואָס ער איז באַוואַקסן מיט סכך און גינסטער-גראָזן אַזוי, אַז ביים קלעטערן איז דאָ אין וואָס זיך אַנצושטעפּען. אונדזערע מענטשן זענען פאַרקראַכן אין די קוס-טעם, וואָס לעבן דער וואַנט פון הייז. פונדערווייטנס האָט גע-דרעמלט דער פאַרט. עפעס אַ פאַרליבטער טערק האָט געזונגען אַ טרויעריק ליד אויף דער דעק פון אַ אומבאַמערקלעכער שיף. פון דערדאָזיקער זייט האָבן מיר זיך פאַר קיין זאָך נישט מורא געהאַט. אדרבה, פון דער שטאַט-זייט איז דער געפאַר געווען אַ גרויסער, ווייל דעם אַגאַס פאַליציי איז געשטאַנען אויף דער וואַך, בעת איר באַלעבאַס האָט זיך געוויילט. צום גליק איז דאָס שלעכטע וועטער אונדז געקומען צו הילף. די שעאַושן פאַרשטעקט ערגעץ אונטער אַ גאַנעק מיט אַ דעכל, האָבן גע-ציערט ווי אויסגעווייקטע הינט, אַרויסלאָזנדיק גאַנץ שוואַך זייערע איינטאָניקע העפּ-העפּ. אָבער קאַסמאַ מיט זיין אויסער-געוויינלעכער חוצפה, איז צוגעגאַנגען כאַפּן אַ שמועס מיט איינעם פון זיי, צוגעפירט אים צו אַ צווייטן און אַרויסגענוי-מען פראַגן. מיר האָבן געטרונקען צוזאַמען. נאַכדעם, מיר זאַלבעצווייט צווישן דידאָזיקע וועלף, האָבן שפאַצירט איבערן גאַנצן קוואַרטאַל און צונויפגעזאַמלט נאָך עלטערע וועכטער. קאַסמאַ האָט מיט זיי געפירט אַ פריילעכן שמועס און גלייכ-צייטיק געטרונקען. אַ רומענישע וואַך, האָט געשריגן נישט ווייט פון אונדזער גרופּע, אויסרופנדיק זייערע לאָזונגען:

— איך זע דיך! איך זע דיך!

„קאַסמאַ האָט אָפּגעענטפערט צווישן דעם אַלגעמיינעם געלעכטער פון די שעאַושן:

— דו זעסט גאַרנישט: איך מאַך קאַ קאַ! קומט בעסער

אויסטרינקען ראַקיו! שנעלער!

„דער מענטש איז אַרויס פון זיין באַהעלטעניש, צוגעקומען צו אונדז, געלאַכט און געטרונקען. ענדלעך, האָט קאַסמאַ מיטן אַקסל אַ שטופּ געטאַן די טיר, לעבן וועלכער ער איז געשטאַ-
נען אָנגעלעבט, וואָס האָט געפירט צו אַ געטרייען פריינט און
האַט געזאָגט:

— אויב מען וועט ערגעץ אַריינגיין זיך אָנוואַרעמען,
וועט עס נישט זיין בעסער?

„די פינף וועכטער זענען אונדז נאָכגעגאַנגען מיט גרויס
דאַנקבאַרקייט. מיטאַמאָל האָבן מיר זיך אַלע געפונען אין אַ
גרויסער טינדאַ, פאַר אונדזער גוטן איבראַהים, וועלכער האָט
אונדז אַלעמען געוונטשן „אייביקן געזונט“. ער האָט צוגע-
וואָרפן עטלעכע צווייגעלעך אינם איינגעשלאָפענעם פייער פון
דער פליטע, אונדז דערלאָנגט בענקלעך און אַ ברייטע ראָנגאַ-
זשע פאַר די וואָס האָבן זיך געוואָלט אויסציען.
„דאָס בראָנפן און די וואַרעמקייט האָבן צוגעמאַכט די
אויגן-לעפלעך. און דעמאָלט איז אַוועק די גרעסטע סימפּאָניע
פון שנאָרכן.
„מיר זענען אַנטלאָפן געוואָרן. די הענער האָבן געקרייט
צום צווייטן מאָל.“

צו אונדזער גרויסן באַדויערן האָבן מיר געמוזט הרגענען
אונדזער אַלטן נאַכט-וועכטער, וועלכער האָט אונדז געקענט פון
געבורט אָן, אָבער דערין איז ער אַליין געווען שולדיק. קאַסמאַ
האַט אָנגעקלאַפט אין דער הויפט-טיר. דער שומר האָט אויפ-
געעפנט מיט אַ לאַמטערן אין דער האַנט. מיר האָבן אים
אַרויפגעוואָרפן אַ געבאַ אויפן קאַפּ, געראַטן—ער זאָל שווייגן
און זיך לאָזן בינדן. ער האָט זיך נישט געלאָזט. קאַסמאַ איז
געוואָרן שטאַרק אין פעס און האָט אים דערשטאַכן מיט אַ
קינזשאַל.

— מיר ווייסן אפילו נישט, צי ס'קומט פאַר אַן אַרגיע,
אַדער זי איז אָפגעשאַפן געוואָרן, — האָט געזאָגט מיין ברודער

אַ צעטומל'טער. ס'קען זיין, אז מען האָט אומויסט געהרגעט דעם וועכטער.

„אַבער מען האָט עס געדאַרפט טאָן. אַ סך ערגערע פאַר-
ברעכנס זענען אָפגעטאָן געוואָרן אינם הויז, וואָס דערדאָזיקער
געטרייער שומר האָט אָפגעהיט. בעת מיר האָבן קעגן אונדזער
וויילן, פאַרענדיקט די חשבונות מיטן שומר, זענען צוויי בייזע
אַגענטן פון אַגאַ אַריינגעפאַלן אין די הענט פון אונדזערע
מענטשן, וועלכע זענען געשטאַנען ביים שוואַרצן אַריינגאַנג,
פונקט אויף דער צווייטער זייט פון דער הויפט-טיר, וועלכע
מיר האָבן צוליב מער זיכערקייט פאַרמאַכט אויפן רינגל. די
צוויי לעפעדזשים* פון פּרעפעקט זענען שוין געווען טויט
איידער מיר זענען צוגעקומען. אַ פאַרדריסלעכע זאַך: מיר
האָבן געוואָלט ביי זיי צוערשט אַרויסבאַקומען ידיעות וועגן
דעם, וואָס ס'האָט פאַסירט אין שטוב. אַ דריטער מנובל האָט
אונדז אינגיכן צופרידנגעשטעלט. מען האָט אים אַוועקגעשלעפט
אין די קוסטעס און אים גענומען אין דער אַרבעט אַריין.
ס'איז געווען אַ גריך פון יאַנינע, וועלכער האָט פּלומרשט נישט
גערעדט אויף קיין שום אַנדער שפּראַך. פון אים האָבן מיר
זיך דערוויסט, אַז דער אַגאַ שטאַמט אויך פון יאַנינע. מען
האָט שלעכט פאַרשטאַנען איינער דעם צווייטן און קאַסמאַ
האָט זיך אָפגעזאָגט צום גלויבן, אַז דערדאָזיקער אויסוורף זאָל
נישט קענען דעם טערקישן אַדער גריכישן זשאַרגאָן. אונדזערע
קינזשאַלן האָבן באַרעכטיקט קאַסמאַס השערות. די העסלעכע
פּריאה האָט גערעדט אויסגעצייכנט טערקיש און פון זיינע
אַנטפלעקונגען האָבן זיך ביי אונדז די האָר געשטעלט קאַפּויר.
— אויבן, — האָט ער געזאָגט — פאַרענדיקט זיך אינ-
גיכן די אַרגיע. אַ מיידעלע און צוויי יינגלעך ליגן פאַרחלשטע
אויף דער ערד. דער אַגאַ, דער בישאָף און דער באַיאַר דו-
מיטראַקי האָבן אין אַ טויט שיכורן צושטאַנד געפאַדערט — מען
זאָל זיי אין אַ קאַרעטע אַוועקפירן נעכטיקן אין דער פּרעפעק-
טור. דריי איבערגעבליבענע דינער האָבן געדאַרפט אַוועקטראָגן

די דריי קרבנות, נאָכן אַוועקפאַר פון זייערע באַלעבאַטיים.
 „פאַר די דאָזיקע ידיעות האָט דער אַלטער פאַסטוך פון
 יאַנינע געבעטן, מען זאָל אים שענקען דאָס לעבן.
 — איך בין גאַרנישט שולדיק... איך טו וואָס מען הייסט
 מיר. פונקט ווי אַ סך אַנדערע בין איך געקומען קיין וואַלאַ-
 כיע, פּדי צו זוכן גליק. ביי אונדז רעדט מען, אַז ס'איז אַזאַ
 לאַנד, וווּ אַ לימאָנאָדניק קען ווערן אַ פאַשאַ, אויב...
 — אויב ער איז מספּים צו דערשטיקן די קולות פון
 קינדער, בעת די אַגאַס פליקן זייערע גופים; האָ, נישט אמת?
 — האָב איך געזאָגט, אַנכאַפּנדיק אים פאַרן האַלדז.
 „דאָס איז געווען דער ערשטער אויסוואַרף, וועלכן מיינע
 הענט האָבן תּאוּוהדיק דערוואַרן.

„מיר האָבן געמוזט לאַנג וואַרטן, איידער מיר האָבן זיך
 אָנגעשטויסן אויף אַ רייכן יאַגד. קיינער איז מער נישט אַראָפּ-
 געקומען צו אונדז. פאַרכאַפּן דאָס הויז — האָט געהייסן ריזי-
 קירן אויפצוועקן אַ גאַנצע מחנה דינער, אַריינטרעטן אין אַ
 קאַמף און מעגלעך—צונויפטרעפן זיך מיט דער גאַנצער פּאַטערע.
 מיר האָבן געוויסט, אַז די אַרגיע וועט זיך ענדיקן פאַר באַ-
 גינען; די פאַרזענישן האָבן קיינמאָל נישט גענעכטיקט אין
 האַן, וווּ אינדערפרי פלעגט נישט בלייבן קיין שפור פונם
 פאַרברעכן. מען האָט אַלזאָ דעם נעכסטן דינער געדאַרפט לאָזן
 גיין נאָך דער קאַרעטע.

„מיר האָבן זיך דערווייטערט אין די קוסטעס און פון
 דאָרט האָבן מיר נישט אַראָפּגענומען דאָס אויג פון דער קליי-
 נער טיר, אויף אַ דרייסיק טריט פון אונדז. מער פון אַ שעה
 צייט האָט די קאַלטע אַפּריל-נאַכט געגליווערט דאָס בלוט אין
 אונדזערע אָדערן. ענדלעך איז אַרויס אַ מענטש, וועלכער איז
 שנעל פאַרשוונדן געוואָרן. צי איז ער אַוועק נאָך דער קאַ-
 רעטע, אָדער אין זיינע באַלעבאַטיים איז אַריין אַ ספק, און זיי
 האָבן אים געהייסן קומען מיט אַ וואַך? אַזוי צי אַנדערש, מיר

האָבן אַלנפאַלס באַשלאָסן אויפצופענען אַ פייער, ווי גרויס די אָנגעקומענע כוחות זאָלן נישט זיין.

„אויף דער העלפט איז מקוים געוואָרן דאָס, פאַרוואָס מיר האָבן מורא געהאַט. אַ שמירה פון צען ביז צוועלף פאַר-שוין אויף פערד, באַוואָנט מיט ביקסן, האָבן זיך אָפגעשטעלט ביים אַריינגאַנג. זיי האָבן תיכף אַרומגערינגלט די קאַרעטע. מיר האָבן לייכט אָפגעעטעמט און פאַרנומען אונדזערע פּאַז-ציעס. יעדע סעקונדע האָט געדויערט אַן אייביקייט. און אָט האָבן זיך באַוווּן איינער נאָכן אַנדערן די דריי סאַטירן. די דריי גראָבע פאַרמלאָזע פאַדלעס, איינגעהילט אין זייערע שו-בעס. זיי האָבן זיך קוים געשלעפט, אונטערגעהאַלטן דורך זייערע דינער. בעת דער לעצטער פון זיי איז אַריין, האָט זיך דאָס טירל צוגעמאַכט. ווען די קאַרעטע האָט געהאַלטן ביים רירן פון אָרט, האָבן הונדערטער הענער אָנגעפילט די ליפט מיט זייער קרייען.

„ווי איין מענטש, זענען מיר אַלע אַרויסגעשפרונגען אויפן באַרג-פליין, זעכצן פיסטאַלעטן האָבן אַ שפיי געטאָן אין דערדאָזיקער מתנה און זעכצן אַנדערע שאָסן האָבן אַוועקגע-לייגט דריי-פערטל פון דער באַנדע. בינור-ליבנו האָט די קאַ-רעטע געמאַכט אַ האַלבן עיגול און אַנשטויסנדיק זיך אויף אַ בוים, האָט זי זיך איבערגעקערט. אין דער נאַכט, באַדעקט מיט ווייסע פלעקן פונם זין-אויפגאַנג האָבן צוויי לעפעדזשעס אויף פערד און איינער צופוס זיך געטראַגן מיט דער גאַנצער שנעלקייט. די איבעריקע זענען געלעגן אויף דער ערד, ווער טויט און ווער פאַרווונדעט. דער הייליקער בישאָף, דער אַל-מעכטיקער אַגאַ און דער „גוטער“ דיוואַן-ראַטמאַן, דומיטראַקי קאַרנע, זענען מיט איין פליק אַרויסגעריסן געוואָרן פון דער קאַרעטע און פון זייער פאַרשיפורטן צושטאַנד; דריי פייכטע פעטליעס האָט מען זיי אַרויפגעצויגן אויפן האַלדז, און מיר, פאַרברעכער און ריכטער, לאָזן זיך אַראָפ צעוואַרפענערהייט פונם שיפוע, מיטן איינציקן געדאַנק, וואָס שנעלער צוצוקומען צו אונדזערע פערד.

„אך, איר פאָטרויערטע עלטערן און איר, קינדער, וואָס ציטערן לעבן די קליידער פון אייערע מאַמעס! און אויך איר קאַפּקאָנצעס, וועלכע באַליידיקט דאָס פנים, וואָס גאָט האָט געגעבן דעם מענטשן! קומט, לויפט קוקן אויף דער טיילוואַנישער משא פון די היידוקן, וועלכע פאַרקערן דעם שמוציקן ברעג פונם דוניי מיט דריי הערשער פון דער ערד, וואָס שלעפּן זיך הינטער די קאַפיטעס פון די פערד! גייט צווייט, פויערע פון אייערע כאַטעס און איר, הענקער, פון אייערע באַגילטע פאַלאַצן! גיט אַ קוק אויף די דריי גרויסע לייט, צעפליקט אויף שטיקער, זייערע אויגן, מויל און אויערן פאַרקלעפט מיט לייפ...“

„נקמה! זיי געבענטשט, דו, פאַר דער מונטערקייט, וואָס דו גיטט ציינן אין די הערצער פון די היידוקן!“

.
אזוי האָט עליע פאַרענדיקט זיין דערציילונג.

ער האָט געענטפערט אויף די בייפאלן פון זיינע חברים, פאַרנייגנדיק זיך פאַר פלאַרעאַ קאָדרילאַר. נאָכדעם האָט ער גענומען זיין קאַטשולאַ און זיך איבערגעדעקט מיט איר. אויף זיין פנים איז נישט פאַרבלויבן קיין שפור פון אַ מאַרטירער.

ס פ י ל ק א ד ע ר מ א נ א ך

„איצט געהער צו דיר דאָס וואָרט, ספּילקאָ. נעם אַראָפּ דעם שלײער, וואָס פאַרשטעלט דיך פּוֹן אונדזערע אויגן, עפּן אויף אויפריכטיק דיין האַרץ, דערצייל אונדז פּוֹן דיין לעבן, דייע פּריידן, ליידן, שנאות!“

ס'האַט זיך אויסגעדאַכט, אַז דער פאַרשלאַג פּוֹן פּלאַרעאַ קאָדרילאָר איז פאַר אים געווען אומגעריכט. ער האָט אַ ציטער געטאָן ביי דידאַזיקע ווערטער, ווי אַן אומשולדיק מיידל, וואָס הערט אַ גראָב וואָרט. זיינע קיילעכדיקע שטאַלענע אויגן האָבן ערנסט און דרייסט אויפגענומען די בליקן, אָנגעצילט אויף אים. אָפּער דאָס האָט געדויערט בלויז איין רגע; זיין קאָפּ האָט זיך נאַכדעם אויסגעדרייט צום אַריינגאַנג פּונם הייל אין אַ מין פיינטלעכער באַוועגונג. לאַנג האָט זיין געדאַנק געניש-טערט אין דער פאַראיינואַמטער, פאַרנעפּלטער ווייטקייט, בעת זיין ברייטע פיגור, באַדעקט מיט מאַנאַכן-שמאַטעס, האָט פּמעט אויפגעהערט צו אָטעמען. זיינע הענט, אָנגעלענט אויף די קני, האָבן זיך נישט באַוועגט. זיינע פיס, גראָב אַרומגעוויקלט מיט אַניטשעס און פאַרזונקען אין אַ באַרג פּוֹן פּויערישע אָבעלעס און אפּינטשעס, זענען אויך געווען אומבאַוועגלעך. ס'האַט זיך אויסגעדאַכט, אַז ספּילקאָ האָט זיך אויסגעטאָן פּוֹן זיין מאַ-טעריעלן וועזן. בלויז זיין מוסקלדיקער, דייטלעכער פּראָפּיל, מיט זיין גוט-פאַרקאַמטער געלער באַרד און זיין אַנטבלייזטער שאַרבן האָבן געברויזט מיט לעבן. אַט דער קאָפּ, אויף דער

העלפט באַלויכטן, האָט אַרויסגעוויזן דעם קאַמף, וואָס קומט פאַר אין זיין נשמה.

נאָכדעם האָט ער פאַוואָליע אויסגעדרייט דעם קאַפּ צום אַטאַמאָן. זיינע פליישיקע ליפן האָבן זיך באַוועגט, אָבער זיי זענען געווען אויסגעטריקנט. זיין אויסגעצויגענער גאַרגל האָט אַרויסגעלאָזט אומפאַרשטענדלעכע קלאַנגען. דידאַזיקע שטערונג האָט, קענטיק, אויסגערעגט דעם מאָנאַך. ער האָט ווירדיק איינגענעצט דאָס מויל מיט שפייצן און אָנגעהייבן ריידן מיט אַ פעסטן קול.

די דערציילונג פון ספילקא דעם מאָנאַך

„איידער איך בין געוואָרן ספילקא „דער מאָנאַך“, בין איך געווען אַ דרייטער פּלוטאַש* אויף דער ביסטריצע**). דעמאָלט האָב איך נישט געהאַט קיין פּליך אויף מיין שאַרבן. אַ שיינע בלאַנדע „קיקאַ“ האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אויף מיינע ברייטע באַרקעס, וועלכע זענען נאָך ביז איצט פאַרבליבן. איך האָב נישט געטראָגן קיין באַרד. איך האָב געהאַט אַ פנים פון אַן אומשולדיק יינגל. מיינע אויגן האָבן נישט געהאַט קיין שום סיבה זיך צוצומאַכן ביי עפעס אַ דערינערונג. מיינע ליפן האָבן געקענט לאַכן אָן שום שרעק. איך בין געווען ספילקא „דער פּלוטאַש“.

„אַנהייבנדיק פונם אָרט אויף דער ביסטריצע, וווּ מען קען אַראָפּלאָזן אַ פאַראַם, ביז צו איר לעפּצונג, זענען די מאָלדאָווישע ברעגעס מיר אַזוי גוט באַקאַנט, וווּ מיינע פינגער. די שטאַלצע ביסטריצע, די ווילדע פּרינצעסין, אייפּערזיכטיק אָפּגעהיט דורך די טייכן פּרוט און סערעט, איז געווען מיין געליבטע. איר בעט: אַן אומגעטרייער געלעגער, פּול מיט וואַ-סער-שטיינער. אירע ברעגעס: צוויי כוואַליעדיקע צעלאָזטע צעפּ, פּול מיט איבעראַשונגען. דאָס ערשטע רעגט אויף די געליבטע, צעשניידט איר גאַנץ גוף; די אַנדערע, דערנענטערנדיק

* אַ פאַרגמטשטיק.

** אַ טייך אין מאָלדאָויע.

זיך, באדראָען זיי זי אָפּט, דריקן זי, שטיקן זי, צווינגען זי שרייען, נאַכדעם, גלייך ווי זיך אויפגערעדט - דער געלעגער און די ברעגעס - פאַרלאָזן זיי איר אַלע דריי. און דער שענסטער טייך אין מאָלדאָויע, איינער פון די שענסטע טייכן אין דער וועלט, שפרייט זיך ברייט פאַנאַנדער, קוקט אַריין אין הימל, וועלכער איז אים ווערט, שמייכלט ליבלעך צו זינע איינ-ווינער.

„ספילקא, דער דרייטער פּלוטאַש, האָט געלעבט מיטן זעלבן לעבן, וואָס זיין געליבטע. צי מען האָט זי געדריקט, געפליקט, תמיד האָב איך זיך פאַרטיידיקט צוזאַמען מיט איר אין אַ ווירבלדיקן שטראָם און צוזאַמען האָבן מיר געריטשעט. ווען זי האָט זיך באַפרייט און באַרויקט, האָבן מיר באַטראַכט דעם בלויען הימל, מיר האָבן אויסגעצויגן אונדזערע גלידער אויף דער זון און צעפרידן פון אונדזער מזל, האָבן מיר געשעפט נחת פון אַלץ, וואָס איז אַרום אונדז.

„אַרום אונדז: אַ לאַנד געבענטשט פון אויבערשטן, אַ פאַרשפראַכן לאַנד! צי די באַרג-שפּאַלטן זענען אָפּגעריסן און פינסטער, וווּ דער פענזל פונם בין-השמשות באַוועגט טויזנטער קאַלירן, צי די לאַנדשאַפט וויקלט זיך אין איר באַפּוצונג פון שימערינדיקן ליכט, פול מיט לאַנקעס, סטאַדעס, בערג, וועל-דער, — די נשמה פון פּלוטאַש כאַפט שטענדיק התפעלות! דינאָזיקע פרייד פילסטו, בעת דו לאַזסט זיך אַראָפּ מיטן שטראָם. און פונקט אַזאַ פרייד, נישט קלענער פון דער ערש-טער פילסטו, בעת דו פאַרסט צוריק אַהיים אין דער קאַמפּאַ-ניע פון פּורמאַנעס. דאָס האַלץ איז אָפּגעליפערט, דאָס גאַלד איז אין בייטל, דו ביסט געזונט, דו פילסט אַ נויטווענדיקייט צו שפרייזן אויף וועגן, טרינקען, עסן שלאָפן. וואָס נאָך מער דאַרף אַ מענטש האָבן?

„אַך, מיין אַרעמער ספילקא! פאַרוואָס האָסטו נישט איינ-געהאַלטן דעמדאָזיקן גליק? איך האָב אים נישט געקענט איינ-האַלטן. ס'איז געווען אוממעגלעך.

אויף די ברעגעס פון דער קרישטאָלענער ביסטריצע זענען

געווען א סך יונגע מיידלעך, וועלכע האָבן געטריקנט פויערישן לייונט און געזונגען אויף וואָס די וועלט שטייט וועגן ליבעס, איבערגעלעבטע און נישט-איבערגעלעבטע. שטענדיק זענען דאָרט געווען מיידלעך, וועלכע האָבן געטריקנט לייונט, אָבער איך האָב אויף זיי בלויז געקוקט מיט אויגן פון אַן אומשול-דיק יינגל, אויף מענטשלעכע וועזנס, וואָס טראָגן אַ קלייד אַן-שטאָט הויזן. און דאָס אַלץ. אַזוי האָט געדויערט לאַנגע יאָרן. איך פלעג שרייען צו זיי, אַראָפּלאָזנדיק זיך רויק אויף מיין פאַראַם. ס'רוב פון זיי האָבן אָפגעענטפערט. אַנדערע זענען געווען אַנגעבלאָזן. און איך פלעג פאַרבייפאַרן. אָבער ס'איז געקומען אַ טאָג און איך האָב אויפגעהערט צו פאַרן.

„איך האָב דעמאָלט געהאַט אַ יאָר צוואַנציק. אַ זעלטענע שטימונג. מוסקולן, און געזונט, ווי אַ פערד. ווייל איך האָב געלעבט אויפן וואַסער, געטרונקען. וויין, געגעסן צוויי אַקאָס פלייש אַ טאָג און באַוועגט גיגאַנטישע ביימער. מיין נאָז האָט קיין שום אַנדער ריח נישט געקענט פאַרטראָגן אַ חוץ וואַלד-ריח.

„איינמאָל האָבן אַ מחנה מיידלעך מיר פאַרטשעפעט די ערשטע. איך האָב צו זיך געזאָגט:

— נו, ספּילקאָ, באַטראַכט נאָר פון דערנאָנט דידאָזיקע

נפשות!

„איך האָב אַ שטופ געטאָן מיט אַ שטעקן, און דער פאַראַם האָט זיך האַסטיק אַנגעקלאַפט אַן ברעג. אַלע זענען אַנטלאָפן געוואָרן, אַוועקטראָגנדיק מיט זיך די לייונט, — אַלע, חוץ איינע, וועלכע איז געווען אַזוי גרויס ווי דריי עפל. אָבער דידאָזיקע „סחורה“ איז געווען אַזוי ניי פאַר מיר, אַז איך האָב פון איר דעם אויג נישט אַראָפגענומען. זי האָט זיך אויפגעהייבן: די פיס נאַקעט, דאָס קליידל קורץ, אַ ווייס העמד, וואָס זי האָט מיט ביידע הענט צוגעדריקט צו דער ברוסט, אַ בלאַנד קעפל, זייער אַ קליינע און אויגן בלויז, גרויסע, טיפע, מיט לעפלעך, וואָס קלאַפן, ווי די פליגלען פון

א זומער-פייגעלע. אָט אַזוי האָט אויסגעקוקט דאָס ניי שטיקל סחורה, מיין סולטאַנע.

„זי האָט אויף מיר אַ קוק געטאָן אָן שום מורא, גלייך אין פנים אַריין, וואָס ס'איז מיר געפּעלן געוואָרן, און האָט געזאָגט:

— דו וועסט אינדרו קיין שום שלעכטס נישט טאָן. דו ביסט פון אינדרוערע.

— אייך שלעכטס טאָן? געוויס נישט! איר האָט מיך גערופן, בין איך געקומען.

„סולטאַנע האָט אַ שמייכל געטאָן:

— זיי האָבן געשריגן סתם אין דער וועלט אַריין, פּדי צו מאַכן אַ שפּאַס. ס'ווערט פאַרמיאוסט תמיד אַליין!

— דו האָסט אויך געשריגן?

— ניין, איך האָב נישט געשריגן, אָבער איך קען דיך פון פאַריקן זומער און איך גלויב נישט, זאָלסט זיין אַ שלעכ-טער. אָט דעריבער בין איך פאַרבליבן.

— זענען דען דאָ אַ סך שלעכטע?

— אַ סך, כמעט אַלע.

— אפילו די פּלוטאַשן?

— זייער אָפט.

— אַלזאָ, גיי איך אַוועק. רוף מיר נאָר אָן דיין נאָמען.

— איך הייס סולטאַנע.

— און איך — ספּילקאַ. און פאַרוואָס טראַכסטו, סולטאַנע,

אַז איך בין נישט קיין שלעכטער.

— ווייל דו גייסט תמיד דיין וועג און לייגסט נישט קיין

אַכט אויף די געשרייען פון די ווייבער.

„סולטאַנעס דאָזיקע תשובה האָט מיר פאַרשאַפן פאַרגע-

ניגן. איך האָב מער גאָרנישט געזאָגט. איך האָב זיך אָפּגע-

שטויסן פון ברעג און אַוועקגעפאַרן מיטן שטראָם, בעת זי

האָט צו מיר געשמייכלט.

„ווי נאָר איך בין אַוועקגעפאַרן, בין איך שוין נישט געווען דערזעלבער מענטש. מען ווערט אַן אַנדער מענטש, פון דער צייט אָן, ווען עפעס אַ געדאַנק באַהערשט דיין מוח. איך האָב געהאַט אַ רויק לעבן - אַ בוים, אויף וועלכן קיין איינ-ציק בלעטעלע שאַקלט זיך נישט. איצט האָט אַן אומגריכטער ווינט אָנגעהייבן צו בלאָזן. און די ביסטריצע האָט אינגאַנצן געענדערט איר אויסזען. איך האָב געזען די וועלט בלויז דורך איין געשטאַלט. די שיינקייט האָט נישט פאַרלוירן איר גלאַנץ, אָבער דאָך האָב איך אין מיין בליק געהאַט עפעס אַזוינס, וואָס איז שוין נישט געווען מיינס.

„איך האָב נישט געליטן. ביז היינטיקן טאָג זענען מיר פרעמד די יסורים פון ליבע, וואָס נאָגן דאָס האַרץ. איך האָב געליבט סולטאַנען, ווי אַ קינד ליבט אַ פויגעלע אין שטייג, אַוועקשענקענדיק אים זיינע אַלע געדאַנקען. דאָסדאָזיקע שוואַ-כע נפשעלע, נישט מורא האַבנדיק פאַר עפעס אַ פאַסקודניק, וואָס האָט צוגעפירט דעם פאַראַם צום ברעג, האָט מיך פול-שטענדיק באַזיגט. זי האָט געוואוסט, אַז איך בין נישט קיין שלעכטער. זי איז געווען זיכער, אַז איך וועל איר נישט טאָן קיין שום שלעכטס. דער פוח פון אירע אויגן האָט זיך פאַר-מאָסטן מיטן פוח פון מיינע מוסקולן און זי האָט געזיגט. איך האָב געמוזט טראַכטן פון סולטאַנען, בלויז פון איר אַליין. איז עס ווייניק טראַכטן, בעת דו ליבסט נישט און דו לייסט נישט? אפשר פאַר אַנדערע, פאַר די אפשר, וואָס ליבן און ליידין לייכט. פאַר מיר איז עס געווען אַ נייע זאַך, וואָס האָט מיך צערודערט. קוים זיך צעשיידט מיט איר, ווי איך האָב זי ווידער געוואָלט זען. אַ פאַרלאַנג וואָס האָט פאַרטריבן מיינע אַלע אַנדערע, וואָס האָט מיך באַהערשט, פאַרטייליקט מיינע געווינהייטן. ביים אויפכאַפן זיך האָב איך שוין מער נישט גע-זונגען, נאָר בלויז געטראַכט וועגן רעליטאַנען. איך האָב מער נישט געזען קיין ביימער, חיות, האַרזאָנטן. סולטאַנע האָט אַזיץ פאַרטריבן. טייך-אַרויף אָדער טייך-אַראָפּ, מיטן שטראָם אָדער צוריקערנדיק זיך אַהיים - ס'איז פאַר מיר געווען איינס

און דאָס זעלבצע. פון דער גאַנצער גרויסער און שיינער וועלט, האָט מיך איין פונקט אינטערעסירט: סולטאַנעס ווײַנאַרט. און נאָך אַ זאך, וואָס איך האָב קיינמאָל נישט געקענט: מיין זכרון איז פאַרנעפּלט געוואָרן. איך האָב אָנגעהייבן צו פאַרגעסן מיינע עסקים, דאָס וואָס האָט פאַרשאַפן דאגה סיי מיר, סיי אַנדערע.

„ספּילקאַ איז מער נישט געוועזן קיין פרייער מענטש.

„עטלעכע וואָכן האָב איך געהאַפּט, אַז די בלויע, אויפֿ-ריכטיקע אויגן וועלן מיך לאַזן צורו. אָבער אַווינס האָט נישט פּאַסירט. דער קליינער בלאַנדער קאַפּ האָט מיך פאַרפּאַלגט און נאָך פאַרשידענע אַנדערע פרטים, וואָס האָבן צו איר גע-האַט אַ שייכות. דעמאָלט האָב איך צו זיך אַזוי געזאָגט:

— האָרן, ספּילקאַ, ס'איז שווער צו אַנטלויפן פונם מול. יעדער מאַנסביל מוז זיך אַמאָל אין אַ טאַג אָנשטויסן אויף אַ שטיין, וואָס פירט אים אַראָפּ פון זיין וועג. מען דאַרף גיין צו דעמדאָיקן שטיין. ערשט שפּעטער וועט מען אַ קוק טאָן, וואָס ער וויל פון דיר מאַכן.

„אַלזאָ, סוף זומער, אינם טאַג פון דער הייליקער מאַריע, האָב איך אָנגעטאָן מיינע זונטיקדיקע בנדים און אַוועקגעלאָזן זיך צום קליינעם דערפל, וווּ ס'האַט געווינט סולטאַנע. אַ באַרגיק דערפל, אַריינגעקוועטשט אין אַ פּוסטן שטח צווישן צוויי בערג, וווּ ס'איז דורכגעפלאָסן אַ טייך און נישט ווייט דורות-דיקע סאַסנע-וועלדער. די ווייסע הייזעלעך מיט בלויע פענס-טער זענען געווען צעשפרייט ווי מאַרגעריטקעלעך. אָבער הגם זיי זענען געווען ריין, פריילעך, פריש אויסגעווייסט, האָבן דאָך די פאַרפויטטע דעכער, באַדעקט מיט מאַך, אַנטפּלעקט די אַרעמקייט פונם פויער. דאָס האָט מיך נישט געחידושט. מיר האָבן געלעבט אין אַ טרויעריקער עפּאָכע פון פאַרשקלאַפּונג און נויט, וואָס האָט באַצייכנט דעם סוף פון דער טערקישער

אַקופאַציע. ווי באַוווסט האָבן די באַרגיקע געגנטן ווייניקער געלייטן פון די רויבערייען. אַנטלויפן פונם ביי לייק, פונם קאַנטשיק פון די שווערע שטייערן האָט געקענט בלויז דער מענטש, וואָס האָט זיך געקענט באַגיין אָן מענטשן, דערווייטערן זיך צווישן בערג און לעבן מיט בערן.

„איך בין אָנגעקומען בעת דער מעסע. די איינוויינער זענען געווען אין קלויסטער. איך בין אויך אַהין אַוועק און תפילה געטאָן ווי אַ גוטער קריסט, וואָס איך בין תמיד גע-ווען. איך האָב זיך געפילט זייער גוט. דער גלח און דער דיאַקאָן, יעדער אויף זיין אָרט, האָבן געלייענט און געזונגען מיט התלהבות, מיט אמונה, צווישן אָן אַבסאָלויטער שטילקייט.

„איך האָב נישט געקענט באַטראַכטן די מתפללים, ווייל איך בין געבליבן שטיין ביים אַריינגאַנג, און דער קלויסטער איז געווען איבערפולט, אָבער דערפאַר, בעת דער עולם האָט אָנגעהייבן זיך פאַנאַנדערצוגיין, האָב איך לייכט געקענט אויס-זוכן דאָס געשטאַלט, צו וועלכן ס'האָט מיך אַזוי געצויגן. ס'לטאַנע איז געאַנגען אין דער באַגלייטונג פון אַ זקנה, וועלכע איך האָב אָנגענומען פאַר אירע אַ מוטער. זי איז געווען זייער באַשיידן געקליידט: זי האָט געטראָגן אַ לייף און אַ קלייד פון ווייסן ליינונט און אינדערהויך אַ קאַטרינצע פון שוואַרצן אויסגעהאַפטענעם שטאַף. פאַרבייגענדיק, האָב איך זי באַגריסט עטוואָס פאַרשעמט. זי האָט מיר אָפגעענטפערט, נישט אַרויסווייזנדיק קיין שום חידוש. קיין שום עמאָציעס, נאָר באַ-שיידן און רויק.

„אין אַ קליין שטעטל באַמערקט מען תמיד די אָנוועזן-הייט פון אַ פרעמדן. מען האָט באַמערקט, ווי מיר האָבן זיך באַגריסט. און הגם מיר האָבן זיך געפונען אין גאַטס-הויז, האָט מען זיך צוליב מיין אויפפירונג אָנגעהייבן צו שושקען, וואַרפן אויגלעך, טרייבן רכילות. דאָס האָט פאַרווונדעט די ריינקייט פון מיינע פונות און מיך געצוונגען אָנצונעמען אַ שנעלן באַשלוס: איך וועל גיין בעטן ס'לטאַנעס האַנט. מען

שמועסט, אז דידאָזיקע געשעעניש הענגט אויף דער נאָז פון יעדן יונגמאַן. זאָל זיין אזוי!

„איך בין אַוועק נאָך די טריט פון דידאָזיקע פרויען. זיי זענען אַרויס פון דאָרף, אַדורכגעגאַנגען דעם בערגל און אַריין אין אַ הויז, וואָס איז געשטאַנען אויף דער באַרג-שיפּוע. דעם גאַנצן וועג האָט קיינער פון זיי זיך נישט אַרומגעקוקט. דידאָזיקע באַשיידנקייט האָט אין מיר פאַרפלאַנצט צוטרוי. איך בין אַרויף און אָנגעקלאַפט אין דער טיר. סולטאַנע האָט אויפֿגעצופנט.“

„דערזענדיק מיך, האָט זי זיך גאַרנישט געווינדערט, און דאָס האָט מיך צעטומלט. פּונקט ווי מיט צוויי חדשים צוריק אויפן ברעג פון דער ביסטריצע, אזוי-איז זי אויך איצט געשטאַנען גלייך און מיר געשטעלט דיזעלבע פּראַגע:

— וואָס מאַכסטו, ספּילקאָ! וועלכע ווינטן האָבן דיך אַהער געבראַכט? אויב דיינע געדאַנקען זענען ריין, טאָ קום אַריין.“

— ריין, סולטאַנע, איך שווער דיר פאַר גאָט, איך בין דיר בלויז געקומען פּרעגן, צי דו ווילסט, ספּילקאָ זאָל ווערן דייך מאַן...“

„דעמאלט האָב איך באַמערקט, ווי אירע באַקן זענען רויט געוואָרן.“

— אַריין... מען שדכנט זיך נישט צו אַ מיידל אויפן שוועל פון דער טיר!

„נאָכדעם האָט זי הויך אַ געשריי געטאָן צו דער אַלטער:

— מומע! דאָס איז אַ וואַיניק, אַן אַרבעטער אויף דער ביסטריצע, ספּילקאָ דער פּלוטאַש.“

„די מומע האָט מיך באַטראַכט פון קאָפּ ביז די פיס און מיך פאַרבעטן זיצן.“

— מיין מומע איז טויב, — האָט צו מיר געזאָגט סולטאַנע,—

זי האָט באַקומען אַ „קינדערישן שכל״. לייכט וועסטו זיך מיט איר נישט צונויפצוריינדן. די אָרעמע פרוי איז שוין פון זייער לאַנג אַן אלמנה. שוין דריי יאָר, ווי פאַר אירע אויגן איז אומגעקומען איר איינציקער זון, בעת אַ געשלעג. אויס אייפער-זוכט. דערדאָזיקער יינגל איז זיין גאַנץ לעבן געווען די איינציקע שטיצע פון אירע אַלטע יאָרן. דעמאָלט האָט זי פאַרקויפט איר שטוב און געקומען וווינען מיט אונדז. דאָן האָב איך נאָך געהאַט אַ טאָטן מיט אַ מאַמען. אין אַ יאָר אַרום זענען זיי געשטאָרבן. פון יענער צייט אָן זענען מיר איינע אַליין. מיר לעבן פון אונדזער אייגענער פראַצע. ווי דו זעסט, ספּילקאַ, איז נישט גאַנץ פויגלדיק ביי אונדז... און דאָס איז נאָך נישט אַלץ.

„איך האָב נישט געקענט אָפּענטפערן. זי האָט מיר דער-צוילט וועגן די דאָזיקע „נישט פריילעכע זאָכן“, פּעט שמייכל-לענדיק. פאַר מיר איז נישט געשטאַנען קיין שרעקעוודיקע, גלייכגילטיק מיידל, ענלעך צו אַלע אַנדערע, נאָר אַ מענלע-כע נשמה, פאַרהאַרטעוועט אין אומגליק. און דאָך איז זי גע-ווען צאַרט.

„ביים ערשטן בליק, וואָס איך האָב געוואָרפן אַריינקוק-מענדיק, האָב איך באַקומען דעם איינדרוק, אַז אַלץ אינעוויי-ניק איז אין דער בעסטער אָרדענונג. דאָ איז נישט געווען די שטרענגע אָרדענונג (אויב דאָס פּויערישע הויז איז נישט קיין שטאַל) און די שטרענגע ריינקייט, וואָס שטעלן דעם פּאַזוכער אין אַן אומבאַקוועמע לאַגע. אין ביידע צימצון, וואָס זענען אינמיטן פאַרייניקט דורך אַ גרויסער טינדאָ, וווּ די פּויערישע משפּחה פאַרברענגט איר גאַנץ לעבן, זענען געווען אָפּן די טירן. די בעטן זענען געווען ברייטע, הויכע, באַדעקט מיט געשטרייפטע דעקן, וווּ דער געלער באַראַנזשיק איז דורכ-געוועבט מיט ווייס און מיט שפיצן ביז צו דער ערד. צו-קאַפּט פון יעזן בעט אַ פרימיטיוו-אויסגעמאַלטער סונדוק, פאַרוואָרפן מיט אַ באַרג דעקעס, ליילעכער און קישנס. אויס-געהאַפטע קישנס, וואָלענע טעפּיכער, באַדעקט מיט פילפאַרביקע

צייכענונגען האָבן זיך געפונען ביי דער וואַנט, איבערן בעט. אויף דער ערד אויך טעפּיכער, אָבער פון אַ געמיינערער קוואַ-ליטעט. אַ גרויסער שפיגל איז געשטאַנען אין יעדן צימער אויף אַ טיש פון ווייסן האַלץ, באַדעקט מיט טישטעכער, פּונקט אזוי אויסגעהאַפּטן, ווי די דעקעס אויף די בעטן. די טישן הייצערנע, באַדעקט מיט ליאַקיר. גראַווירן, וואָס האָבן גע-שילדערט פאַרשידענע סצענעס פון דאָרפּט-לעבן. איקאָנעס, באַצירט מיט באַזיליק אין די מורה-ווינקלען און אויף יעדע פון זיי אַן אָנגעצוינדן לעמפל. די איקאָנעס, די בילדער, די שפיגלען זענען געווען באַפּוצט מיט גרויסע האַנטעכער, אַרומ-געזוימט מיט שפיצן, וועלכע האָבן זיך געוואָרפן אין די אויגן צוליב זייער קאָמפּליצירטער אויסאַרבעטונג און צוליב דער שפע פון רייען זייד. אויף די פענסטער - ליייוונטענע פּאַר-האַנגען, כמעט אזוי שיין ווי די האַנטעכער. און אין יעדן פון די גרויסע צימערן - אַ ווערקשטול מיט אָנגעהייבענער אַרבעט.

„אין סולטאַנעס הויז איז געווען אַלץ, וואָס מען באַ-געגנט אָפט אין אונדזערע פּויערישע הייזער, ווהיין די נויט איז נאָך נישט אַריינגעדרינגען. און מער גאָרנישט. אָבער אויף אַלע זאַכן, אויף אַלע איינריכטונגען איז געלעגן דער שטעמפל פון עפעס אַ האַנט, וואָס האָט זיי צוגעגעבן אַן אינטימע צאָרטקייט - אַ זעלטענע דערשיינונג אין אונדזערע פּויערישע הייזער, וווּ די באַפּוצונג פון די „ציכטיקע“ צימערן טרייבט אָן אַ קעלט אויפן גאַסט. דער גאַסט פילט זיך דאָרט שלעכט, ס'דאַכט זיך אים כסדר, אַז ער צעשטערט עפעס.

„איך האָב זיך געפילט זייער גוט, ווי אַמאָל ביי מייענע עלטערן, וועלכע זענען געשטאַרבן, בעת איך בין נאָך געווען אַ קליין קינד. איך האָב תּיכף געזאָגט צו סולטאַנען דאָס, וואָס איך האָב געטראַכט:

— סולטאנע, דאָ פעלט אַ פעסטע האַנט פון אַ וואַיניק.
אַט איז זי, און ס'וועט זיין פריילעך.

„זי האָט מיר אַריינגעקוקט גלייך אין די אויגן. און דערדאָזיקער בליק האָט מיך אַדורכגעדרוינגען. אָבער איך האָב זיך פעסט געהאַלטן, ווייל מיין כוונה איז געווען אַן אויפֿ-ריכטיקע.

— ספּילקאָ, — האָט זי צו מיר געזאָגט מיט אַ קלאָרער שטימע, — דאָס ביסל, וואָס איך האָב דיר דערציילט, איז גאָר-נישט אין פאַרגלייך מיט די אומגליקן, וואָס זענען אין דער פאַרגאַנגענהייט. אָבער ס'זענען נאָך דאָ אויך אַנדערע. איך וואָלט נישט געוואָלט וועגן זיי ריידן. צוואָס? די, וועלכע האָבן געוואָלט, ווי דו, מיט מיר חתונה האָבן און וויסן וועגן אַליק, האָבן דערפון גאַרנישט געווינען. שוין בעסער אַראָפּבויגן זיך פאַרן גורל.

„איך האָב זיך עטוואָס פאַרטראַכט. „גאָט מיינער, — האָב איך אַ קלער געטאָן, — דאָס אַרעם קינד איז מסתם פאַרפירט געוואָרן דורך עפעס אַן אויסוורף, וועלכער לאַכט זיך אויס פון איר און האָט זי אַוועקגעוואָרפן. ס'איז גאַנץ מעגלעך, אַז ער האָט איר איבערגעלאָזט אַ קינד אין די אַרעמס! און ווער ווייסט, וואָס נאָך?“ איך האָב געזאָגט:

— ניין, סולטאנע, האַלט מיך נישט פאַר אַזאַ אכזר. איך ווייס, ווי שלעכט די וועלט באַציט זיך צו יונגע מיידלעך. אָבער איך טראַכט נישט ווי אַלע. אויב דאָס איז דיין גאַנצע שולד, אויב דאָס איז די איינציקע שטערונג, צוליב וועלכער מען קען מיט דיר חתונה האָבן, קענען מיר שטעלן אַ חופּה כאַטש אין אַ וואַך אַרום, אַבי דו זאָלסט נאָר האָבן חשק, פונקט ווי איך.

„איך האָב געזען, ווי ביי דידאָזיקע ווערטער האָט זי זיך אויפגעהייבן אויף איר שטול. זי האָט שנעל געפינטליט מיט אירע גלאַנציקע אויגן.

— דיניע ספקות זיינען נישט קיין ריכטיקע. איך בין אין קיין שום זאך נישט שולדיק; מען קען מיר נישט מאַכן קיין

שום פאָרוורפן. צו צווייאונצוואַנציק יאָר בין איך נאָך דיזעלבע, ווי בעת די מאַמע האָט מיך געהאַט. אָבער די שלעכטס איז ערגער, ווי דו האָסט זיך זי פאָרגעשטעלט, ערגער ווי איך וואָלט געהאַט אַ קינד. דאָס זענען אַלץ בלומען.

„איך האָב געוואַרט, זי זאָל מיר אויפקלערן די סיבה, אָבער זי האָט געשוויגן, נישט אַראָפּלאַזנדיק פון מיר איר אָפע-נעם בליק, קלאָר ווי דער אויגוסט-הימל.

„די מומע איז אונדז געקומען רופן צו פרישטיק. סולטאַנע האָט איר גענומען פאַר דער האַנט און גאַנץ נאָענט אויסגע-שריגן:

— מומע! ספּילקאָ בעט מיין האַנט. וואָס זאָנסטו דערצו?
 „די פלייצע געבוירן, די האָר ווייס, דאָס פנים שטאַרק באַדעקט מיט פאַקן, האָט די זקנה אַ רגע מיך באַטראַכט מיט רחמנות און געענטפערט:

— אַ שאַד! אַרעמער יינגל!... מען קען אָבער גאָרנישט מאַכן... ווער קען זיך שטערן אויפן וועג פונם לֵאָגאַפּאַט? (*
 — ווער איז דערדאָזיקער לֵאָגאַפּאַט? — האָב איך גע-פרעגט, — און וואָס האָט איר מיט אים צו טאָן?

„ביי דערדאָזיקער פראַגע האָט זיך סולטאַנעס פנים באַדעקט מיט טרויער. איר בליק איז עטוואָס אויסגעלאָשן גע-וואָרן. אַרומגעפאַסט מיט גלאַטיק-צינויפגעקעמטע האָר, פאַר-פלאַכטן אין אַ צאַפ, איז איר ווייסער, קלאָרער שטערן בלאַס געוואָרן.

— דאָס איז דער לֵאָגאַפּאַט קאָסטאַקי, — האָט זי גע-זאָגט מיט אַ נידערגעשלאָגענער שטימע. דו האָסט מסתם גע-הערט ריידן פון זיין אכזריות, פון זיינע רציחות. מיר זענען פון אים אָפּהענגיק, פוקט ווי אַלע היגע איינוווינער. אונדזער לעבן און אונדזער טויט איז אין זיינע הענט. און דאָס מיידל, וועלכע האָט אויף זיך געצויגן זיין אויפמערקזאַמקייט, קען פון אים נישט אַנטלויפן. אין פאַל, אַז זי וועט זיך נישט לֵאָזן

(* אַן אָנפירער פון אַ נחלה, מיט אומבאַגרענעצטע רעכט.

שענדן, וועט ער רוינירן איר פאמיליע. מיך האָט געטראָפֿן דער אומגליק - געפעלן צו ווערן דעמדאָזיקן אויסוואַרף מיט צוויי יאָר צוריק. פון יענער צייט אָן לָאָזט ער מיך נישט צורו. ביז איצט איז מיר געלונגען, זיך צו פאַרטיידיקן. אָבער די סכנה איז איבער מיינע כוחות, ווייל דערדאָזיקער מענטש האָט נישט קיין האַרץ און נישט קיין חרפה. ער איז אונדזער באַלעבאָס. היינט אָדער מאָרגן וועט מיר אויסקומען אויסצו-קלייבן צווישן שאַנד און טויט. אָבער מיין באַשלוס איז אַ פאַרטיקער. אַ צייט האָב איך געהאַפּט אויף אַ מאַן, וואָס וואָלט מיך פאַרטיידיקט. אָבער יעדערער האָט מורא פאַרן אכור. מען קוקט אויף מיר ווי אויף אַ פּאַקאַסטע*. און פאַר די, וואָס זענען געקומען פונדערווייטנס, כדי חתונה צו האָפֿן מיט מיר און אַוועקצופירן מיך אין זייער לאַנד, פלעגט זיין אַן אַנדער שטערונג: מיין מומע האָט נישט געוואָלט מיט מיר מיטפאַרן. אירע אַלע מתים זענען דאָ באַגראָבן און זי וויל אויך ליגן צווישן זיי. איצט ספּילקאָ ווייסטו שוין פון אַלץ, הגם דו ווייסט נישט די פרטים. איך דאַנק דיר פאַר דינע גוטע כוונות. זיי וואָלטן מיך געראַטעוועט. אָבער די מומע האָט זיך אַקאַרשט ריכטיק אויסגעדריקט: מען קען גאַרנישט העלפֿן. איך וואָלט געווען דיין אומגליק. און צוליב וואָס קעגנשטעלן זיך די סכנה, בעת איך זאָג דיר, אַז מען קען גאַרנישט אויפטאָן? איך האָב זיך מסתם פאַרזינדיקט און דאַרף תשובה טאָן. אַלזאָ, גוט, וועל איר תשובה טאָן.

„די וואַסער-שטיינער, וואָס דער גורל פאַרזייט אויפן ים פון אונדזער לעבן, צווינגען אַ סך שטערבלעכע זיך צו האַלטן אין קליינע שפּילעך, שווימענדיק פאַרזיכטיק נישט ווייט פונם ברעג. ספּילקאָ, - ספּילקאָ דער פּלוטאַש“ האָט גוט געקענט

* אומגליק, סכנה.

די וואסער-שטיינער און געפייפט אויף זיי. און איידער אומצו-
קומען מיט דער נאָז אין אַ בלאָטע, האָט ער בעסער געוואָלט
צעקלאָפט ווערן אין אַ האַסטיקן שטראָם.
„אינם אופן פון שטאַרבן בין איך סצעפיעל פאַראינטערע-
סירט. עטלעכע אויפנים פון שטאַרבן געפעלן מיר. נישט לאַנג
טראַכנדיק בין איך דעם נעכסטן זונטיק, נאַכמיטאָג, אַוועק
קעמפן מיטן וואַסער-שטיין, פאַר וועלכן אַזויפיל וואַיניקס
האַבן מורא געהאַט.

„די שטאַלצע מאָדאָוואַנישע „האַראַ“ האָט אַפגע-
קלאָפט איר טאַקט, אונטערן קלאַנג פון דריי ציגליינערישע
אינסטרומענטן. אַ דרייסיק יונגע מיידלעך, און צווישן זיי
סולטאַנע. אַ צוואַנציק בחורים. מען האָט געשוויצט, ווייל די
זון האָט געברייט. אָבער דאָס האָט אַבסאָלוט נישט געווירקט
אויף די טענצער. האַלטנדיק זיך פאַר די קליינע פינגער און
דורכגעלייגט מיט אַן אויסגענייט טיכל (צוליב מער אָנשטענדי-
קייט, כדי צופרידנצושטעלן די עלטערן, וואָס קוקן זיך צו),
וואַרפט זיך דער גאַנצער קאַראַהאַד אינמיטן. אַ וואַיניק,
שרייט: אויפן אָרט! אויפן אָרט! קליינע און גרויסע
פיס קלאָפן צום טאַקט, די גרויסע לאַפעס ציען צו די קליינע
הענטעלעך צום קאַפ, צו די קני. נאַכדעם, מיט אַ האַסטיקן
וואַרף צעשפרייט זיך דער קאַראַהאַד, קערפער דערווייטערן זיך,
הענט ציען זיך אויס, און די גאַנצע מענטשלעכע גירלאַנדע
לויפט עטלעכע טריט אויף רעכטס, שפעטער פאַמעלעך אויף
לינקס. אַלע פיס קלאָפן צום טאַקט — אויפן אָרט. מען כאַפט
אַפ דעם אָטעם און מען הייבט ווידער אָן. דאָס איז די
רומענישע „האַראַ“. כדי זי צו ליבן דאַרף מען זען אַ רומענער
און אַ פויער. זי איז נישט קאַמפליצירט, אָבער בלוטפול און
רייך אין פאַרבן, ווי אַ רעגנבויגן. קאַפ-טיכער פון געלן און
ווייסן באַראַנזשיק, אַפּהענגיק פינגס סאַרט פון די זיידענע
ווערים, וואָס מען פירט אַרויס מיט מוטערלעכער זאָרג. ליפן

און קליידער פון ווייסן לייזונט, ווי שניי. פארטעכער פון סא-מעט, אָדער פון שוואַרצן וואָל. האַפטן און שפיצן, וואָס האָבן געזען טרערן און געהערט קרעכצן. מען האָט געהאַלטן אין איין פּלאַכן און זינגען, ווייל מענטשן האָבן לייב איבעראַויגן פון טרערן צו געלעכטער

„צי דאָס מיידל פון דער „האַראַ“ איז שייך, נישט שייך, אָדער העסלעך – תמיד ווערט זי געפעלן די יונגען. זיי ווייסן, אַז זי קומט אַהער, פּדי אויסצוזוכן זיך אַ מאַן, בעת זיי קו-מען זוכן אַ פּרוי, זעלטן אַ ווייב. דערפון נעמט זיך די גע-וואָלדיקע אויפּמערקזאַמקייט צו יעדער באַוועגונג, צו יעדן שושק, הויפטזעכלעך מצד די מאַמעס פון די דאָזיקע מיידלעך. די בחורים ווייסן עס גאַנץ גוט. דערפון איז געדרונגען, אַז דאָס טיכל, וואָס איז אַ מחיצה צווישן די הענט, שטעלט צו-פּרידן די עלטערן, און ברענגט קיין שום נוצן נישט, סיידין רייצט מער אויף דעם חשק.

„אין אַן אויסגעהאַפטענעם זאַבון*, און ווייסע איט-זאַריס** (צוגעפאַסט צו די לענדן, מיט גלאַנציקע אימ-ניצעס אויף די פיס, אין אַ פּילצענעם הוט מיט ברייטע ראַנדן און דרייפאַרביקע סטענגעס – איז דער יונגערמאַן קודם פּל שטאַלץ מיט זיין געשלעכט. ער איז אַן אמתער מאַנסביל און האַלט זיך פאַר אַ וואָיניק. דאָס געפעלט שטאַרק דעם יונגן מיידל, וואָס האַלט זיך פאַר שייך. אויף איר פאַרזיכטיקער, עטוואָס כיטרער אויפּריכטיקייט, ענטפערט ער מיט אַן אומפאַרזיכטיקן קאַטעגאָרישן צוזאַג; אָבער דאָס קאָסט אים נישט טייער. אויב ס'וועט זיך לאָזן, טאָ פאַרוואָס-זשע נישט? אויב נישט, וועט ער זיך אונטערוואַרפן דעם גע-זען, וועט זיך איינשפאַנען אין יאָך, וועט גרינדן אַ היים און וועט ווערן אַ שטרענגער שומר פון זיין, הויפטזעכלעך, אויב

* אַ קאַפּטאַן.

** אַז מין הייך.

ער וועט ווערן א טאטע פון יונגע מיידלעך, וועלכע וועלן גיין אויף דער „האַראַ“, פדי דאָרט צו זוכן אַ מאַן.

„די „האַראַ“ קומט תמיד פאַר נישט ווייט פון אַ קרעטש-מע. און ס'איז גאַנץ נאַטירלעך: אַז מען וואַרעמט זיך אָן, דאַרף מען אויסטרינקען אַ גלעזל. מען טרינקט, ווייל ס'וועלט זיך. מען טרינקט אויס באַרימער, אָבער תמיד טרינקט מען. און בעת מען טרינקט רעדט מען, פדי עפעס צו זאָגן, אָדער פדי זיך צו באַרימען. בלויז טיפע זקנים מיט וויסע גרוועס, זיצן אונטערן שאַטן פון אַ דורותדיקן נוסבויס, טרינקען צוליב דע-רינערונגען, ריידן אויס שטימונג און קוקן מיט אַ ווייטן אויג אויף די באַוועגונגען פון אַ לעבן, וואָס רעגט זיי שוין מער נישט אָן.

„ווען איך בין אָנגעקומען, האָב איך געטראָפן אַזאַ מין סצענע. תיכף האָבן מיר בליקן פון אלע זייטן געגעבן צו פאַר-שטיין, אַז דער דאַרף האָט שוין באַקומען ידיעות וועגן מיין שדכענען זיך צו סולטאַנען. פדי צו באַשטעטיקן דידאָזיקע ידיעה, בין איך צוגעגאַנגען באַגריסן מיין פּלה און איר מומע, און נאָכדעם, איינער אליין זיך אַוועקגעזעצט ביי אַ טיש צווישן פלוימען-ביימער. איך האָב זיך געהייסן דערלאַנגען אַן אַקאַ וויין, רויק זיך צוגעקוקט צו די טענץ און אויסגעהאַרכט די שמועסן פון די טרינקערס פאַר דער קרעטשמע.

„איך בין געזעסן גענוג ווייט פון די אויבנדערמאַנטע טרינקערס אַזוי, אַז אונטערן גערויש פון דער „האַראַ“ האָבן זיי געהאַט די מעגלעכקייט מיט מיר זיך צו באַשעפטיקן; דאָך בין איך געזעסן גענוג נאָענט, אַז אַ טייל פון זייערע באַמער-קונגען האָבן דערגרייכט צו מיינע אויערן. מיט דידאָזיקע באַ-מערקונגען האָט מען מיר קיין שום שלעכטס נישט געוואַנטשן. אייניקע האָבן באַמערקט: „ער וועט זיכער קומען“, „ער ווייסט דערפון“. דערדאָזיקער ער, איז דער לאַגאַפאַט קאַסטאַקי, מיין וואַסער-שטיין, דערזעלבער, וואָס טרייבט אָן אַ שרעק אויף

דער גאנצער געגנט. איך האָב געטראַכט: „זאָל ער קומען.“
 „און ער איז געקומען. אַ ציטער האָט אַרומגעכאַפּט אַלע
 אַנוועזנדיקע, בעת מען האָט דערהערט אַ גאַללאָפּ, וואָס האָט
 אויפגעהייבן אַ וואַלקן שטויב אויפן וועג. די קעפּ פון די
 טרינקערס, פּונקט ווי די קעפּ פון די טענצער און ציגיינער
 האָבן מיט אומרויקע בליקן זיך שנעל אויסגעדרייט אין דער
 ריכטונג פון רייטער, וועלכער האָט געפירט דאָס פּערד אין
 טאַקט פונם טאַנץ. אַלע האָבן געקוואַלן פון פּערד. און איך
 בין אויפריכטיק אַנטיציקט געוואָרן. דאָס איז געווען אַ פּערד,
 וואָס האָט זיך פּאַרדינט אַ בעסערן באַלעבאַס.

„אַ קליינער, אַ סמוגלער, מיט לעבעדיקע באַוועגונגען,
 גלייך קוועקזילבער, האָט דערדאָזיקער באַלעבאַס אַוועקגעשליי-
 דערט די לייצעס אויף אַ שטאַם פון אַן אָפּגעשניטענער אַקאַציע
 און זיך געוואָרפן צו דער יוגנט פאַר דער קרעטשמע. אַלע
 היטלען האָבן אים באַגריסט. אַ גרופּע אויסדערוויילטע האָבן
 אים תיכף אַרומגערינגלט און אים געגעבן צו וויסן וועגן מיי
 אַנוועזנהייט. דעמאָלט האָב איך זיך אויסגעדרייט, פּדי אים אַ
 קוק צו טאָן גלייך אין פנים אַריין, אַן שום פּחדנות. איך האָב
 געוואַלט שפּילן אין אָפענע קאַרטן.

„דער לאַגאַפּאַט, הייבנדיק זיך אויף זיינע מאַגערע פיס,
 האָט מיט איין אויער אויסגעהאַרכט און געשוויגן. פון צייט
 צו צייט האָט ער געוואָרפן אַ בליק אין מיין ריכטונג, נאָכ-
 דעם האָב איך פּלוצלונג דערהערט אויף מיין אַדרעס דעם-
 דאָזיקן פּומן.

— מען וואַלט געדאַרפט צעברעכן די ביינער די דאָזיקע
 אומגעבעטענע געסט!

„אַנשטאַט אַ תשובה אויף דעמדאָזיקן אַרויסרוף, בין איך
 אַוועק צו דער „האַראַ“, וווּ ס'האָט זיך אָנגעהייבן אַ נייער
 טאַנץ, אָפּגעטיילט סולטאַנען פון איר הברטע, וועלכער זי האָט
 געהאַלטן פאַר דער האַנט, און אָנגעהייבן טאַנצן צווישן ביידע
 מיידלעך. איך האָב געהאַנדלט אַנשטענדיק, אַבער דאָס, וואָס

דער לעגאל פאט האט געטאן איז שוין נישט געווען צוויי פיינ.

„ס'איז א באוויסטע זאך, אז א יונגערמאן, וואס טרעט אריין אין דער „הארץ“ טאָר נישט אָפטיילן א צווייטן טעג-צער פון דעם מיידל, וואָס איז צו אים געניגט. אויב ס'איז נישטאָ קיין אָרט צווישן צוויי יונגע מיידלעך, קען ער דורכ-גיין צווישן צוויי מענער. דאָס איז אַ געזעץ פאַר יעדן איי-נעם, וואָס וויל זיך נישט קריגן. אָבער דער לעגאל פאט קאָסטאָקי האָט געהאַלטן, אז מען קען עובר זיין דעמדאָזיקן מנהג. אין אַ רגע, ווען איך האָב זיך צום ווייניקסטן דערויף געריכט, האָב איך דערפילט, ווי פון הינטן וויל מיך אַ האַנט אָפטיילן פון סולטאַנען. איך האָב זיך אַרומגעקוקט. דער קאַ-ראַהאַד האָט זיך אָפגעשטעלט. די ציגיינער זענען אַנטשוויגן געוואָרן. שטייענדיק אַ בלאַסער פאַר מיר, האָט דיידאָזיקע העסלעכע באַשעפעניש מיך אָפגעמאַסטן מיט אַ פיינטלעכן בליק און געזאָגט מיט אַ פאַרשטיקטן קול:

— לעָז אַריינגיין!

— גיי אַריין דורך אַן אַנדער אָרט.

— איך וויל דאָ.

— אויב דו ווילסט דורכאויס, טאָ נאָדיר!

„פון איין זעץ מיטן פוס אין בויך, איז ער געפאלן אויף דער ערד. אַ קרעכץ פון אַ היה, וואָס מען קוילעט — און דער העלד האָט געהלשט. קיינער איז אים נישט געקומען צו הילף. די קרעטשמע איז געוואָרן אויסגעליידיקט. די פרויען זענען זיך צעלאָפן. עפעס אַ זקן האָט אויסגערופן:

— ס'איז אַ מיאוסע מעשה!

„איך האָב אַ געשריי געטאָן צו די מוזיקאַנטן:

— דעם צווייטן זונטיק! איך דינג אייך, איר זאָלט שפילן

לפּבוד מיין קנסמאַל מיט סולטאַנען!

„אין איך בין אַוועק צום הויז פון מיין געליבטער. עפעס אַ מאַמע, וואָס האָט געפירט איר קינד, האָט זיך איבערגעצלמט און געזאָגט:

— זאָל דער אויבערשטער אונדז שומר-ומציל זיין פון
אָן אומגליק ?

„אינם משך פון יענער וואָך איז אויף דער גאַנצער
ביסטריצע נישט געווען קיין פּלוט אַש, וואָס זאָל זיין גליק-
לעכער פון ספּילקאַן. דער לאָגאַפּאַט האָט זיך נישט באַוווּן
אין דאָרף. יעדן אָונט האָב איך עטלעכע שעה פאַרבראַכט
מיט סולטאַנען און יעדן אָונט, ביים פּאַנאַנדערשיידן זיך מיט
מיר, פלעגט זי זאָגן :

— איך גלויב נישט אינם גליק, פון וועלכן מיר טרוי-
מען... דער „פּלב“ וועט אונדז שטערן... איך מיינ, אַז אַ „קללה
ליגט אויף מינע פלייצעס“...

„איך האָב געטראָגן איר בילד אין מינע אויגן, איך
פלעג פאַרזינקען מיין בליק אין דער ריינער בלויקייט פון
אירע גלאַנציקע שוואַרצאַפּלען, פלעג קושן איר קלאָרן שטערן
און אַוועקגיין.

— זיי רויק, סולטאַנע ! מיר וועלן איבערריידן די מומע,
זי זאָל אונדז נאַכגיין ווייט-ווייט פון דאַנצן אין סוטשעווער קרייז,
וואו ס'געפינט זיך מיין הויז. דאָרט וועלן מיר זיין גליקלעך.
— דו ווייסט נישט ס'אַראַ פּוח די טויטע האָבן איבער
די לעבעדיקע, וואָס האָבן זיי באַגראָבן... די מומע וועט זיך
גיכער לאָזן פאַרברענען לעבעדיקערייט, איידער פאַרלאָזן איר
בית-עלמין.

„אינם זונטיק פון אונדזער קנסמאַל, האָט דער קרעטש-
מער פאַרווערט די „האַראַ“, מורא האָבנדיק פאַר אַ סקאַנדאַל.
איך בין אַוועק צו די ציגיינער זיי זאָגן, אַז זיי זאָלן זיין
גרייט צו מיין סעודה, וואָס וועט פאַרקומען נאָך דער
צערעמאָניע פון טוישן זיך מיט די רינגען ביים גלילה. זיי האָבן
מיך זייער פריינטלעך אויפגענומען. די יונגעלייט פון דאָרף
האָבן געטרונקען און גערעדט ווי פאַרשלאָפענע. אַ טייל פון די
יונגעלייט האָבן געשוויגן, אָבער אַנדערע זענען צוגעקומען צו

מיר און מיר פארטרויט אויפן אויער, אז „אלע זענען צע-
 פרידן פון דער לעקציע, וואָס דער פֿלֶב האָט באַקומען...“
 „ער האָט זיך מורה פֿאַר דיר. איר פֿלוטאַשן און
 האַלצהעקער, זענט איר אַ שטאַרקע קערפערשאַפט פון פרייע
 מענטשן, בעת מיר זענען פֿאַרשקלאַפט. אייער שטרענג, ווילד
 לעבן פֿאַרטיידיקט אייך פון קאַנטשיק און פֿאַרשידענע פֿאַר-
 גוואַלדיקונגען. אָבער מיר... מיר האָבן דעם שטריק אויסן האַלדן.
 אויב דער לאַגאַפֿאַט באַוויליגט אונדז פֿרילינגצייט צו געבן אַ
 העקטאַר ערד, באַטראַכטן מיר זיך ווי גליקלעכע מענטשן, וויל
 אויב נישט דאַרפן מיר צו אים אַליין גיין אַרבעטן אויפן טאַג.
 דערבער האָט קיינער פון אונדז נישט די העזה אים אויפצו-
 רעגן. אונדזערע שענסטע מיידלעך מוזן צוערשט דורכגיין
 דורך זיינע הענט. ערשט נאָכדעם האָבן מיר מיט זיי חתונה,
 און אָפּטמאָל קומען זיי צו אונדז מיט אַ פּוֹלן בויה פון אים.
 „אָוונטצייט, ביי צוויי טישן, באַדעקט מיט אַ בלאַנק-ווויסן
 טישטעך, האָבן זיך אויפגעזאַמלט אַ צענדליק קרובים און פֿריינט.
 צוזאַמען מיטן אַלטן גלח. ס'האָבן זיך ביי אַלעמען געשטעלט
 טרערן אין די אויגן, בעת איך האָב אויפגעעפנט דאָס קעסטל
 מיט די מתנות פֿאַר מיין פֿלה. די בעטע אַלע צוזאַמענגע-
 פֿלאַכטן פון דרייסיק שפּולקעס, איז געפֿלאָסן ווי אַ פֿייערדי-
 קער טייך אַרום דעם קליינעם אוצר, וואָס איך האָב באַקוי-
 מען פון מיין אַרעמער מוטער, און איז באַשטאַנען: פון אַ
 פֿאַר אוירינגלעך מיט דימענטן, פון צוויי טייערע רינגען, פון
 צוויי בראַנזאַלעטן מיט רויבינען און סאַפּירן, און הויפטזעכלעך,
 פון דער באַרימטער סאַל באַ**), וווּ מען האָט געקענט אָג-
 ציילן דריי גרויסע לעפטעס, צוויי קייזערלעכע עסטרייכישע
 דוקאַטן, פיר ווענעציאַנישע דוקאַטן, פיר פֿאַליס, זעקס טער-
 קישע פּוינטן און צען גאַלבענען.

(*) אַ מיין שלייער פון גאַלדענע און זילבערנע פּעדעם, מיט וועלכן מען
 יעקט איבער דאָס פנים פון דער פֿלה.
 (** אַ פֿייערישער האַלדזבאַנד.

„אַלע געסט זענען געווען גערירט, הויך דער מומען, וועלכע האָט געטראַכט פון אירע טייערע מתים, און מיין פֿלע, וועלכע האָט נישט געגלויבט אין אונדזער טרוים פון גליק. סולטאַנע, געקליידט אין ווייסן, האָט געפירט איר דורכדרינג-לעכן בליק פונם קעסטל מיט די מתנות ביז מייע שמיכלענ-דיקע אויגן, ווי אַ טויב, וואָס איז נישט היימיש. אַלע האָבן זיך באַמיט צו פאַרטרייבן אירע שלעכטע פאַרגעפילן. דער גלח האָט געהאַלטן אַ הייסע דרשה און געבענטשט אונדזער זיוויג. ביים מאַלצייט האָט מען געשפּאַסט. די ציגיינער האָבן געשפּילט און זיך געווערטלט. די טויף-מוטער האָט געפּאָדערט פון סול-טאַנען, זי זאָל באַווייין איר נדן. זי האָט עס תּיבף דערפּילט. די לוסטיקע פרויען האָבן זיך אַ וואָרף געטאָן צו די סונדוי-קעס. העמדער, טאַג-העמדער, נאַכט-העמדער, אויסגעהאַפטענע העמדער, סערוועטקעס, ציכלעך, לייכלעכער, טישטעכער, האַנטע-כער, — אַלץ איז אַרויסגעשלעפט געוואָרן און פּאַנאָדערגע-וואָרפן איבערן צימער. סולטאַנע האָט פון צייט צו צייט גע-שאַנקען אַ שמיכלע.

אַוועקגייענדיק נאָך אַ האַלבע נאַכט, האָב איך געפרעגט מיין פֿלע:

— צו וואָס, סולטאַנע, די אַלע חושכדיקע געדאַנקען?
— דאָס זענען נישט קיין חושכדיקע געדאַנקען, ספּילקאַ;
איך ווייס, אַז איך וועל דיר ברענגען דעם אומגליק. איך זע
שוין אפילו, ווי עס קומט.

„איך האָב זי שטאַרק צוגעדריקט צו מיין ברוסט. זי האָט זיך צו מיר שטאַרק געטוליעט. אַ הייסער טרער איז אַראָפּגע-פּאַלן אויף מיין האַנט.

„איך בין אַוועק אַהיים. דער ווינט, דורכגעוועבט מיטן ריח פון סאַסנעס, און די וואַרעמע אויגוסט-נאַכט, האָבן מיך איינגעהילט אויפן גאַנצן וועג.

„די צווייטע העלפט פון סעפטעמבער-חודש האָט גע-
געבן צו וויסן די אָרעמעלייט, אַז דער ווינטער וועט זיין אַ
פריציטיקער און אַ שטרענגער. אין אַ קאַלטן רעגנדיקן נאַכ-
מיטאַג בין איך אָנגעקומען אינם ישוב, אויף אַ שטח פון צען
קילאָמעטער פון מיין פּלעס דאָרף. נאָך אַ זעקסטאָגיקער צע-
שיידונג, האָט מיך געצויגן צו איר. איך האָב געהאַט אַ סך
איינקויפונגען צו דער חתונה, וואָס איז געווען באַשטימט אויפן
ערשטן אָקטאָבער-זונטיק. אינם משך פון גאַנצן חודש האָט סול-
טאַנע נישט געענדערט איר אויפפירונג. פאַרוזיכטיקייט, שטרענג-
קייט, פּמעט קאַלטיקייט — אין אירע אַלע מעשים. ווען איך
וואָלט נישט געווען זיכער אין איר אויפריכטיקייט, אין איר
צוגעבונדנקייט, וואָלט איך זי געקענט באַשוואַדיקן אין אַליי-
גילטיקייט. אָבער איך בין געווען זיכער, אַז זי ליידט. זי האָט
נישט געוואָלט אַרויסריידן קיין איינציק וואָרט, כדי איינצו-
ריידן די אַלטע, זי זאָל פאַרלאָזן איר היים. אומזיסט האָב
איך אַליין געוואָלט איבערצייגן דער מומען. די אומגליקלעכע
האַט געהאַלטן אין איין ריידן וועגן אירע מתים. איך האָב נאַכ-
געגעבן, האָפּנדיק, אַז זי וועט שוין לאַנג נישט אָנציען.

„דער לאַגאַפּאַט איז פאַרשוונדן געוואָרן. איך בין
דערפון געווען שטאַרק צעפּרידן. פון יענעם טאַג אָן, וואָס ער
האַט געקריגן אַ זעץ אין בויך, האָט אים שוין מער קיינער
נישט אָנגעזען. מען האָט געמיינט, אַז ער איז קראַנק. אַ סך
האַבן געמיינט, אַז ער האָט זיך מורא צו באַווייזן. בלויז סול-
טאַנע איז געווען זיכער, אַז דער „פּלעב“ פאַרטראַכט אַ שרעק-
לעכע נקמה.

— איך האָב פאַר אַלץ מורא, — האָט זי געזאָגט. —
אָבער אין איין זאַך בין איך זיכער, אַז ס'וועט פּאַסירן אַן
אומגליק. פון וועלכער זייט עס וועט נישט קומען, וועט עס
צעקלאָפּן אונדזער גליק, און ס'רוב וועסטו ליידן...

„ביי דיזאָזיקע ווערטער האָב איך זיך פאַריקן זונטיק
צעשיידט מיט סולטאַנען. מיר האָבן זיך ווידער געדאַרפּט

באַגעגענען בלויז דעם נעכסטן שבת. דידאָזיקע לאַנגע צעשיי-
דונג האָט גורם געווען פאַרשידענע סיבות: איך האָב געמוזט
דורכפירן אַ גרויסע פאַרטיע האַלץ דורך דער ביסטריצע, פאַר-
זענדיקן געוויסע פאַרפלאַנטערטע חשבונות און איינקויפן אייניקע
אַכן, וועלכע ס'איז שווער געווען צו באַקומען.
„איצט בין איך געגאַנגען צוריק צו איר, האַלטנדיק זיך
לענגאויס דעם ברעג, איך בין געווען הונגעריק. איך בין גע-
ווען אָפגעמאַטערט. צוויי גרויסע וואַקסענע ליכט, יעדע צו
דריי אַקאס, וועלכע האָבן געדאַרפט ווערן אָנגעצונדן צו דער
חתונה-צערעמאָניע, האָבן מיך אויסערגעוויינלעך איינגעמאַטערט.
קלעצער, וואָס איך האָב געטראָגן אויף מיינע פלייצעס, האָבן
מיר קיינמאָל אַזוי שטאַרק נישט געדריקט. אמת, איך בין אָפ-
געמאַטערט געוואָרן אויס מורא, איך זאָל זיי אַמאָל נישט צע-
ברעכן. הגם איך בין נישט געווען אַבערגלויבליך, דאָך איז
מיר די שווערקייט געוואָרן פאַרדעכטיק. איך האָב זיך דער-
מאַנט אָן מיין מאַמען. זי האָט געגלויבט, אַז אויב דאָס חתונה-
ליכט „ווערט שווער“, איז אַ סימן - ס'וועט געשען אַן אומגליק,
און דער פונם פאַרפאַלק, ביי וועמען דאָס ליכט ברענט מער
אויס בעת דער חופה, וועט שטאַרבן דער ערשטער. און אָט
בין איך גרייט אויסצוהאַרכן עפעס אַן אינערלעכן קול. און
פדי צו פאַרטרייבן דעם שטראָם פון די טונקעלע געדאַנקען,
האַב איך זיך אָפגעשטעלט אין דעם דאָרף, פדי זיך אָפצורוען,
מאַכן אַ פוסה און זיך לוסטיק מאַכן. דערדאָזיקער קרעטשמער
האַט געשמט, מיט זיין לוסטיקייט. עך, צו אַלדע רוחות מיט אַלע
אַבערגלויבנס!

„יא, צו אַלדע רוחות! אָבער ס'קומט צייטנווייז פאַר
אין אייער לעבן אַזעלכעס, וואָס איר קענט בשום אופן נישט
פאַרטרייבן.“

„איך עפן אויף די טיר פון דער קרעטשמע. אינעווייניק
זעקס פויערים און דער באַלעבאַס. אַלע זיבן רייסן איבער

זייער שמועס און ווערן שטום, ווי נאָר זיי דערזעען מיך. דאָך
האָב איך דערהערט, ווי איינער פון זיי האָט געזאָגט:
— אַרעמער יונג! ס'איז אויף אים אַ רחמנות!
„איך האָב אַוועקגעלייגט מיין זאָק, מיינע ליכט און גע-
פרעגט:

— אויף וועמען איז אַ רחמנות?
„דער לויסטיקער קרעטשמער האָט זיך דערנענטערט:
— שלום-עליכם, ספילקאָ! ווי גייט'ס?
— אויסגעצייכנט... אָבער אויף וועמען איז אַ רחמנות?
— באַ... ס'האָט פאַסירט ביי אונדז אַ קליינער אומגליק:
אַ ווייב פון אַ קאָזשאַן האָט זיך צעבראָכן אַ פוס. איצט
דאַרף ער אַרבעטן פאַר זיין ווייב.
„הממ... טראַכט איך, פאַרוואָס זאָגן עפעס די איבעריקע
גאַרנישט? און פאַרוואָס קוקן זיי אַזוי מאַדנע אויף די ליכט,
וואָס ליגן אויפן לאַנגן טיש?
— פאַרוואָס קוקט איר אַזוי לאַנג אויף די ליכט? הופּה-
ליכט! מען קען מיינען, אַז איר האָט נאָך קיינמאָל אין אייער
לעבן קיין ליכט נישט אָנגעזען!
— דיקע ליכט, — האָט געזאָגט אַ פּויער, — נישט וועלן-
דיק קוקן מיר גלייך אין די אויגן אַריין.
— יאָ, דיקע...
— און מסתם שווערע אויך?
— זייער.

„מער האָפן זיי נישט גערעדט. איך האָב געוואָלט כאַפן
אַ פאַר ביסן ברויט, אַ זופּ וויין, אָבער ס'גייט נישט. איך הייב
זיך אויף און גיי אַוועק.
„אינדרויסן איז פינסטער. איך האָב זיך שוין געהאַט
אָפּגערוט, אָבער די ליכט זענען ווידער געווען שווער. איך
בייט כסדר די הענט, אָבער ס'העלפט נישט. און ס'פאַרבלייבט
מיר נאָך צוויי וויאָרסט ביז צום הויז. דער וועג איז פּוסט
און צעווייקט. ס'קלינגט מיר אין די אויערן, דאָ אין איינעם,
דאָ אין צווייטן - אַ סימן, אַז עמעץ רעדט שלעכטס וועגן מיר.

איך שלעפּ אַרויס מיין מעסער און הענג אים אויף ביי מיין רעכטער זייט. אָבער ס'איז שווער די גאַנצע צייט צו קוקן אויף אַלע זייטן! דאָס מעסער, וואָס הענגט אויף אַ רימען, קלאַפט מיך ביי יעדן טריט. ס'דאַכט זיך מיר, אַז ער מאַכט אַ לאַך אויף דעמדאָזיקן אָרט. איך פאַרמאָך אים און פאַר-שטעק אים אונטערן גאַרטל. ס'איז געווען שטאַק פינסטער. אינ-דערזעלבער רגע וואַקסט אויס אויף צוויי טריט פון מיר אַ באַק, שוואַרץ ווי די נאַכט, לויפט אַריבער דעם וועג און ווערט פאַרשוונדן. און הגם איך ווייס, אַז דאָס איז אַ באַק, ווי אַלע בעק, אַן אמתער באַק, וואָס דער באַלעבאַס זוכט אַרום, דאָך זאָג איך גאַנץ רויק:

— ס'איז אַ טייול!

„איך הייב אויף מיין רעכטע האַנט, פּדי זיך איבער-צוצלמען. די האַנט איז שווער ווי בליי. איך טראַכט:

— יאָ, ס'איז אַ טייול! דאָס שטערט ער מיר זיך איבער-צוצלמען! און די ליכט ווערן אַזוי שווער, אַז איך קען זיי מער נישט איינהאַלטן!

„איך וויל ווידער אויפּפענען מיין מעסער, אָבער איך קען נישט: מיין פינגער איז צו שוואַך, פּדי אָפּצוציען די פּרוּזשינע. ווידער אַ סימן, אַז דאָ האָב איך צו טאָן מיט אַ נישט-גוטן! און די נאַכט איז אַ פינסטערע, אַז די אויגן טוען מיר וויי.

„ענדלעך, לייג איך אַוועק מיין זאַק אויף דער ערד, איך שטעל אַוועק די ליכט לעבן אַ בויס. דעמאָלט באַמערק איך, אַז איך בין אַוועק אויף אַן אַנדער וועג, וואָס גייט פאַראַלעל מיטן ריכטיקן וועג. די ביימער זענען יונגע טאַפּאַלעס, גלייך און פּונקט אַזוי נאַקעט ווי די ליכט. ווידער ליכט! אַ גאַנצע אַלעזע ליכט! טרויעריקע ליכט, אויסגעלאָשענע און שוואַרצע. — ניין, — האָב איך צו זיך געזאָגט, — דידאָזיקע נאַכט איז די לעצטע נאַכט פון מיין לעבן! אַלואָ, איך וועל נישט שטאַרבן, צעקלאַפּנדיק זיך אין אַ שטראָם, ווי ס'פּאַסט פאַר אַ בראַוון פּלוטאַש! איך וועל שטאַרבן פון שרעק, ווי אַ באַבע!

„דאך געלינגט מיר אויפצועפענען מיין מעסער און אי-
בערצוצלמען זיך דריי מאָל. איך לייג צוריק אַרויף אויף זיך
די גאַנצע משא. איך שפּרייז אין בלאַטע, איבער עפעס אַ
פעלד, וואָס איך שנייד דורך, פּדי אַרויסצוקריגן זיך אויפן
ריכטיקן וועג. פּלוצלונג: צוויי גלאַנציקע אויגן. זיי באַוועגן
זיך צו מיר. איך פיל, אַז מיין האַרץ הערט אויף צו קלאַפּן.
דער זאָק און דאָס ליכט פאַלן אַראָפּ אויף דער ערד. איך
ריטשע:

— מאַמאַ-אַ-אַ!

„מען ענטפערט מיר: בע-ע-ע! די גלאַנציקע אויגן
ווערן פאַרשווינדן.

„שפעט ביינאַכט, באַגאַסן מיט שווייס, קום איך ענדלעך
אָן. סולטאַנעס הויז איז שטאַרק באַלויכטן. אַ סך ליכט ברענען.
פונדערווייטנס זע איך אַן אָפענע טינדאַ, פול מיט מענטשן.
— די מומע איז געוויס געשטאַרבן! איצט פאַרשטיי איך
די סיבה פון אַלע אוימגליקס-סימנים אויף מיין וועג.

„אַבער איך האָב גאַרנישט געוואוסט, ווייל די אַלטע מומע
איז דאָרט געווען; זי איז געשטאַנען אינם גרויסן צימער און
מיט טרוקענע אויגן האָט זי אויסגעפּוצט מיין פּלה, וועלכע
איז געלעגן אויף צוויי טישן מיט ווייסע טישטעכער און אין אירע
חופּה-קליידער. זי איז נאָך קיינמאַל נישט געווען אַזוי שיינ
ווי איצט, צווישן די צאָנקענדיקע ליכט, וואָס האָבן באַלויכטן
איר בלאַס ווייס פנים, אויף וועלכן דער טויט האָט שוין
אַוועקגעשטעלט זיין שטעמפל. די לאַנגע בלאַנדע לעפלעך האָבן
מער נישט געזשמורעט. מיר איז מער נישט אויסגעקומען צו
קוקן אין אירע קלאַרע אָפּנהאַרציקע אויגן. אַ קראַנץ פון ציט-
רין-בלומען האָבן באַקרוינט איר בלאַסן שטערן, אויף וועלכע
איך האָב דעם נעכסטן זונטיק געטראַכט אַרויפצולייגן אַ היי-
ליקן קוש, לעבן אַלטאַר. די האַר צעפּלוישט און צעטיילט
אויף צווייען, האָבן זיך צעשוומען איבער איר שטייפן קער-
פער, ציוניפּגיסנדיק זיך מיט די גאַלדענע פעדעס פון איר
בעטע אַלאַ. אין די הענט, פאַרלייגט אויף דער ברוסט, האָט

זי געהאַלטן דאָס טיכעלע מיטן געלט, וואָס די „שומרים“ פּאָ-
דערן פון די טויטע ביים אויפּפּענען די טירן אויף יענער
וועלט. און איבער דעם אַלעם – תּכּריכּים.
„און איך, ספּילקאַ, בלייב שטיין אויפן שוועל און באַ-
טראַכט עס אַלץ, צוגלייך מיט אַלע אַנדערע.

— ס'איז געווען אַנגעשריבן, — האָט צו מיר געזאָגט די
מומע; — די אומגליקלעכע האָט דערפון געוואוסט. זי האָט זיך
דערויף געריכט. און נעכטן אינאַוונט, ווען זי האָט אויפגע-
קליבן די היי, איינע אַליין אין פעלד, איז ער אומגעריכט
געקומען, אַוועקגעשלעפט זי אין וואַלד און „הווק געמאַכט פון
איר“. מיין קליינע סולטאַנע האָט נישט געקענט אַריבערטראָגן
דידאָזיקע באַליידיקונג. ביינאַכט, כ'ווייס נישט וויאַזוי, האָט זי
צעשמאַלצן דעם שוועבל פון אַכט קעסטלעך שוועבלעך און
אויסגעטרונקען דעם סם. זי איז געשטאַרבן נעכטן אינאַוונט,
נאָך דער תּפּילה, נישט וועלנדיק טרינקען מילך, כדי אויסצו-
ברעכן. ס'איז געווען אַזוי אַנגעשריבן... איצט וועט זי, לַכּל-
הפּחות, אָפרוען לעבן אירע עלטערן. זיי האָבן זי אפּשר צו
זיך גערופּן. די טויטע האָבן נישט ליב צו בלייבן אַליין.

„די אַלטע האָט גענומען די הופּה-ליכט, אויפגעוויקלט
זיי, אַנגעצונדן זיי לעבן סולטאַנעס צוקאַפּנס, וועמענס וואַקסע-
נער פנים איז געוואָרן מער ווייס, בעת ביידע גרויסע פּלאַמען
האָבן באַלויכטן דאָס צימער. און קניענדיק, האָט זי אויסגע-
שפּראַכן מיט אַ פעסטער שטימע: טאַטע אין הימל, זאָל
דערפּילט ווערן דיין ווילן...“

„אַלע פּויערים האָבן איר נאָכגעטאַן. בלויז איך אַליין
בין געבליבן שטיין, נישט אַרויסריידנדיק קיין איינציק וואָרט
און געקוקט אויף מיין פּלה, באַגאַסן מיט ליכט.

„זעקס טעג האָב איך געלעבט, ווי אַ ווילדע חיה, אינם געדיכטן וואָלד, אין שכנות מיט דער פריזישער נחלה, אויף דער אונטערשטער ביסטריצע, ווו ס'האָט געוועלטיקט דער לאָגאָפּאַט קאָסטאַקי, דער הענקער פון סולטאַנען און פון אַ סך אַנדערע. איך האָב אים בשום אופן נישט געקענט פאַקן. איך ווייס נישט, צי איך האָב געגעסן צי איך האָב געטרונקען, צי איך האָב גערוט. איך ווייס, אַז מיינע קליידער זענען צעפליקט געוואָרן. הענט, פיס און פנים — צעבלוטליקט פון האַלטן אין איין לויפן, בייטאַג און ביינאַכט, פון איין וועג אויפן צווייטן, דורך אַ געדיכטן וואָלד.

„דידאָזיקע געגנטן זענען געווען גענוג ווייט פונם אָרט פון פאַרברעכן, און דער לאָגאָפּאַט האָט זיך פאַר זיי נישט מורא געהאַט. ס'איז געווען אַ וואָלד, דורך וועלכן ער פלעגט זיך צוויקערן פון זיינע וואָלד-אינספעקציעס, תמיד איינער אַליין רייטנדיק אויף אַ פערד, תמיד באַוואָפנט מיט פיסטאָלעטן. מיין וואָפן איז געווען מיין שנאה; מיין בלוט האָט געקאַכט אין מיר, וועלנדיק נקמה נעמען. מיין מעסער וואָלט מיר קיין גרויסע נוצן נישט געבראַכט. פדי אַ מענטש זאָל קענען אַריינ-פאַלן אין מיינע נאַקעטע הענט, האָב איך געהאַט אַ שטריק, וועלכן איך האָב געהאַלטן גרייט איבערצוציען פון איין בוים צום צווייטן.

„דער זעקסטער אָונט איז אויסגעפאַלן ערב דעם ערשטן אַקטאַבער-זונטיק, ווען אין האָב געזאָלט פיייערן מיין פאַרבינדונג מיט סולטאַנען. אַנשטאַט עס זאָל מיך וואַרפן אין קדחת פאַרן פריילעכסטן טאַג אין מיין לעבן, בין איך גאָר געלעגן אין אַ גראַבן, מיט אַ שטריק אין די הענט, די אויגן אָנגעשפיצט, אָן אַ נשמה, אָן גאַט, אָן האָפּענונג. ס'זענען געווען רגעס, ווען איך האָב אַליין נישט געוואוסט, ווער איך בין. אַ געשריי, אַדער אַ קלאַפּעריי פון פליגלען פון עפעס אַ נאַכט-פויגל, האָבן אַריינגעפירט גלייכגעוויכט אין מיין מאַרד. דעמאָלט איז מיין ערשטער געדאַנק, מיין ערשטער חשק געווען: ער. איך האָב זיך פאַרגעשטעלט, אַז ער דערנענטערט זיך, דאָ טריט

ביי טריט און דאָ אין אַ גאַלפּ. דער שטריק, אָנגעצויגן אויף דער הויכקייט פון אַ פערדס-קני נעמט אויף דעם קלאַפּ. די חיה שטרויכלט זיך. דער שונא איז אין מיינע הענט. איך שפּרינג אויף אים אַרויף. ס'אַראַ שרעקלעכן טויט איך האָב פאַר אים צוגעגרייט!

— אַך, גאָט! אויב דו עקזיסטירסט און אויב דו זעסט די אומגערעכטיקייט, טאָ גיב־זשע מיר אויסצוטרינקען אַ גלאָז פּריש וואַסער! נאָכדעם וועל איך אָנטאָן אַ מאָנאַכן-מאַנטל און איך וועל בלויו לעבן, פּדי דיר צו זינגען שבחים!

„אַזוי האָב איך תּפּילה געטאָן אין יענעם אָונט, און גאָט האָט אויסגעהאַרעכט מיין געבעט. דאָס אָרט, וואָס איך האָב אויסגעקליבן פּדי דורכצופירן מיינע פּלענער, איז געווען דאָס בעסטע. דער וועג, פאַרדעם ווי ער ווערט גלייך און גיט אַ מעגלעכקייט דעם רייטער זיך אַ לאָז צו טאָן מיט אַלע זיינע כּוחות, האָט געמאַכט אַ שאַרפּן אויסבויג און איז געווען איבערגעצוימט מיט אַ טייך. דאָ האָט דער רייטער געמוזט אַראָפּגיין פּונם פּערד און גיין עטלעכע הונדערט מעטער צופּוס. בינור־לבינו האָב איך אים געקענט באַטראַכטן אין דער פינסטערניש, פּדי אַמאָל נישט צו הרגענען אַן אומשוילדיקן, הגם איך בין געווען זיכער, אַז דער איינציקער רייטער אין די־אָזיקע מקומות האָט געקענט זיין דער לאָגאָפּאַט.

„אינם פאַרנעפּלטן בין־השמשות, וואָס האָט זיך שטיל אַראָפּגעלאָזט איבערן דעמבענעם וואַלד, בין איך געזעסן פאַר-באַהאַלטן אין גראָבן און זיך צוגעהערט, ווי דער טייך האָט געריזלט. מיטאַמאָל האָבן זיך דערהערט פּערדישע טריט, וועל-כע האָבן זיך איבערגעריסן ביי דער פאַרצוימונג. דער רייטער איז אַראָפּגעשפרונגען פּון פּערד. דאָס פּערד האָט אַ פאַרסקע געטאָן. איך האָב אונטערגעשפרונגען, קוועלנדיק פּון פּרייה. פאַרקירצנדיק שטאַרק דעם וועג, האָב איך זיך באַמיט צוצוקומען

זוי מעגלעך נאָענטער, פדי צו דערקענען די קורצע פי-
 נור פון מיין שונא. אָבער דער מענטש איז געווען פולשטאַנ-
 דיק פאַרשטעלט פון זיין פערד, וואָס ער האָט געלאָזט גיין
 אויפן וועג אַליין. וואָס געדיכטער די הויכע ביימער אַרום
 מיר זענען געוואָרן, אַלץ פינסטערער איז געוואָרן. איך האָב
 אים דורכאויס באַלד געוואָלט דערקענען. ווי נאָר ער וועט
 אַרויס פונם געדרייטן וועג, וועט ער מיר אַנטלויפן. וואָס זאָל
 איך טאָן, פדי אים אויפצוהאַלטן? די קלענסטע אומפאַרזיכטי-
 קייט פון מיין זייט און איך בין פאַרלוירן.

— מיין גאָט, — האָב איך געטראַכט, וועסטו זיין דער
 פאַרטיידיקער פון די הענקער?

„און שנעל האָב איך צעבראַכן אַ טרוקענע צווייג. דער
 טראַסק האָט אָפגעשטעלט דעם מענטשן און דאָס פערד. אַ רגע
 זענען זיי געבליבן שטיין צוגעפעסטיקט צום אַרט, נישט ענ-
 דערנדיק די פאַזיציע, נאָכדעם האָבן זיי זיך ווידער אָנגעהייבן
 אַראָפצולאָזן. איך האָב זיך גאַרנישט דערוויסט. איך בין זיי
 פסדר נאָכגעאַנגען און גלייכצייטיק דורכגעוואָקט אַ שטעגל
 הינטער זיי. אָבער דאָס האָט זיי געגעבן די מעגלעכקייט נאָכ-
 מער זיך צו דערווייטערן. איך האָב פאַרלוירן דעם קאָפּ. נישט
 טראַכטנדיק, האָב איך אַריינגעשטעקט צוויי פינגער אין מויל
 און הויך אַ פיף געטאָן. אַ שאַס פון אַ פיסטאַלעט — איז
 געווען דער ענטפער. ס'האַבן זיך דערהערט קללות. איך האָב
 דערקענט די שטים פון לָאָ גאָפּאַט.

„קיינמאָל איז אַ מענטש אין אומגליק נישט געווען גליק-
 לעכער פון מיר אין דער רגע! ווי אַ טיגער האָב איך זיך אַ
 לָאָ געטאָן אויפן וועג און אים פאַרצוימט מיט אַ שטריק,
 אַנציענדיק אים מיטן גאַנצן פוח, פאַרצענפאַכט דורך מיין
 שנאה.

„יעדע רגע איז געווען אַן אייביקייט, די נאַכט — אַ
 גיהנום. און אַט, צווישן דערדאָזיקער דערוואַרטונג, שוואַרץ ווי
 מיין שנאה, האָב איך דערהערט מיין שונא גיין צופוס. ער
 זעצט זיך נישט אויסן פערד, ער טאַפט אינדערפינסטער, פירנדיק

דאָס פּערד פאַר דער צוים און דעם פּיסטאָלעט, מסתם, אין דער האַנט. אָן אומברחמנותדיקער גאַט! דאָס האָב איך נישט פאַראויסגעזען. ער וועט מסתם באַלד אַנטפּלעקן מיין שטריק. זיי געזונט, נקמה!

„איך רייס אַראָפּ דעם שטריק און וואַרף זיך מיטן פנים אַראָפּ אויפן וועג און בשעת מצעה געטראַכט:

— נו, לֵאָגאָפּאַט: לֵאָד אויס דיין פּיסטאָלעט אויף מיין קאַפּ און שיק מיך אַוועק צו סולטאַנען! אַבער אויב דו וועסט נישט טרעפן, איז וויי צו דיר!

„דאָס אויער צוגעפּעסטיקט צו דער ערד, הער איך די ריטמישע טריט פון אַ פּערד, וואָס דערנענטערט זיך, נאָכדעם די טריט פון זיין באַלעבאַט. מיין האַנט פאַרשטעלט מיר דאָס פנים. איך וויל מער גאַרנישט זען. איך לעב איבער אַ רגע פון אַ פאַרמשפטן, וואָס האָט אַנידערגעלייגט דעם קאַפּ אויפן קלאַץ און וואַרט די האַק זאָל זיך אַראָפּלאָזן. איך האָב נישט מורא פאַרן טויט, נאָר דער לֵאָגאָפּאַט זאָל מיר נישט אַנטלויפן. „ער גייט צו און בלייבט שטיין. איין טריט, צוויי טריט...

ער כאַפט מיין האַנט. ער הייבט מיך אויף און זאָגט:

— ווער איז דאָרט! דו ביסט טויט, פאַרווונדעט, אָדער

סתם שיפור?

„איך ענטפער נישט, נאָר מיט איין שפרונג כאַפּ איך אים אַרום, דריק אים, פנים צו פנים, אָטעם צו אָטעם, ביידע אויף די קני, בעת ער שרייט נאָך הייליך, בעת זיינע ביינער טראַסען און זיין שטימע ווערט אויסגעלאָשן. זיין קערפער ווערט צעבראָכן ווי אַ ברעט און בלייבט ליגן אויף דער פלייצע.

„דער פּאָנטעלע צימאַן-מאַנאַסטיר אין מאָנט-אַטאַס: אַ באַ-פּעסטיקטע קאַזאַרמע אויף זעקסהונדערט מאָנאַכן. עס האָט אים געגרינדעט די רוסישע מלפּה יעקאַטערינע די II. אינם טאָג פון זיין דערפונג, האָט מען נישט געלאָזט איר פּוס אַרויפ-

שטעלן אויף דערדאזיקער ערד, פוננוואָנען דאָס ווייפלעכע גע-
לעכט איז פאַרטריבן, איינשליסלעך חיות און עופות.
„ס'איז אַ קאָזאַרמע. ס'זענען דאָרט דאָ האַרמאַטן, פּדי
צו פאַרטיידיקן דעם „סטאַרעץ“, זיין שטאַב און זיין רייכטום.
ס'זענען דאָרט דאָ זעלנער אין מאָנאַכן-קליידער, וועלכע מען
רופט אָן „ברידער“, אָבער וועלכע ציטערן פאַר די עלטסטע,
ווי אַלע זעלנער. דער, וואָס איז אַ שוטה און אַ גלויביקער, —
ווי איך בין געווען, — האַקט האַלץ, כאַפט פיש, מאַכט פאַר-
שידענע בוימלעך און איילן, באַאַרבעט וויינגערטענער, שטאַפט
די קאַפּהאַנען, טוט תּפילה פאַר זיך און פאַר גרעסערע לַמּדנים,
וועלכע האַלטן וויכוחים, צי ס'איז דאָ גאָט צי ניין, עסן אַלץ,
טרינקען אַלץ און לאָדן אויס זייערע מענלעכע פּוחות אין
קאַרעאַ, וווּ ס'זענען דאָ גענוג דיסקרעטע פּרויען, אַדער
זיי טוען עס אָפּ צווישן זיך, חברים. די, וואָס קענען זיך
אַזוי גישט נוהג זיין טויטן זייער לייב אין פּרומער איינזאַמקייט.
אַלע האַפּן אויף מחילה פונם דערלייזער, וועלכער שענקט עס
אַלעמען, ווייל ער איז געקרייצט.

„אַט דאָרט בין איך געוואָרן אַ היידוק!“

מאָוויִל אַ דער וואַטאַף

— מאָוויִל, דער וואַטאַף?

— איך האָר, אַטאַמאַן?

— רייד...

— וואָס, איך?

— יא, דו... דו ביסט פון אונדזער שטאָב. פאַרוואָס
ביסטו געוואָרן אַ היידוק? רייד אין דיין נאָמען, אין נאָמען
פון דיניע חברים, צו וועלכע דו ביסט גאַענטער ווי מיר, און
וועלכע זענען אַליין גאַענטער צו דיר, ווי צו אונדז. דיין גע-
שיכטע איז פּמעט ענלעך צו זייערער. רייד מאָוויִל...

דידאַזיקע אויפּמערקזאַמקייט פון אונדזער אַטאַמאַן האָט
אַרויסגערוּפּן אַ מורמלעריי פון צעפרידנקייט אין די רייען
פון די היידוקן. מיט אַ באַוועגונג פונם קאַפּ האָבן זיי פאַר-
וואָרפּן די קאַטשיולעס אויף די גאַקנט. די פנימער האָבן זיך
פאַנאַנדערגעבליט. מאָוויִל האָט זיך אויפּגעהייבן, עטוואָס צע-
חושט, אומגעשיקט, אָבער דאָך אימפּאַזאַנט מיט זיין העכסט-
רומענישער שיינקייט: אַ ברוין פנים, אַ פעסטער בליק, גע-
דיכטע ברעמען, וואָס האָבן זיך געצויגן פון איין אויער ביזן
צווייטן און אַן ענערגישע באַוועגלעכע גאַמבע. אַ באַזונדערן
איינדרוק האָט דער וואַטאַף געמאַכט מיט זיין אומגעוויינלעךער
גאָז, וועלכע האָט זיך אין ספּנותדיקע מינוטן פאַרברייטערט
אין אויסגעצויגן זיך, ווי אַ טראַמייטער. ס'האַט זיך זעלטן

באוויזן אַ שמיכל אונטער זיינע געדיכטע וואַנסעס. דער שטערן, צווישן די ברעמען, איז געווען געצייכנט מיט אַ טיפן קניישט, וועלכער איז אפילו פאַרבליבן בעתן שלאָף. דעריבער האָבן די היידוקן געטענהט, אַז מאַויליאַן חלומען זיך פסוד פאַטעראַט און נקמות. צי זי איז אמת, צי פאַלש די דאָזיקע באַשטעטיקונג, אָבער ער איז צו איר תמיד פאַרבליבן גלייכ-גילטיק. קיינער האָט זיך נישט געקענט באַרימען, אַז ער ווייסט וועגן וואָס מאַויליאַ טראַכט. תמיד פינקטלעך, איינגעהאַלטן, העפלעך, פלעגט מאַויליאַ אַרויסזאָגן זיין מיינונג ערשט דעמאָלט, ווען ער איז געווען איבערצייגט, אַז ער רעדט נישט „סתם אין דער וועלט אַריין“. וואָס שייך פאַרטרוינגען, איז ער גי-כער גרייט געווען צו וואַשן וועש פאַר אונדזער גאַנצער מחנה - אַ שווערע אַרבעט, וואָס האָט אַריינגעבראַכט אַלע יאָטן אין אַ שלעכטער שטימונג.

אַט דעריבער זענען אַלע געוואָרן שטאַרק נייגעריק, בעת ער האָט אָנגעהייבן זיין דערציילונג.

די דערציילונג פון מאָוילאַ, דעם וואַטאַף

„איך בין געוואָרן אַ היידוק קעגן מיין אייגענעם ווילן. אין סטאַנעסטי, לעבן זשוואַרושו, וווּ איך בין געבוירן געוואָרן, זענען מיר געווען מאָסנעניס*.) מיין טאַטע האָט געירשנט פון זיינע עלטערן מער פון דרייסיק פּאָגאַנען** ערד, שאָף, אַ ווינגאַרטן, פּרוכט-ביימער, פּאַטוילן מיט קוקורוזע, עופות. מיט איין וואָרט, — אַלץ, וואָס עס דאַרף זיך געפינען אין אַ קליינע גאַס פּאַדאַריע, האָבן מיר געהאַט. דאָס האָט זיך גענומען דערפון, וואָס מיינע זיידעס האָבן געהאַט דאָס גליק צו זיין שכנים פון אַ גרויסן פּריץ, צו וועלכן ס'איז שווער געווען צו געפינען נאָך איינעם אויף דער וועלט. דעמדאָזיקן באַיאַר, דעמדאָזיקן אָנגעזעענעם האַר, האָבן איך אַליין געקענט ביים אונטערגאַנג פון זיינע טעג, ווען איך בין אַלט געווען אַ יאָר פּופּצן. ער איז געווען אַ גוטער און האָט מורא גע- האַט פאַר גאָט. הגם ער האָט געהערט צו דער פּראָטיפעני- דאָדאָ***) און געשטאַמט פון אַן אור-זיידע, וואָס האָט זיך געשלאָגן אונטער דער אָנפירונג פון מיר צו דעם אַלטן, איז אים דאָך געווען אָנגענעם אַריינצוקומען אין אַ כאַטקע פון אַ קאָזשאַן, כאַפּן אַ שמועס מיט אים, באַקענען זיך מיט

* קליינע ערד-באַזיצער.

** פּופּצן העקטאַר.

*** די העכסטע פינף מדרגות.

זיין פאמיליע, מיט זיינע קינדער, וועלכע ער האָט טוצנווייז
געטויפט יעדן יאָר

„איך בין אויך זיין טויף-זון. מאָוילאַ — איז אַ
נאָמען פון זיינעם אַ ברודער, וועלכער איז געשטאַרבן פון
כאַלערע. איך קען דרייסט זאָגן, אַז ער האָט מיך געליבט, ווי
אַ זון, ווייל לויטן אויסזען און כאַראַקטער, בין איך געווען אַ
קאָפּיע פון זיין ברודער. מיר אַלע, יינגלעך און מיידלעך,
טויף-קינדער און נישט טויף-קינדער, פלעגן יעדן ניי-יאָר אים
קומען באַגריסן מיט סאַרקאָוועס (*). ער פלעגט אונדז אַלע-
מען אויפנעמען מיט אַ גוט ליבלעך פנים. די טשאַטע קליינ-
זאָרג האָבן געשפרונגען אויף אים, געקלאַפט מיט דער סאַרקאָ-
וועס און געשריגן ווי קליינע אויסגעהונגערטע הינט :

סאַרקאָוועס, מאַרקאָוועס,

זאַלסט לעבן, זאַלסט זיך עלטערן,

ווי אַן עפלבוים, ווי אַ באַרנבוים,

ווי אַ רוז אַ פיינע,

אויף לאַנגע-לאַנגע יאָר !

„אין זיין גרויסן פאָדערצימער, באַשמוצט מיט שניי פון
אונדזערע אָפּינאַקעס (**), פלעגט ער שטיין צווישן דער
גאַנצער כאַליאַסטער, גלייך ווי אַ דעמב, געהייבן די הענט
צום הימל, מיט וויצן אויפגענומען די בערגער ברכות און
געשריגן :

— און איך אויך, מיינע קינדער, ווינטש אייך געזונט,
גליק און לאַנגע יאָרן !

„נאָכדעם פלעגט ער רופן זיין קעלאָר :

— שטאַפּ אָן די טאַרבעס פון דיאָזיקע חברה-לייט מיט
ניס, פיסטאַשקעס און מיט בייגעלעך.
„ענדלעך, יצנדיק אויפן דיוואַן, פלעגט ער אונדז אַדורכ-

(* אַ צווייגל פון קינסטלעכע בלומען.

(**) פּויערישע סאַנדאַלן.

לאָזן איינעם נאָכן אַנדערן, גלעטן אונדז און אַריינשטעקן אין אונדזערע פאַרפרוירענע הענטלעך אַ גאַלדענעם גאַלבען — זיין ניי-יאָר מתנה.

„דערדאָזיקער גאַלבען איז נישט געווען קיין יקר-המציאות ביי די קאָזשאַן-פאַמיליעס פון יענער צייט, דאָך האָט אים יעדער פויער געהיט, ווי אַ קמיע.

„איך האָב געזען, ווי דאָסדאָזיקע גרויסמוטיק האַרץ האָט זיך אינטערעסירט מיטן אינטימען פּריוואַטן לעבן פּונם פויער. ער האָט פּיינט געהאַט שיכורים, אָבער ער האָט געקענט מוחל זיין. אַלדאָ, אויב אַן איינוווינער האָט זיך רוינירט, פלעגט ער צו זיך פאַרבעטן זיין ווייב, זי שענקען אַ גוט שטיקל ערד, שאָף און פאַרשידענע נויטווענדיקע זאַכן, כדי זיי זאָלן קענען קוי-מען צו זיך. מיט די קרעטשמער האָט ער געפירט אַ מלחמה אויף לעבן און טויט. מיט זיין מאַכט האָט ער אָפּגעשאַפט אַלע חובות, וואָס די פויערים האָבן אָנגעמאַכט ביי די קרעטשמער. אויב עמיצער פון דידאָזיקע רויב-פייגל האָט זיך באַשעפּטיקט מיט פאַרבאָטענער ספּעקוליאַציע, פלעגט ער צו אים שיקן דעם מומבאַציר, וואָס האָט אים געקלאַפט אין די פּיענטעס מיט אַ שרעקלעכן טאָפּז*).

„קורץ פאַר זיין טויט, איז דערדאָזיקער פּריץ געקומען צו אונדז מיט זיין לעצטן וויזט. מיר האָבן געפּייערט דעם ערשטן יאָרטאָג לכּבוד דעם געבורט פּונם זעכצנטן קינד אין אונדזער משפּחה — אַלע זעכצן האָבן געלעבט. דאָס איז אויך געווען זיין טויף-קינד און, לויטן מנהג, האָט אים מיין טאָטע געגעבן צו וויסן, אַז מען וועט צום ערשטן מאָל שערן דעם קינדס האַר. מיט דעמדאָזיקן כּבוד פלעגט מען באַערן די טויף-טאָטעס. מען האָט אים געגעבן צו וויסן, אָבער מען האָט

* אַ געשמידטער שטעקן, בעת דער אָקופּאציע, כדי צו באַשטראַפּן די

זיך אויף אים נישט געריכט, היות ער פלעגט תמיד זיין שטארק באשעפטיקט. צו אונדזער גרויס פרייד איז געקומען צו לויפן א שטאפעט און געמאלדן, און דער באיאָר וויל אלליין אָפּשניידן די האָר פון זיין טויף-קינד.

„דער יום-טוב איז געוואָרן אַ דאָפּלטער. מיין מאַמע מיט דער הילף פון אירע פיר דערוואַקסענע טעכטער האָבן אַרויסגעשלעפט אַ גאַנצן באַרג קיך-פליים און פאַרשידענע באַפּוצונגען. דעם גליקלעכן יאַטל האָט מען אַרומגעוואָשן, פאַר-קעמט, באַקליידט ווי אַ ליאַלקע, און מען האָט אים געווישט דאָס נעזל ביז צו דער לעצטער מינוט. זיין טויף-טאַטע איז אָנגעקומען מיט אַ סך מתנות. מען האָט אים אויפגענומען, ווי אַ וואָדאָ (*). דער טאַטע האָט אים פאַרגעשטעלט זיין קאַלעקציע פון זעקס מיידן און צען זין. דער עלטסטער האָט געהאַט צוואַנציק יאָר און דעם יינגסטן האָט די מאַמע געהאַלטן אויף די הענט. צוויי שוועסטער און צוויי ברידער זענען געווען צווילינגן. צוועלף פון די זעכצן זענען געווען טויף-קינדער פון באַיאָר. „ביים טיש איז מיין מאַמע געווען אַזוי גליקלעך, אַז זי האָט פּסדר גערעדט נאַרישקייטן, האָט געטראָטן אויפן באַיאָרס קאַפּט און איבערגעקערט זיין גלאָז. דערדאָזיקער זעלטענער מאַן האָט דעמאָלט געזאָגט דידאָזיקע ווערטער, וועלכע זענען מיר פאַרבליבן אין זכרון:

— איר זאָלט קיינמאַל נישט פאַרלירן דעם קאַפּ פאַר אַ בשר-ודם, ווער ס'זאָל נישט זיין. אַ באַיאָר אָדער אַן אַ פינג-קאַר (*) — אַלע זענען גלייך אויף יענער וועלט. אויף דער ערר איז איינער ווערט דעם צווייטן. און אויב „פעטער“ האָלט די בולאָווע, בעת „פאַל“ בויגט זיך אונטערן יאָך, איז עס נישט דערפאַר, ווייל גאָט האָט אַזוי געוואָלט, נאָר ווייל דער מענטש וויל עס, — דער מענטש, וואָס איז אומגעזעכטיק, אכזריותדיק

(*) פריינד.

(**) אַ פּויער, וואָס טראָגט קלומפּעס.

פאנאָיט איסטראַטי

און גייציק. קעגן אַזאַ מענטשן דאַרפן מיר קעמפן, אַזאַ מענטש
דאַרפן מיר פאַרטיליקן, כאַטש פאַרן פרייז פון אינדזער לעבן.
ווייל שלעכטס איז נישט גאָטס אָן אַרבעט."

„וועגן די דאָזיקע ווערטער האָב איך זיך דערמאָנט נישט
שפעטער, ווי אין אַ חודש אַרום נאָכן טויט פון דעמדאָזיקן
באָיאַר. זיין איינציקער זון און יורש איז געקומען פון אויס-
לאַנד, פּדי אַריינצוטרעטן אין זיינע גיטער. ער איז פונקט גע-
ווען דער אומגעווענליכער, אכזריותדיקער און גייציקער מענטש,
פון וועלכן עס האָט גערעדט דער פאַרשטאַרבענער באָיאַר.

*
*
*

„בעת ער האָט צום ערשטן מאל באַזוכט אינדזער ישוב,
האָבן מיר נאָך נישט געוויסט מיט וועמען מיר האָבן צו טאָן.
מיר האָבן אים געמאַכט אַ קבלת-פנים, ווי ס'פאַסט פאַר אַ
יורש פון אַזאַ טאָטן, וועלכן אלע האָבן באַדויערט. ער איז
פאַרבייגעפאַרן מיט גרויס גאווה אין זיין קאַרעטע, האָט אונדז
געהאַלטן אָפגערוקט פון זיך, האָט נישט גערעדט מיט די זקנים
און, פאַרשטייט זיך, נישט דערלאָנגט זיי די האַנט, ווי ס'האָט
געטאָן זיין טאַטע. פאַרנדיק אין דער באַגלייטונג פון אַן איס-
פראַוויניק, האָט ער זיך באַגרענעצט מיט די ידיעות וועגן
דעם ווילזיין פון דער באַפעלקערונג און האָט עס אלץ פאַר-
צייכנט אין זיין נאָטיץ-ביכל. דער פּועל-יוצא: מען האָט פאַר-
דאָפלט דעם אַראַט שיו, וואָס דער ראש פון יעדער משפּחה
האָט אין גאָלד געצאָלט דעם רושטשוקער פאַשאַ.

„דערדאָזיקער אַראַט שיו איז געוואָרן אַ טראַדיציע:
מען האָט אים געצאָלט פון דור צו דור. בעת דער אַלטער
באָיאַר האָט געלעבט, פלעגט ער אויפזאַמלען אינדזער טייל
שטייערן, פאַרדאָפלען זיי מיט זיין אייגן געלט און אוועקשיקן
עס דעם טיראַן אויף יענער זייט דוניי, פּדי ער זאָל אונדז
לאָזן צורו. אויף אַזאַ אופן זענען מיר פטור געוואָרן פון די
וואַנדאַליזמען און רויבערייען, וואָס האָבן חרוב געמאַכט

אנדערע דוניי-געביטן, נישט קענענדיק צאלן אזעלכע גרויסע שטייערן.

„פארשטענדלעך, אז קיין באַיאַר האָט נישט געצאלט אַראַט שיו - נישט קיין קייזערלעכן און נישט קיין נאַציאַ-נאַלן, און בכלל, קיין שום שטייערן. מען האָט געוואוסט, אז זיי זענען באַפרייט פון אַלע מלוכה-שטייערן. אָבער אונדזער ריי-כער באַיאַר האָט אויף זיך גענומען אַ העלפט פון אונדזער אַראַטשיו, און די פויערים האָבן געקוקט אויף דעמאָזיקן גרויס-מיטיקן טאַט, ווי אויף אַן אַקט פון עלעמענטאַרער גערעכטיקייט. און באמת, פאַרוואָס מוז אַ מענטש, וואָס האָט פופצן העקטאַר ערד, צאלן אַלע שטייערן, בעת דער וואָס פאַרמאָגט פופצן טויזנט זאָל גאַרנישט דאַרפן צאלן? אזוי האָט געטראַכט דער אָרנטלעכער מענטש, אונדזער געוועזענער האָר. נישט בלויז מיינע עלטערן האָבן גענאָסן פון דאָזיקן גליק. דיועלבע באַציונג האָט דער אַלטער באַיאַר געהאַט צו אַלע אַרעמע פויערים און אַפילו צו די צייגנער, די שקלאַפן, וועלכע האָבן געאַרבעט אויף פריצישער ערד. דידאָזיקע אומגליקלעכע וועלכע מען האָט געקויפט און פאַרקויפט ווי שאָף - אַפילו צו זיי האָט מען געהאַט אַ מענטשלעכע באַציונג. דער באַיאַר האָט באַשטראַפט יעדן איינעם, וועלכער האָט מיסברויכט דידאָזיקע פוחות. ער האָט געלייגט אַכט, אז זיי זאלן באַקומען גענוג עסן און אז דאָס עסן זאל זיין גוט; אז מען פלעגט קראַנק ווערן, האָט ער אויסגעליען געלט. איך דערמאָן זיך וועגן אַ זייער רירעוודיקער סצענע.

„אַ לענגערע צייט האָט געהערשט קדחת. איינמאָל בין איך אַוועק אין קאַנאַק, כדי צו לייען אַ גרויסע בראַנע. איך בין אָנגעקומען פונקט אין דער צייט, ווען דער אויבנדערמאָנ-טער באַיאַר האָט זיך נאַכגעפרעגט וועגן דעם געזונט-צושטאַנד פון זיינע שקלאַפן. צוליב דער עפידעמיע האָבן אַ סך צייגני-גער זיך געמאַכט קראַנק. כדי צו פאַקן זיי, האָט דער לאַגאַ-פאַט אויסגעטראַכט אַ מיטל, וועלכער האָט זיך אים תמיד איינגעגעבן: ער פלעגט זיי פאַרלייגן בראַנפן, וויסנדיק, „אז אַ

ציגינער הערט אויף צו טרינקען, ווען ער שטאַרבט. די פאַל-
שע חולאים פלעגן זיך לאָזן כאַפן אויף דער ווענטקע און
טרינקען. דעמאָלט פלעגט מען זיי אַוועקשיקן אויף דער אַר-
בעט. אָבער פאַרן פריץ האָט דער לאַגאַפאַט נישט געהאַט קיין
העזה אָנצווענדן דעמדאָזיקן מיטל. אַ ציגינער, מיט אַ נאַרישן
אויסזען האָט זיך געוואַרעמט אויף דער זון, האַלטנדיק זיך
מיט ביידע הענט פאַרן קאַפּ. ווען מיר זענען צוגעקומען, האָט
ער זיך געוואָרפן צו די פיס פון זיין באַלעבאַס, וועלכער האָט
אים געפרעגט:

— וואָס איז מיט דיר?

— איך בין קראַנק, מיין האַר;

— ער איז נישט קראַנק, ער מאַכט דעם אָנשטעל, —

האַט געזאָגט דער לאַגאַפאַט.

— וואָס? איך מאַך דעם אָנשטעל! — האָט אויסגערופן

דער ציגינער. נו, גוט, גיב־זשע מיר ראַקאָ צום טרינקען,
וועסטו זען, אַז איך וועל נישט טרינקען!.. איך זאָג דיר, אַז
איך בין קראַנק!

„דידאָזיקע אויפריכטיקייט האָט גערירט דעם פריץ:

— ווילסטו, אפשר, איך זאָל דיר געבן פרייהייט? — האָט

ער פאַרגעלייגט דעם ציגינער.

— פרייהייט? — האָט ער געזאָגט אַ פאַרדאגהטער. —

דו פאַרטרייבסט מיך, באַלעבאַס? און ווהיין זאָל איך גיין?
שפרינגען פון אַן אַזיערע אין אַ ברונעם?
„דערווייטערנדיק זיך, האָט דער באַיאַר אַ שאַקל געטאַן

מיטן קאַפּ און געזאָגט, ווי פאַר זיך אַליין:

— מיר זענען טרויעריקע באַשעפענישן: אַ חיה, אַז זי

באַקומט פרייהייט, פלאַנטערט זי זיך פאַנאַנדער, אָבער אַ
מענטשלעכע באַשעפעניש מוז זיך נאָכאַמאָל פאַרקויפן!

אַט דאָס איז אַ מאַן, וועמען צען ישובים, און אפילו

אַ גאַנצער קרייז האָבן געהאַט צו פאַרדאָנקען זייער וויל-
שטאַנד, אין איינע פון די שווערסטע עפאָכן אין אונדזער לאַנד.

דערדאָזיקער באַיאַר איז געווען איינער פון די לעצטע, וואָס האָבן זיך פאַרדינט דעם נאָמען פון אַ רומענער. ער האָט ליב געהאַט זיין פּאָלק, האָט געלעבט אין זיין שויס, גענומען אַנטייל אין זיינע פריידן און ליידן.

„דער יורש איז נישט געגאַנגען אויף זיין טאַטנס וועג. ער האָט געהאַלטן, אַז מיר זענען שטאַרק גליקלעך. הגם ער איז געווען אַזוי רייך, אַז ער האָט געקענט „שאַרן גאַלד מיט לאַפעטעס“, האָט דאָך זיין גייציקייט נישט געוואוסט פון קיין שום גרענעצן. אַן אויסלענלעך מיט האַרץ און שפּראַך, פאַר-פּוילט פונם אויסגעלאַסענעם לעבן, וואָס ער האָט געפירט אויפן מערב, האָט ער דערצו געירשנט די מידות פון די רוי-מענער אָדער פון די אויסלענדער, וועלכע האָבן געקוקט אויפן פּויער, ווי אויף אַ לאַסט-חיה.

„דאָס פאַרדאָפּלען דעם אַראַטשיו האָט אָנגעמאַכט אַזאַ טומל, אַז אַלע פּויערים פונם גאַנצן געגנט האָבן זיך אויפ-געזאַמלט אין סטאַנעסטי, אינם גלחם הויז. איך בין דאָרט אויך געווען, איך, אַ יונגערמאַן, אָן אַ באַרד. איך זע דאָס אַלץ, גלייך ס'וואַלט נעכטן פאַרגעקומען. איך זע די ערנסטע פּנימער, אַרומנעריגליט מיט ווייסע קוטשמעס האַר, וועלכע האָבן זיך אַראָפּגעלאָזט אויף די ברייטע פלייצעס. זיי האָבן אונדז תּיכף געמאַלדן, אַז די צייטן פון שלום און גליק זענען פאַרשווינדן.

— פאַרקויפט שאַף און רינד! פאַרזייט דאָס גייטיקע! פּויער גרויסע וואַנגס, וועלכע ס'האַבן אַמאָל געהאַט אונדזערע אבות און האַלט זיי גרייט, פּדי אין זיי איינצושפּאַנען פיר קרעפטיקע אַקסן, נאָכדעם אַרויפפאַקן אויף זיי אייערע משפּחות און די חפּצים, וואָס האָבן אַ גרעסערן ווערט. איר, יונגעלייט, וועט אַלע אַוועק אין די בערג, די, וואָס וועלן פאַרבלייבן, וועלן פאַרוואַנדלט ווערן אין שקלאַפּן. און מיר זקנים וועלן אַוועק אויף אייביקער רוי!

„דעם אויבערשטנס ווילן איז דערפילט געוואָרן: דער נייער באַלעבאַס האָט אָפגעגעבן זיינע נחלות אין אַרענדע איינעם אַ גריך, וועלכער איז געוואָרן די מכה פון אונדזער געגנט. קנאַפער פון אַ יאָר, איז די מאַכט, וואָס איז באַשטאַ-גען פון אַרטיקע איינוויינער, פאַרביטן געוואָרן דורך אַ גאַנצער מחנה פאַנאַריאַטן*, מער בלוטגייציק, ווי די וואַנצן פון פאַרלאָזטע הייזער. ס'איז געווען אַ רעגן פון היישעריקן, וואָס האָבן זיך אַראָפגעלאָזט אויף פעלדער. בלאַס-בלויע פנימער מיט אָנגעשוואַלענע אויגן, זענען יעדן טאָג אויסגעוואַקסן פאַר דער טיר, געשטאַמלט אויף אַן אומפאַרשטענדלעכן רומעניש, איבער-שרעקנדיק פרויען און קינדער. תמיד אין דער באַגלייטונג פון באַוואַפנטע לעפּעזשיס, תמיד פאַרזענן מיט אַ קייזערלעכן באַפּעל, פלעגן די דאָזיקע רויב-פויגל אַרומשפּרינגען איבער אַלע ישובים און געפאַדערט פאַרשידענע שטייערן פאַר יעדן העק-טאַליטער תבואה. און נאָכדעם שטייערן: פאַר פרוכט-ביימער, פאַר פיש-פאַנג, פאַר יאָגד, זיידן-ווערעם, בינען, פאַר וואָל, איייר פאַר פענסטער און קיימענס.

„שאָף האָט אָנגעהייבן פאַרשווינדן צו ווערן אינמיטן העלן טאָג. די פּאָטעראַס פלעגן אָנקומען, כדי אויסצוווּכן די גנבים, אַזוי צו זאָגן. ס'איז אויסגעקומען זיי אויפצוהאַלטן און געבן צו עסן. אונדזערע שענסטע מיידלעך זענען פאַרגוואַלדיקט גע-וואָרן דורך די דאָזיקע אויסוורפן. מיר האָבן געשיקט אַנקלאָגעס אין די וואַן. די אַנקלאָגערס האָט מען צעבראַכן די ביינער מיט טאַפּוועס.

„דעמאָלט האָבן מיר זיך דערוויסט, אַז דער טעראָר, וואָס האָט זיך אַראָפגעלאָזט אויף אונדזער געגנט, איז שוין פון לאַנג געווען אַן אַלגעמיינער געזעץ אויף דער גאַנצער רומע-נישער ערד, נישט אָפהענגיק דערפון, ווער ס'זענען געווען די

* אַלטע גריכישע אַריסטאָקראַטן, וועלכע האָבן זיך באַזעצט אין קאָנסטאַנטי-נאָפּאָל; פון זייער סביבה האָט מען באַשטימט גאַספאַדאַרן אין מאַלאַדאוויע אין זאַלאַביע.

אָנפירער: גריכן אָדער רומענער. און אויב מיר האָבן פריער דערפון קיין השגה נישט געהאט, איז עס אַ דאָנק די אָנשטרעבן-גונגען און דעם איינפלוס פונם אַלטן גאָספאָדאָר. זיין זון, ווערנדיק אַ מיטגליד פונם די וואָן, האָט ער געהאנדלט מיטן בלוט און מיטן שווייס פון זיין אייגן פאָלק, האָט פאַרקויפט אַמטן און זיך געהייסן דערפאַר גוט באַצאָלן. נאָכמער, מיט זיין הסכמה, האָט זיין אַרענדאָר דורכגעפירט דעם אַקער איבער אונדזערע פעלדער, אויסלאַכנדיק זיך פון אונדזערע גרענעצן און פון אונדזערע פריווילעגיעס. ער האָט געוואוסט, אַז אויף אונדזערע פראָטעסטן אין די וואָן, האָט זיין מיטהעלפער אָפּגעענטפערט מיטן טאָפּ.

*
*
*

„אין דריי יאָר אַרום האָט מען אונדזער געגנט נישט געקענט דערקענען. דער טעראָר האָט אָנגעמאַכט אַ גרעסערן חורבן, ווי די עפעדעמיס, טרוקנקייט, פאַרפלייצונגען און שריפות. די באַפעלקערונג האָט אָפּגעהאַקט און פאַרברענט אַלע פרוכט-ביימער. די זינגענדיקע פויגל און די באַטשאַנעס זענען פאַרשוונדן געוואָרן. מען האָט בלוז געהערט די זשומעריי פון בינען. מען האָט מער נישט געזען די טויזנטער ווייסע זייד-ווערעם, וועלכע מען האָט אויסגעלייגט אין גרויסע רייען, זיי זאָלן פרעסן בלעטער. פאַרשוונדן זענען געוואָרן סטאַדעס קי, וואָס פלעגן זיך אָוונטצייט צוריקערן פון געמייזעכין. אויס פריילעכע חתונות, וועלכע האָבן געדויערט אַכט טעג! אויס טויף-צערעמאָניעס, בעת מען פלעגט פאַרבייגייער פאַר-בעטן אויף אַ גערבאַטענעם אינדיק און אויף אַ גוט גלעזל וויין! אויס נדבות! די אומפאַרגעסלעכע סעפטעמבער-געכט פון אונדזער קינדהייט, בעת מען בראָט זאָנגען פון גרינעם מאַיס און מען האָרכט די קולות פון גרילן, זענען פאַרוואַנדלט געוואָרן אין טרויעריקע לינות. ווי נאָר דער פויער, אַפילו דער אָנשטענדיקסטער, האָט פאַרלוירן זיין באַדן און זיין

פאמיליע איז געשענדעט געוואָרן, פלעגט ער גאַנצע טעג שיכורן, אַפלינגנדיק טעג און נעכט אין שענקען, וועלכע זענען געוואָקסן ווי שוואַמען נאָך אַ רעגן. דעם טאָפּו, וואָס מען האָט פריער באַנוצט בלויז אויף ספעקוליאַנטן, האָט איצט געבראַכן די גליי-דער פון די איינוווינער, וואָס האָבן נישט געהאַט צו באַצאָלן קיין שטייערן. יעדער פויער האָט זיך געקענט ריכטן, אָז אים וועט אויסקומען דאָס גאַנץ לעבן זיך צו שלעפּן אויף קויליעס. אַנדערע פלעגט מען אויפהענגען פאַר די פיס, מיטן קאַפּ אַראָפּ, קאַפּטשענדיק אונטער אים פעפער אויף קוילין. מען פלעגט אַרונטערלייגן געקאַכטע אייער אונטער די פאַכוועס. מען האָט געהאַקט אין די שפיצן פון די פינגער און אונטער די נעגל אַריינגעשטעקט שטעכלעך.

„אונדזער משפּחה האָט זיך פאַרקלענערט אויף אַ העלפּט. אַזוויי מען האָט אונדז געהאַלטן פאַר גבירים, האָט זיך די געצנדיגערישע מחנה אויף אונדז געוואָרפן מיט דער אכזריות פון וואַנדאַלן. מיין טאַטע איז געשטאַרבן אונטערן טאָפּו און צו דערדאָויקער שטראָף איז נאָך צוגעקומען דאָס קאַפּטשען פון פעפער אונטער זיין קאַפּ. מייע דריי עלטערע ברידער זענען דערהרגעט געוואָרן, וועלנדיק פאַרטיידיקן מיין טאַטן. צוויי שוועסטער זענען נעלם געוואָרן, נישט איבערלאָזנדיק קיין שום שפור נאָך זיך. נאָך צוויי שוועסטער האָט מען אַוועקגע-רויבט און פאַרגוואַלדיקט; ערשט אין אַ האַלב יאָר אַרום זענען זיי צוריקגעקומען קראַנק אויף שווינדזוכט און, אַריינלייגנדיק זיך אין בעט אַריין, האָבן זיי זיך שוין מער נישט אויפגע-הויבן. דער יינגסטער ברודער איז צופעליק דערטרונקען גע-וואָרן. אויף אַזא אופן בין איך צו צוואַנציק יאָר געוואָרן דער עלטסטער אין דער משפּחה, האָבנדיק אַרום זיך פּנף ברידער, צוויי שוועסטער און אַ מאַמע, וועלכע האָט טאַג און נאַכט געהאַלטן אין איין וויינען.

ענדלעך איז אָנגעקומען דער גרעסטער אומגליק. אגב האָבן זיך אַלע געריכט אויף דעמדאָזיקן אומגליק, און ער איז געוואָרן אַרויסגערויפן, ווייל מען האָט נישט געצאָלט דעם

אַראַט שײַן דעם פּאַשאַ פּון רושטשוק. די טערקישע מחנות, וואָס דער טיראַן האָט אַרויסגעשיקט, האָבן פאַרפּלייצט דאָס לאַנד.

„איר ווייסט דאָך, אַז דער רומענישער פּויער האָט אין זיך איינגשאַפּטן פּון אַ הונט. ער וועט פאַרטראַגן קלעפּ, ער וועט גאַנצע טעג נישט עסן, אַבי מען זאָל אים לאָזן זיין היים. די היים מעג זיין אַ קאַלטע, אַ רוינירטע: אַ הויז אָן פענס-טער, אַ הויף אָן שלעסער, אָן אמברחמנותדיקער גורל, און דאָך פאַרבלייבט ער דאָרט, דרייט זיך, לויפט, האָפט. דאָס איז זיין נאַרע. אָבער אינם טאַג, ווען דער גורל צווינגט אים צו פאַרלאָזן די דאָזיקע נעסט פּון זכרונות און גיין וואַנדערן איבער דער וועלט — זאָל זיין אין זיין אייגן לאַנד — דעמאָלט קומט אַ סוף צו זיין גלויבן אינם גאָט פּון זיינע אבות.

„אין אַן אַפּריל-אָווונט, ווען ס'פעלן אייך די ברייטע באַאַרבעטע פעלדער און די לערכע, איז געקומען צו רייטן אויף אַ פּערד אַ מענטש, אָן אַ היטל, איינגעהילט אין שמאַטעס און אויסגע-שריגן:

— קריסטן! אַנטלויפט! אַנטלויפט שנעל! מיט זון-אויפ-גאַנג גייען די טערקן אַריבער דעם דוניי, ביי זימניצע, און גייען צו אונדן. אויפן וועג נעמען זיי צו אַלץ, וואָס דאָרט געפינט זיך, הרגענען מענער, פאַרגוואַלדיקן פּרויען, ברענען הייזער! טראַגט די דאָזיקע ידיעה ווייטער און לויפט! איך קער זיך אום צוריק צו זיך. וויי איז צו דעם, ווער ס'וועט נישט זיין קיין בענזשאַר (*). איידער די זון פאַרגייט.

„ווען מען זאָל די פּויערים מעלדן, אַז כּוואַליעס פּון דוניי, הויך ווי הייזער, רוקן זיך אויף זיי אָן, וואָלטן זיי נישט געווען אין אַזאַ פאַרצווייפּלונג. ווייבער זענען אַוועקגעלאָפּן צו זייערע קינדער, מענער האָבן געהייבן זייערע פּויסטן צום הימל.

— רחמנותדיקער גאָט! מיט וואָס האָבן מיר זיך פאַר

(* פּלטים.)

דיר פאַרוינדיקט, וואָס דו שיקסט אָן אויף אונדז אַזאַ אומ-גליק!

„די קלויסטער-גלאַקן האָבן אָנגעהייבן אָן אויפהער צו קלינגען. דאָס איז געווען אַ קלאַנג פון אַ לוויה-יאַמעריי, וואָס האָט זיך אויסגעמישט מיט געשרייען פון ווייבער, מיט גע-וויינען פון קינדער, מיט אַ געביילעריי פון הינט, וואָס זייערע צעטומלטע באַלעפאַטים האָבן אַליאַרמירט. מען האָט געשחטן חזירים און עופות, כדי אָנצוגרייטן זיך פראָוויאַנט. אין גרויסע קעסלען האָט מען געקאָכט מאַמאַליגע און בלוז עטוואָס באַ-זאַלצט, כדי עס זאָל זיך נישט וועלן טרינקען, ווער ווייסט אויף וואָסערע וועגן אָן וואָסער! ביי די דאָזיקע חכנות האָבן די ווייבער אַהין אַריינגעגאַסן אַביסל געזאַלצענע טרערן.

„אין אַ סך הייזער זענען שוין נישט געווען קיין מאַנס-בילן און אויב עס איז יאָ געווען, זענען זיי געווען קאַליעקעס, מיר האָבן געמוזט גיין העלפן די פרויען אָנלאָדן זייערע וועגן. די גליקלעכסטע אין דעמדאָזיקן אומגליק זענען געווען די, וועלכע האָבן נישט געהאַט קיין וואָגן. קיין שאַף, קיין פאַרר מעגן. זיי האָבן גענומען אַ זאַק און אַ שטעקן און זיך געלאָזט אין וועג אַריין.

„אינם זכרון פון אונדזער דור, האָט דאָס דאָרף באַקו-מען אָן אויסטערלישן אויסזען. אַלע הייזער זענען אויסגעליי-דיקט געוואָרן, ווי בעת אַ שריפה, הגם קיין איין איינציק הויז האָט נישט געברענט. פרויען, וועלכע האָבן זיך נישט געקענט אָפשיידן פון די זאַכן, וואָס האָבן זיי אַמאָל געקאָסט אַ סך טירחה, האָבן מיט זיי אָנגעפאַקט די וואָגנס. די מענער האָבן געשליידערט אויף דער ערד אַלץ, וואָס זיי האָבן גע-האַלטן פאַר איבעריק. עס האָבן אויסגעבראַכן געשלעגן, אַ סך ווייבער האָט מען געשלאַגן. דער גלח איז אַרומגעלאָפן פון איין הויז צום צווייטן, האָט אונטערגעהאַלטן די שוואַכע, באַרויקט די אויפגערגעטע, געשטופט די אָפגעשטאַנענע. זיין אַלטקייט און זיינע צרות האָבן אין אים דערוועקט מיטגעפיל, און ס'איז אויסגעקומען, גלייך גאָט האָט אים אין יענעם טאָג

געשיקט. פלינק, ווי א יונגער, איז ער אַרומגעלאָפֿן איבערן
ישׁוב מיט אַ באַקעטן קאַפּ, די גרויע האָר צוויפּגעפּלאַכטן אין
צעפּ, די סוטאַנע פאַרשאַרצט און מיט ברענענדיקע אויגן האָט
ער געשריגן אין יעדן הויף:

— נעמט אָן פאַרליב דאָס, וואָס דער הימל שיקט אייך! היינט
איז די וואָך פון קריסטוסעס ליידן! דערמאַנט אייך וועגן זיינע
יסורים! איך נעם עס אַלץ אָן צוזאַמען מיט אייך... איך וועל
אייך נישט פאַרלאָזן... איך וועל זיין אין דער שפיץ פון דער
בעזשענאַרי, אויפן וועג פון אונדזער גאַלאַטע...
„אין ער האָט געהאַלטן וואָרט.

„מיטאַגזייט האָט זיך דער צוג גערירט. אין דער שפיץ
איז געגאַנגען דעם גלחם וואָגן, — אונדזער קלויסטער. אויבן-אָן
אויפן וואָגן האָט זיך דערהייבן דער קרוציפיקס, וואָס איז גע-
האַנגען אין זיין שלאַפּציער אין משך פון זעכציק יאָר. גע-
קליידט אין זיינע גלחישע מלבושים, די קטורת-פאַן אין איין
האַנט דעם קלויסטער-צלם, באַזעצט מיט טייערע שטיינער אין
דער צווייטער, האָט ער געגעבן אַ ווונק, מען זאָל רירן, און
אַליין אַוועק פאַרויס זיינע אָקסן, וועלכע זענען געווען ווייס,
ווי שניי. זיין איינציקער זון, צוליב וועלכן די מאַמע איז
געשטאַרבן פון קינפּעט, האָט איצט געפירט די אָקסן מיט דער
הילף פון אַ שטריק, וואָס איז געווען דורכגעצויגן דורך זייערע
הערנער.

„נאָך דעמדאָזיקן הייליקן וואָגן זענען צופּוס געגאַנגען
אַ מחנה בעזשענאַרן מיט זעק אויף די פלייצעס און מיט
שטעקנס אין די הענט. נאָכדעם וואָגנס מיט משפחות, ווי דער
עלטסטער איז געווען אַ קאַליקע, ווייטער וואָגנס מיט אלמנות און
יתומים. צום סוף האָבן זיך געצויגן די גליקלעכע משפחות, וועלכע
האָבן געהאַט עטלעכע געזונטע מאַנסבילן.

„אַלע וואָגנס זענען געווען באַדעקט און איבערגעלאָדן פון
משא. חוץ זיינע אייגענע זאַכן, האָט יעדער איינער עפעס גערן
גענומען ביי זיין אומגליקלעכן שכן, וועלכער האָט געמוזט גיין
צופּוס: דעקעס, מלבושים, סונדוקעס, קוקרוזע-מעל. אויף יעדן

וואָגן פון הינטן זענען געהאַנגען טרוקענע קוקרווע-זאָגען, וואָס האָבן געדאַרפט דינען אַלס שפייז פאַר די הינט, אין פאַל ווען מען וועט נישט האָבן קיין בעסערע זאַכן, זיי צו געבן. דידאַזיקע אַרעמע חיות, די געטרייע פריינט פונם מענטש (פונקט פאַרקערט ווי די קעץ, וואָס האָבן גאַרנישט געפילט און פאַרבליבן אין די פוסטע הייזער), זענען גיך אויפגעשפרונגען, האָבן פאַרשטאַנען די טרויעריקע לאַגע פון זייערע באַלעבאַטיים און זיי נאָכגעאַנגען. איצט, צווישן די רעדער פון די וואָגנס, כמעט באַוווסטזיניק פונם אומגליק, זענען זיי טרויעריק גע- גאַנגען, דעם קאָפּ אַראָפּגעלאָזט, דעם וויילר צווישן די פיס, פאַרטויבט פון די אַקסן-סקריפעריי, וועלכע זענען געווען קנאַפּ אַנגעשמירט, נישט געקוקט אויפן טאָפּ סמאָלע, וואָס האָט זיך איראַניש געוואָרפן ביי דער זייט פון יעדן וואָגן.

די געשרייען פון די קינדער, די געוויינען פון די וויי- בער, די קליידן פון די מענער, וועלכע זענען געגאַנגען צופוס און אויפגעקליבן די אַראָפּגעפאַלענע זאַכן - אַט דאָס איז אַלץ, וואָס איז פאַרבליבן פונם לעבן פון איינעם פון די שענ- סטע ישובים אין אונדזער געגנט. דאָס איז איצט געווען אַ לעבן פון ציגיינער, בלאַנקענדיק אויף די וועגן אָן אַ שום צייל. און פאַרוואָס? צוליב דער שולד פון איין מענטש, אַ פרייך, אַ רומענער, אַ געדעכעניש פון אַ באַרימטן זיידן! איך האָב זיך דערמאַנט די ווערטער, אַרויסגעזאָגט ביי אונדזער טיש דורך דעם גרויסמוטיקן טאַטן פון דעמדאַזיקן אוממענטשלעכן זון: „קעגן דעם אומגערעכטיקן, אכזריותדיקן, גייציקן מענטש דאַרף מען קעמפן און אים פאַרטיליקן... דאָס שלעכטס איז נישט גאָטס אַרבעט“...

„מיין באַשלוס איז אַנגענומען געוואָרן, אָבער דאָך בין איך אַוועק זיך שוואַל-עצה זיין מיטן גייסטלעכן אָנפירער פון די בענזשענאַריס, מיטן אַלטן גלח, וועמען איך האָב אי- בערגגעבן די אויבנדערמאַנטע ווערטער פונם טויטן באַיאַר.

נאך א זעקס-שעהדיקן גאנג האבן מיר זיך געפונען אויפן ערשטן גרויסן אפשטעל, אויף די קאלוגארעני-הויכקייטן, וואס קוקן אריין אין דוניי. א נאכט א שווערע, א פינסטערע, פונקט ווי אונדזער מול. ביי יעדן וואגן האט געברענט א לאמ-טערן... יעדע נשמה האט געזוכט אונטערשטיצונג... אפילו די הינט האבן געבעטן נישט אזא ביזן בליק, עפעס א פרוי האט פארטריבן איר הונט, שלאגנדיק אים מיט די פיס. דאס אומגליק-לעכע באשעפעניש האט זיך עטוואס אפגערוקט אין דער פינס-טערניש, געבליבן שטיין, געקוקט מיט הכנעה, נישט וויסנדיק פון וואס צו זאגן. דער גלח האט געזען דידאזיקע סצענע און געווארן פארטרויערט ווי איך.

— פארוואס טרייבסטו אים, מיין טאכטער?

— ווייל איך האב אים גארנישט וואס צו געבן, אפילו

קיין קוקרווע-זאנג!

— אבער ער בעט דאך פון דיר נישט עטן... ער וויל דיך נאכגיין... קענסטו אים אפזאגן אין דערדאזיקער טרייסט? „פאר אזא מין פארווורף, האט זיך די פרוי פאנאנדער-געוויינט. איך האב אפגערויפן דעם גלח אן א זייט און אים געמאלדן וועגן מיין באשלוס— אוועקגעצופארן צו די היידוקן. — איך וועל נקמה נעמען פאר מיין טאטן, פאר מיינע ברידער, פאר מיינע שוועסטער... און אויך פאר אנדערע קרבנות...“

— ווער וועט באשטראפט ווערן?

— אלע! ווער ס'זאל נישט זיין: רומענער, גריכן, טערקן, די אלע, וועלכע זענען אומגעריכטיק, אכזריותדיק, גייציק.

„דער זקן האט מיר גארנישט אפגעזענטפערט. א הויכער, א גלייכער, איז ער געשטאנען אין דער פינסטערניש פון דער נאכט; זיינע אויגן זענען געווען אנגעצילט אויפן דוניי, אויף זיין קלויסטער, אויף זיין דארף, בעת זיין לאנגע בארד האט גע-פלאטערט אויפן ווינט. ער האט פאוואליע אויסגעדרייט דעם קאפ צו די ציטערנדיקע פייערן פון די לאמטערנס, וואס זענען

געווען צוגעטשעפעט צו די וואַגנס, און ער האָט זיך פאַרטראַכט.
אין דערזעלבער רגע האָבן זיך פּלאַמען באַוווּזן אויפן האַרי-
זאָנט, צווערשט קליינע, נאָכדעם אַלץ גרעסער און גרעסער. איך
האָב זיך צוגערירט צו זיין אַקסל.

— קוקט פּאָטער: פּוטינעו און סטאַנעסטי ברענען.
„ער איז אויפגעשפרונגען, ווי איינער וואָס כאַפט זיך
אויף פון שלאָף, און האָט באַטראַכט די שריפה צווישן די געשריינען,
וואָס האָבן זיך געטראָגן פון אַלע וועגן. און אַרויפלייגנדיק
ביידע הענט אויף מיינע אַקסלען, האָט דער גלח דעמאָלט צו
מיר געזאָגט מיט אַ פאַרשטיקטן קויל:

— גיי, מייך זון, גיי צו די היידוקן! און באַשטראַף די
שעכטע! אמת: דאָס שלעכטס איז נישט גאָטס אַרבעט.

* * *

„איך בין אַוועק, נאָכדעם ווי איך האָב איינגעאַרדנט
מייך משפּחה אין אַ זיכערן אָרט. אָבער אין אַ משך פון פופצן
יאָר צווישן די היידוקן, אונטער קאָסמאָס אָנפירונג, האָב איך
נאָר באַשטראַפט קליינע רוצחים. די גרויסע זענען נאָך גענוג
שטאַרק

„און כּלעבן, איך וויל נישט שטאַרבן, איידער איך
וועל צעשמעטערן דאָס, וואָס ס'איז אויסגעפאַלן אויף מייך
הלק!“

.

אַלע היידוקן האָבן זיך אויפגעהייבן.
— זאָל לעבן מאַוילאַ! זאָל דיר גאָט העלפּן
אין דיין אַרבעט! און אויב גאָט וועט דיר נישט
העלפּן, וועלן מיר דיר העלפּן!

.....

ירמיהו, דער זון פון וואלד

ביי אן אלגעמיינער שטילקייט, האָט פלאַרעצ קאָדרילאָר
מיך באַטראַכט מיט אַן אומרויקן צאַרטן בליק.
— ירמיהו, זון פון וואלד! קאָסמאָס זון און מיין
זון! ביי די היידוקן האָט די אָפּשטאַמונג קיין שום פּריווילע-
גיעס נישט. דאָ קען נאָר געגעבן ווערן די איינציקע בכורה:
צו פאַרנעמען די ערשטע רייע, בעת אַ שלאַכט. דו וועסט
דאָ נישט שפּילן די ראָל פון אַ בעיזאָדע*.) אויב איך האָב
דיך, נישט געקוקט אויף דיינע יונגע יאָרן, פאַררעכנט צווישן
מיינע ראַטסלייט, איז עס בלויו צוליב דיינע פעיקייטן און צו-
ליב דיין דרייסטקייט. מיר רעכענען אויף דער גרויסמוטיקייט
פון דיין בלוט, אין די שעהן פון שוואַכקייט, וואָס שטייען
אונדז פאַר.
ווער דו ביסט, ווייסן מיר אַלע. זאָג אונדז נאָר פון וואָס
דו טראַכט, אין וואָס דו גלויבסט.

איך האָב זיך אויפגעהייבן: עטוואָס שטאַלץ דערמיט,
וואָס מען האָט מיר צוגעגעבן, עטוואָס געפאַלן ביי זיך דער-
פון, וואָס מען האָט מיר פאַרלייקנט און זייער צעפּרידן דער-
פון, וואָס איך בין.

(* דעם סולטאַנט זון. אין ברייטערן זין פון וואָרט: דער זון פון אַ וואַסאַל-
פירשט, וואָס האָט געוועלטיקט אין די דונייער פירשטנטומס.

אמת טאַקי, איך בין נישט געווען קיין בעיזאָדע,
אַבער דאָך האָב איך געהאַט אַ בויך נישט ווי ביי אַלע. און
אויך די אָפּשטאַמונג: קאַסמאַ איז דאָך געווען אַ סולטאַן פון
קאַפּ ביז צו די פּיס. די דריי זאַכן, וועלכע האָבן געמאַכט
קאַסמאַן, מאַכן אויך סולטאַנען אין אַלע צייטן, דאָס הייסט:
אַ חוצפהדיקע האַלטונג, אַ גרויסע צאָל ווייבער און געוויסנ-
לאַזיקייט. איך בין געווען פון דעמועלעבן מין.
איך האָב אָפּגעענטפערט אויף דער פאַרבעטונג.

ירמיהוס דער ציילונג

„איר מיינט, אז איר וויסט ווער איך בין. איר הייבט נישט אָן צו וויסן.

„איך בין אַ געבוירענער היידוק און נישט קיין געמאַכטער. מײן מאַמע איז דער וואָלד. מײן לעבן – די פרייהייט. קאָסמאַ האָט מיך געפונען אויף אַ וויסטן וועג, בעת איך בין געווען אַ קינד פון צוויי יאָר. איך האָב נישט געוויינט, איך האָב בלויז געשטוינט. קאָסמאַ האָט מיך אַריינגעלייגט אין זיין זאַק און מיך געשפייזט מיטן זאַפט פון פלייש און וויין. צו זעקס יאָר האָב איך געקענט שווימען ווי אַ פיש; צו ענף יאָר האָב איך אַרויסגעלאָזט די ערשטע קויל פון אַ מושקעט, פאַרן פרייז פון אַ שטאַרקן ווייטיק אין די דויאַנסלעס; צו צוועלף האָב איך געקעמפט מיט דער פּאַטער און גענומען געוואָרן אין געפאַנגענשאַפט.

„אין די דאָזיקע צוויי יאָרן פון שרעקלעכער אָפהענגיקייט, האָט מיר דאָס לעבן געגעבן אַ גוטע לעקציע. יא, אַלס געפאַנגענער אינם הויף פון אַרכאַנט סאַמוראַקיס, האָב איך זיך אויסגעלערנט צו דערקענען מענטשן. און דאָס וואָס איך האָב געטראַכט אין יענער צייט און וואָס איך טראַכט נאָך איצט, וועט אייך זיכער נישט פאַרשאַפן קיין שום פאַרגעניגן.

„קודם, מײן ליבע צו אומאַפהענגיקייט פירט צו אומדאַנק-באַרקייט. איך האָב נישט ליב מיט קיין זאַך צו זיין מחויב קיינעם. מען האָט מיר געגעבן דאָס לעבן און מען האָט מיך

נישט געפרעגט, צי איך וויל עס. און אויב די שולדיקע פון מיין לעבן וואָלטן זיך געקענט פרייען מיט אַלע מיינע פריידן, וואָלט זיי געווען אוממעגלעך צו ליידן מיט מיינע קלענסטע יסורים. ווען מען האָט מיך פאַרווונדעט, האָט מיך קאַסמאַ פאַרלאָזן און אַנטלאָפּן געוואָרן. איך האָב געקענט געחרגעט ווערן און ער וואָלט געלעבט. יא, ער האָט געפירט אַ גוט לעבן, בעת איך בין אָפגעשטאַרבן ביים אַרכאַנט. מיין פאַר-שקלאַפּטיקייט, ערגער פון טויט, האָט אים נישט געשטערט צו עסן פאַר פיר און אַרומשלעפּן זיך ווי אַ קאַטער.

„דאָסזעלבע וועגן מיין מוטער. די צופעליקייטן פון לעבן האָבן זי געבראַכט אין אַ הויז, וואָס איז פאַר איר זון זינט צוויי יאָר געווען אַן אמתער גיהנום, אין זי האָט זיך דאָרט געווינט ווי אַ פרינצעסן. אָבער זיי זענען דאָך געווען מיינע עלטערן און איך בין געווען זייער זון. פאַרוואָס עפעס זיי ער זון און נישט פון קיין אַנדער איינווינער פון דער ערד? אפשר דער פאַר ווייל ס'איז זיי געווען אַנגענעמער צו זען מיך אויף דער פריי, ווי פאַרשקלאַפּט? נאָר וואָסער מענטשלעכע וועזן, וואָס האָט זיך פאַרדינט דעמדאָזיקן נאָמען, וואָלט נישט געוואָלט זען זיין נאָענטן אַ געזונטן איידער אַ קראַנקן? אַגאַנצן און נישט קיין קאָליקע? איך טראַכט, אַז דאָס איז איינע פון די קלענסטע מידות-טובות, וואָס מען קען פאָדערן פון אַ מענטשן, און דאָס אַלץ.

„צוואָס, אַלואַ, די גאַנצע מעשה וועגן קרובהשאַפט? איך געפין נישט צווישן אַ טאַטן און זון דידאָזיקע פאַרבינדונג, וואָס עקזיסטירט צווישן דעם קאַפּ און דעם קערפער. און די אַלע איבעריקע פאַרבינדונגען זענען בלויז שקר. איך בין צו זיי קאַלט. איך וויל נישט זיין אָפגענאַרט, ווי דידאָזיקע יתומים, וועמען מען גיט אַדאָפּטירטע עלטערן.

אַט איז אַלץ, וואָס האָט אַ שייכות צו קרובהשאַפט.

„און אין בין פונקט צווי קנאפ גרויסמוטיק בנוגע דעם פאלק, וועלכן איר ווילט באפרייען און פאר וועלכן איר ווילט נקמה נעמען. אויך דא האט נישט מיין הארץ קיין שום התלהבות. ס'איז נישטא קיין שום פארבינדונג צווישן מיר און דער מענטשלעכער טשאטע, וואס האט געמעקעט אויפן הויף פונם ארכאנט סאמוראקיס. איך בין א היידוק פאר זיך און נישט פאר אנדערע. זאלן זיי אויך ווערן היידוקן, אויב זיי זענען נישט געבוירן געווארן אזעלכע. איבעריקנס, שטעל איך זיך די שאלה: וויאזוי קען מען זיין א היידוק פאר אנדערע. א רומעניש שפריכווארט זאגט: מיט פוח קען מען צו-נעמען ביי איינעם, אבער מיט פוח קען מען אים נישט געבן. און נאך א שפריכווארט: נישט פדי צו פארשאפן פארגעניגן א טויבער זקנה, קלינגט דער פריסט זעקסאונדרייסיק מאָל צום אַנגעלױס.

„אין היפוך צום פריסט, קלינגט פאר טויבע, וויפל אייער הארץ גלוסט. און אויב אייער הארץ זאגט עס אייך אונטער, דינגט אייך אן, איר היידוקן, אויפן טאג צום מענטש, וועלכער האט דעם פוח זיך צו קראצן אין קאפ, ווען ס'בייסט אים. ס'איז מעגלעך, אז איר זענט אפאסטאלן. אבער איך האב קיין שום חשק נישט צו זיין אן אפאסטאל.“

„דאך וועל איך אייך באווייזן, אז איך האב געהאט דעם ווילן, צו העלפן א געפאלענעם.

„ווען ס'איז אריבער א יאר און איך האב דערזען, אז קאסמא ווייזט נישט ארויס קיין שום סימנים פון לעבן און האט גארנישט געטאן, פדי מיך צו באפרייען פונם ארכאנטס געפענגעניש, האט א משוגענער געדאנק באהערשט מיין מוח: פארזייען דעם קערנדל פון אויפשטאנד צווישן די שקלאפן, זיי צעפונטעווען, אטאקירן די וועכטער אינמיטן נאכט, אַנציינדן

דאָס הויז - און מיר זאָלן אלע אַנטלויפן, לויפן אין וואַלד אַריין!

„איך האָב צו זיך געזאָגט: דידאָזיקע מענטשן, נישט ער- גער פון די לעצטע לאַסט-חיות, דאָרף בעסער שמעקן די פריי- הייט. ס'איז באַוווּסט, אַז זיי זענען פּחדנים, אָבער אויב אַן אָנפירער וועט זיך שטעלן אין דער שפיץ און וועט זיי שטופן, וועלן זיי גיין. איך וועל זיין דערדאָזיקער אָנפירער. „אַך! שיינער חלום! איך האָב געזען אַ צעשמעטערטע גוואַרדיע; אַ פּאַלאַץ אין ברענענדיקע חורבות; אַן אַרכאַנט ביי מיינע פיס, וועלכער האָט געבעטן רחמים, איך זאָל אים שנקען דאָס לעבן. דאָס גאַנצע לאַגד באַגריסט דידאָזיקע מוס- טערהאַפטע הערדישקייט. קאָסמאָ חידושט זיך, ער איז דערניי דעריקט. איך בין אַ העלד צו פּערצן יאָר!

„איך האָב געוווּסט, אַז מיין לעבן איז געשטאַנען אין שפּיל, אָבער דאָס לעבן פון אַ געפאַנגענעם, אין אַ הויף מיט הויכע ווענט, האָט מיך מער נישט געוואַרעמט. טאָג און נאַכט האָב איך אויסגעאַרבעט דעמדאָזיקן פּלאַן, וועלכער איז גע- וואָרן דער זין פון מיין לעבן. ענדלעך, נאָך אַן אומרויקער וואָך, האָב איך באַשלאָסן צו פאַרטרויען מיין פּלאַן צוויי אויס- דערוויילטע מענטשן. דאָס זענען געווען צוויי חברים פון שטאַל, פּלינק ווי איך, וואָס האָבן זיך פיינט געהאַט צו בוקן און אָפּטמאַל זיך אויפגערעגט קעגן זייער לאַגע. איך האָב פאַר זיי געהאַט דרך-אַרץ. זיי זענען געווען די איינציקע, וואָס האָבן אויף מיר רחמנות געהאַט און גייעיק אויסגעהאַרכט מיין- נע מעשיות וועגן גולנים. מיר האָט זיך געדאַכט, אַז איך קען זיי.

„ווי נאָר די אַרעמע פריינט האָבן פאַרשטאַנען וועגן וואָס עס האַנדל'ט זיך, זענען זיי פּלאַס געוואָרן, זייערע פּנימער האָבן זיך אויסגעצויגן און זייערע אויגן האָבן אָנגעהייבן אויס- צומיידן מיין בליק. דער מער דרייסטער פון זיי האָט געוואָגט מיר צו זאָגן:

- מיר ריזיקירן זייער פיל... מען וועט זיך דערוויסן

אין מען וועט אונדו אויפהענגען. דו ווייסט נישט, וואָסערע מענטשן דאָס זענען. דאָ בעט מען גאָט פאַרן געזונט פונם באַלעבאָס, וואָס גיט עסן, וואָס זאָרגט פאַר אַלעמען. מען קען גאַנץ ווייט נישט אַוועקגיין מיט מענטשן, וואָס זאָגן צו זיך יעדן טאָג: דאָס שלעכטס איז נישט קיין גוטע זאַך, אָבער אַן דעם שלעכטס וואָלט געקענט זיין ערגער!

„א געדאַנק פון אַ געבוירענעם קנעכט... איך בין אַראָפּ געפאַרן פון הימל, כּהאַב זיך פאַרשלאָסן אין מיין כאַטקע און אַריינגעפאַרן אין פאַרצווייפלונג.

„אויפצומאַרגנס אינדערפרי, האָט מיך דער אַרכאַנט גע- רופן און, צו מיין גרויס פאַרווונדערונג, האָט ער מיר געגעבן צו וויסן, אז ער ווייסט פון מינע פלענער.

— אַרעמער יונג! איך האָב אויף דיר רחמנות, אָבער איך קען גאַרנישט העלפן! — האָט ער פאַרענדיקט.

„דידאָזיקע פריצישע גוטסקייט, דערדאָזיקער דערהייבענער מיטגעפיל, האָט נאָך מער דערוועקט מיין שנאה צו די מענטש- לעכע מגובלים. איך האָב אָפגעענטפערט:

— יא, איך האָב דיך געוואָלט שמידן אין קייטן און אַוועקשלעפן דיך צו קאָסמאן, אָבער דאָס קען בלויז געטאָן ווערן מיט פרייע מענטשן און נישט מיט שקלאָפן?

און אויפגערעגט פון זיין רויקייט, האָב איך אַ כאַפּ גע- טאָן צוויי פיסטאָלעטן אין זאַל, וווּ מיר האָבן זיך געפונען און זיך געוואָרפן צום פענסטער, פּדי אויסצושיסן אין דער מחנה בהמות, וועלכע זענען געווען אויפגעזאַמלט אויפן הויף. אָבער דער אַרכאַנט האָט מיר געשטערט, מיט אַ שמיכל אויף די לייפן.

— וואָס ווילסטו טאָן? איבערשרעקן זיי? דערצו דאַרף מען נישט האָבן קיין פלי-זין. קוק!

„איך האָב אַ קוק געטאָן. ער האָט גענומען זיין פעסקע, באַנייט מיט גאַלד, אַריינגעלייגט אין איר אַ קליין קרישטאָלן קייקעלע און אַ וואָרף געטאָן אין דער טשאַטע קנעכט. דאָס

פאָלן פון דער פעסקע אויפן הויף האָט געווירקט ווי אַ באַמבע: יעדער איינער האָט פאַרדעקט דאָס פנים מיט די הענט און אַנטלאָפן, וואָהין די פיס האָבן געטראָגן. ס'האָבן זיך דערהערט געשרייען:

— היט זיך! דער האַר איז אין פעס!
 — דו זעסט? — האָט צו מיר געזאָגט דער אַרכאַנט, פאַרבאַהאַלטן הינטער די פאַרהאַנגען. — אַפילו נישט מיט קיין שקלאָפן האָסטו געוואָלט אַרויסטרעטן אין קאַמף קעגן מיר, נאָר מיט בהמות! זיי זענען בהמות. אין די אַקטן פון מיין פאַרמעגן שטייט געשריבן: „צוואַנציק טויזנט העקטאַר באַדן; צוויי טויזנט רינדער; פיר הונדערט שקלאָפן.“ ס'איז איינס און דאָסזעלבע. אָט דעריבער האָב איך מיט דיר מיטלייד. דער וואָס עס שטעלט זיך אין דער שפיץ פון בהמות איז אַליין אַ בהמה. אָבער דו ביסט דאָך אַ היידוק און היידוקעס זענען העלדן. זאָל זיי אַלעמען דער שוואַרץ יאָר נעמען! איך האָב זיי פיינט, אָבער זיי רופן צו זיך אַרויס דרך-אַרץ, מען מוז פאַר זיי מורא האָבן. וויאזוי האָסטו געוואָלט, כ'זאָל זיך מורא האָבן פאַר מענטשן, וואָס דערשרעקן זיך פאַר מיין פעסקע? באַמת, איך בין אויפגערגט קעגן דיין שטותעריי! ווען איך וואָלט פאַר דיר נישט געהאַט קיין דרך-אַרץ, ווי מען האָט פאַר אַ העלד, וואָס שרעקט זיך נישט פאַרן טויט, וואָלט איך דיר אַרויסגעוואָרפן צו די ווילדע חיות, וועלכע וואָלטן דיך אין איין אויגנבליק פאַרצוקט. האַרץ, וואָס עס זאָגט דיר אַ טיראַן: מען קען נישט פאַדערן פון שקלאָפן זיי זאָלן זיך גיין שלאָגן פאַר אַן אידעע. פאַדער פון זיי, זיי זאָלן שטאַרבן פון שרעק און זיי וועלן אַלע שטאַרבן. אָט דערויף שטיצט זיך די מאַכט פון סולטאַן, פונם וואָדאָ און פונם אַרכאַנט סאַמו-ראַקיס. איצט גיי אין דיין שטיבל און וואַרט דרייסט אויף דיין שעח! זי וועט קומען...

„איך בין אַוועק, אַ פאַרשעמטער, אין געוואַרט אויף מיין

שעה. זי איז געקומען, ווי איר ווייסט שוין, אָבער דורכן ווילן פון די דרייטצע.

„פון יענער צייט אָן האָב איך זיך אויסגעהיילט פונם טרוים, וואָס פאַרבינדט דעם גורל פון פרייע מענטשן מיטן גורל פון שקלאָפּן. מיר זענען אַלע געקנאַטן פונם זעלבן טייג. דער וואָס ליידט ווייניקער פונם יאָך, ווי פון דער פרייהייט, זאָל ער בלייבן פאַרשקלאָפּט: איך וועל אים נישט גיין ראַטע-ווען. די פרייהייט פאַדערט, מען זאָל זי פאַרטיידיקן, און איך ווייס נישט, וועמען פיינט האָפּן און וועמען שטאַרקער האַסן, צי דעם וואָס הרגעט אַוועק די פרייהייט, אָדער דעם, וואָס האָט מורא זי צו פאַרטיידיקן.

„איך בין אַ היידוק בלויז פאַר די היידוקן!...“

א ה י י ד ו ק

— און איך בין א היידוק, כדי צו פארטיי
דיקן די שקלאפן!

— דערדאָזיקער אומגעריכטער ענטפער, וואָס האָט געקלונגן-
גען פון צווישן די רייזן פון אונדזערע חברים, האָט צוגעצויגן
אַלע בליקן אויף יענער זייט. א מענטש איז דאָרט געשטאַנען:

א ה י י ד ו ק

ער איז געווען עלטער פון אונדז, אָבער קיינער וואָלט
עס אויף אים נישט געזאָגט, ווייל זיין שוואַרץ-פלוילעכע
שעוועליור האָט כמעט נישט געהאַט קיין גרויע האָר. זיינע
ציין האָבן געהאַקט איילבערטן צוזאַמען מיט די פינדעלעך.
מיט זיינע גלייכע שפרייזן האָט ער געמאַכט ציטערן די ערד.
ער האָט געהאַט אַ פאַרגאַנגענהייט פון אַ העלד.
אויף אַלע פאַרחידושטע בליקן, אָנגעצילט אויף אים, האָט
ער אָפגעענטפערט אַזוי:

דעם היידוקס תשובה

„איך וואָלט געוואָלט אָפּענטפּערן דעמדאָזיקן יונגמאַן, וואָס גרויסט זיך מיט זיין יחות און וועלכער וויל פאַרטיידיקן די פרייהייט בלויז פון די היידוקן.

„אַרעמע שקלאַפּן! איך באַקלאַג זייער גורל. זיי וועלן, אַלזאָ, מער נישט געפינען קיין הילף ביי די פאַרטיידיקער פון אַלע אונטערדריקטע? בעת זיי פאַרערן גאָט און בעטן פאַר דער גאַנצער וועלט: פאַר די באַלעבאַטים, וואָס אונטערדריקן זיי, פאַר די היידוקן, וואָס האָפּן זיי. אמת גערעדט, ווייסט בלויז דעם שקלאַפּס האַרץ פון גרויסמוטיקייט, בלויז ער אַליין קען מוחל זיין!

„נאָך אַ וואָך פון צוואַנגס-אַרבעט, קען נאָך דער שקלאַפּ וונטיק לאַכן, זינגען, טאַנצן. נאָך אַ גאַנץ לעבן פון אָפּגענאַרטע האַפּענונגען אויף דער ערד, קען ער זיך נאָך טרייסטן, האַפּן-דיק אויף אַ בעסער לעבן אין הימל. רשעות און שנאה פאַר-סמען אים נישט שטאַרק דאָס לעבן. ער איז פונקט ווי דער הונט: ס'איז גענוג, אַז דער באַלעבאַס שענקט אים אַ גוט וואָרט, און ער פאַרגעסט פון די שמיץ. ער פאַרגעסט אויך, אַז די פעלדער געהערן צו די פריצים, און די וועלדער — די היידוקן, און אַז ער ליפּערט סיי די, סיי יענע קאָרן און פלייש, וויפל זייער האַרץ גלויבט.

„ס'פּרעגט זיך אַ קשיא: וואָס נאָך דאַרפן די באַלעבאַטים

כדי זיי זאָלן בעסער ווערן און די היידוקן - זיי זאָלן קענען
מוחל זיין!

„אַט איז אַ יונגער זון פון וואַלד, וואָס קרוינט זיך
מיטן נאָמען היידוק, אָבער ער וואַלט געקענט מיטן זעלבן
דערפאַלג געבוירן ווערן אין אַ פאַלצן. דער קאַדרו*, וואָס
קעמפט טאָג און נאַכט מיט שטורעמווינטן, מיט בלישטש און
צעפּוילונג - „דער קאַדרו, דעם רומענערס אַ ברודער“ -
האַט אים קיין שום זאַך נישט אויסגעלערנט: נישט פון זיינע
קאַמפן, נישט פון זיין ברודערלעכקייט און נאָך ווייניקער פון זיין
גרויסמוטיקייט. אַזאַ, טאָ צוואַנצן טויג זיין שטאַלץ מיט דער
איידעלער אָפּשטאַמונג? צוואַנצן דאַרף מען שטאַלצירן מיט דער-
דאָזיקער מוטער־שקלאַפּין, וועלכע לייגט פאַר אַלעמען - סיי
דעם פאַרמעגלעכן, סיי דעם גולן - איר שאַטן און איר היץ,
שפייז און אַ מקום־מקלט, אויב מען טוט עס בלויז, כדי צו
באַדעקן זי מיט שנאה און איבערזאַלצן זי אין רשות פון די
וואַנדאַלן? ווייל דער וואַלד איז אַ גרויסער שקלאַפּ, וואָס לעבט,
כדי צו פאַרשאַפן גליק דער אומדאַנקבאַרער וועלט: אויף
זיינע צאָלרייכע מתנות ענטפערט מען אים מיט אומדאַנקבאַר-
קייט, אַלע, אָנהייבנדיק פון אַ קינד, וואָס ברעכט אַ יונג
צווייגל, די חיה, וואָס פרעסט זיינע בלעטער, ביז צו די
פליגלדיקע געסט, וואָס באַשמוצן אים, און דעם הימל, וואָס
שיקט אין אים זיינע בליצן. און דאָך, ענדלעך צו דער מענטש-
לעכער סטאַדע, וואָס ירמיהו האָט פיינט, הערט דער וואַלד
אויף קיין רגע נישט אויף צו קעמפן מיטן פיינטלעכן לעבן,
וואָס צעשטערט אים, הערט קיינמאַל נישט אויף צו ליבן דעם
גאָט, וועלכער באַציט זיך אַ סך בעטער צו לייז, ווי צו זיינע
גרעסטע ווערק.

„אַזוי איז עס: בעת דער דאָרן באַוואַפנט זיך מיט

* געדיכטער וואַלד.

טויזנטער שטעכערס, פדי צו פארטיידיקן זיין נוצלאָזע, עלנדע עקזיסטענץ, דעמאלט דערפילט דער וואָלד זיין גורל, אונטער-וואַרפנדיק זיך זיין שליוות אויף דער ערד. אָבער בעת די האַק קלאַפט אים פון אונטן, זינגט דער שפיץ די לעצטע מע-לאַדיעס צו דער זון.

„ירמיהו! דער היידוק, וואָס רעדט צו דיר איצט, איז אַ ממזר פון אַ שקלאַפּין, אַן אָפּשטאַם פון אַ פּריצישן זון, ווייל זי ווייסט אפשר נישט, אַז די אַדעליקע זענען אַזעלכע מענטשן, ווי מיר, נישט דאָ אַליין, נאָר אומעטום).

„אלוּאָ, איך האָב זיך אָפּגעזאָגט צו באַדינען די אַדעליקע, איך בין צו צען יאָר געקומען אין וואָלד און איך לעב שוין דאָ גאַנצע פּופציק יאָר. איך האָב זיך געשלאָגן אונטער דער אָנפירונג פונם היידוק זשיאַנו, איך האָב געדינט דעם גרויסן פּאַנדור* טודאַר וואַדימירעסקאָ און געליטן די מַפּלּה אין קאַסמאַס שייקע, דאָס הייסט אין דיין טאַטנס שייקע. אַלע דריי זענען געווען טיראַנען און איך זייער שקלאַף. אמת טאַקי, זייער אכזריות איז געווען אַן איידעלע, אָבער מיר אַלס שקלאַף איז דערפון נישט געווען לייכטער. ס'איז אַלץ איינס, צי מען ווערט אויפגעהאַנגען דורך טודאַרן, צי דורכן אַרכאַנט סאַמוראַקיס. און אַט זעסטו, איך האָב זיך תמיד געבויגן, איך האָב תמיד אַריבערגעטראַגן די ערגסטע אומגעזעכטיקייטן. איך האָב עס געטאָן, ווייל עס איז געווען אין נאָמען פון אַן „אידעע“. איך האָב עס אויך געטאָן, ווייל... איך האָב מורא געהאַט. איך האָב צו זיך געזאָגט: ס'איז נישט גוט מיט שלעכטס, אָבער ס'וואָלט נאָך געווען ערגער אַן שלעכטס. פאַרגעס נישט, אַז איך בין געבוירן פון אַ מאַמע אַ שקלאַפּין, און שקלאַפּן זענען פּחדנים. אָבער וויאזוי קענען

* אונגאַרישער זעלנער.

זיי זיין דרייסט? זינט דורות שרעקן זיי זיך, באַדנדיק זיך אין בלוט, זינט דורות שמייסט מען זיי און מען הרגעט זיי, דאָ די טודאַרס, דאָ די אַרכאַנטן.

„ווייל איין זאָך פאַרשטיי, מיין קליינער העלד: צי אין אַ טאָג, צי אין אַ וואָלד - אומעטום זענען דאָ באַלעבאַטיים, וואָס הערשן.“

.
אַ שווערע נעפלדיקע נאַכט האָט זיך אַראָפּ-געלאָזט אויפן פינסטערן טאָג. אין דער „בערן-מערה“ האָט מען מער נישט געקענט אונטערשיידן די פנימער פון די היידוקן.